

T.C.
KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

AK PARTİNİN MUHAFAZAKÂR DEMOKRAT KİMLİĞİ: TWİTTER ÖRNEĞİ
ÜZERİNDEN 15 TEMMUZ 2016 KALKIŞMASI

Hazırlayan
Handan ANKARALI

Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Doç. Dr. Hasan Hüseyin AKKAŞ

KARAMAN – 2019

T.C.
KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

AK PARTİNİN MUHAFAZAKÂR DEMOKRAT KİMLİĞİ: TWİTTER ÖRNEĞİ
ÜZERİNDEN 15 TEMMUZ 2016 KALKIŞMASI

Hazırlayan
Handan ANKARALI

Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Doç. Dr. Hasan Hüseyin AKKAŞ

KARAMAN – 2019

TEZ ONAY SAYFASI FORMU

Doküman No	FR-285
İlk Yayın Tarihi	05.02.2018
Revizyon Tarihi	
Revizyon No	00
Sayfa No	1/1

AK PARTİNİN MUHAFAZAKÂR DEMOKRAT KİMLİĞİ: TWITTER ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN 15 TEMMUZ 2016 KALKIŞMASI

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 18.07.2019

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

Başkan : Doç. Dr. Hasan Hüseyin AKKAŞ

Üye : Doç. Dr. Yusuf SAYIN

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Fatma OKUR ÇAKICI

İmzası

Bu tez, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 28.06.2019 tarihli ve 28/351 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü: Doç. Dr. İdris Nebi UYSAL

Hazırlayan

Kalite Sistem Onayı

ÖNSÖZ

Yüksek lisans süreci boyunca her konuda benden desteğini esirgemeyen, büyük bir sabır gösteren, mutlulukla çalıştığım değerli danışman hocam Doç. Dr. Hasan Hüseyin AKKAŞ'a, tez savunma jürimde bulunan Doç. Dr. Yusuf SAYIN ve Dr. Öğr. Üyesi Fatma OKUR ÇAKICI'ya, yüksek lisans sürecinde her konuda bana destek veren Ali TOSUN'a, beni hep yüreklendiren eşim Melih ANKARALI'ya ve yüksek lisans eğitimim boyunca kendisinden çaldığım zamanlar için özür dileyerek kızım Nisa'ya sonsuz teşekkür ederim.

Handan ANKARALI, 2019

ÖZET

Fransız İhtilali ve sonrasında Avrupa’da yaşananlar, muhafazakâr düşüncenin sistemli bir şekilde ortaya çıkmasını sağlamıştır. Çağın değişim süreçlerine bağlı olarak muhafazakâr düşünce, toplumların sosyal ve psikolojik değerlerine, ekonomik ve siyasal yapısına göre de bir şekil almıştır. Siyasal olarak muhafazakâr düşünce, siyasette sağ partiler tarafından savunulmaktadır. Türkiye’de yaygın biçimde merkez sağda yer alan partilerin söylemi muhafazakâr temelde biçimlenmiştir. Genellikle milli iradeye ve millete, inançlara ve geleneklere vurgu yapan bu politik söylem her zaman Türkiye de etkili ve başarılı olmuştur. Ak Parti, Türkiye’de Siyasal İslam’ı temsil eden Milli Görüş çizgisinden gelmesine rağmen kendine seçtiği Muhafazakâr Demokrat kimliğiyle Milli Görüş çizgisiyle arasına mesafe koyduğunu ve rejimin temel ilkeleriyle uzlaşma yolunu seçtiğini dile getirmektedir. Kullanıcılara iletişim, etkileşim ve sosyalleşme sağlayan sınırsız bir platform olan sosyal medya, her çeşit bilginin, farklı dünya görüşlerinin, düşüncelerin, deneyimlerin paylaşılmasına imkân sağlayan web tabanlı bir hizmettir. Siyasal partiler; amaç, hizmet ve hedefleriyle ilgili bilgilerin istedikleri kadarını geleneksel yöntemlerin dışına çıkarak, çoklu ortam desteğini kullanmak suretiyle internet üzerinden geniş kitlelere derinlemesine sunma imkânına sahip oldukları bu platformları kullanmaktadırlar. Halka ulaşma sürecini zaman ve mekândan soyutlayan internet ortamı, kurumların farklı ülkelerde bulunan hedef kitlelere ulaşmasına imkân vermektedir. Twitter ve diğer sosyal medya araçları 15 Temmuz 2016 kalkışma günü, örgütleyen ve birleştiren güç olduğu açık olarak görülmektedir. Olayın yaşandığı gün siyasi liderlerin sosyal medya araçlarıyla attığı mesajlar, olay yerinde insanların canlı yayın yaparak birbirlerini bilgilendirmesi, insanların sürekli iletişimi kurarak örgütlenmesi sayesinde darbe girişimi kısa sürede bastırılmıştır. Siyasilerin ve halkın iletişiminin kopmamış olması pozitif bir algı oluşturmayı başarmıştır. Özellikle 15 Temmuz’da sosyal medyanın gücünü bir kere fark eden Ak Parti sosyal medya ağlarını daha etkin kullanmaya başlamıştır. Ak Parti günümüzde sosyal medya yoluyla siyasi reklamın yanında muhafazakâr düşünceyi yaymak için bu platformlardan büyük ölçüde yararlanmaktadır.

Anahtar kelimeler: Ak Parti, Halkla İlişkiler, Muhafazakâr Demokrasi, Sosyal Medya

ABSTRACT

The French Revolution and the aftermath of the revolution in Europe, the emergence of the concept of conservative thought of conservative thought has been systematically shaped. The conservative thought that came through living the change it faced in our era of concept took shape according to the social and psychological values and economic and political structure of the society in which it emerged, although it had common denominators. As the conservative political thought, it has been widely rhetoric of center-right parties located in Turkey. Usually national will and nation, I say that this political emphasis on faith and tradition to always communicate to Turkey as effective and successful interaction and socialization of social media with a limitless platform that provides the information of all kinds, different world-views, the ideas, the sharing of experiences allow is a web-based service. Political parties; they have used these platforms where they have the opportunity to provide as much information as they want about their goals, services and targets beyond the traditional methods and to provide them in-depth to the broad masses through the use of multimedia support. The internet environment, which abstracts the public access process from time and space, allows institutions to reach target audiences in different countries. Particularly on July 15, Ak Party realized the power of social media once and started to use social media networks more effectively. Although the AK Party has stated that it is a conservative party, it is using these platforms with great success in order to spread the conservative thought besides the political advertisement which makes the best use of social media today.

Keywords: AK Party, Public Relations, Conservative Democracy, Social Media.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR.....	vi
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM: MUHAFAZAKÂRLIK KAVRAMI VE UNSURLARI.....	7
1.1. Muhafazakârlık Kavramı.....	7
1.2. İdeoloji Olarak Muhafazakârlık.....	12
1.3. Muhafazakârlığın Unsurları.....	16
1.3.1. Gelenek.....	17
1.3.2. Faydacılık (Pragmatizm).....	18
1.3.3. İnsanın Kusurlu Olması.....	18
1.3.4. Organizmacı Toplum Anlayışı.....	19
1.3.5. Hiyerarşi.....	19
1.3.6. Otorite.....	20
1.3.7. Mülkiyet.....	21
1.3.8. Din.....	21
1.3.9. Tarih.....	23
1.4. Muhafazakârlığın Çeşitleri.....	25
1.4.1. Karşı Devrimci Fransız Muhafazakârlığı.....	26
1.4.2. İngiliz Muhafazakârlığı ve Edmund Burke.....	28
1.4.3. Amerikan Muhafazakârlığı.....	29
1.4.4. Yeni Muhafazakârlık.....	31
İKİNCİ BÖLÜM: TÜRK SİYASETİNDE MUHAFAZAKÂR DÜŞÜNCE VE MUHAFAZAKÂR DEMOKRASİ.....	34
2.1. 2002 Öncesi Türkiye’de Muhafazakârlık Algısı.....	34
2.2. AK Parti’nin Muhafazakâr Demokrat Kimliği.....	41
2.3. 2002-2016 Dönemi Muhafazakâr Demokrasi Anlayışı ve AK Parti’nin Muhafazakâr Demokrat Kimliği.....	45

2.4. 2016 Sonrasında Muhafazakâr Demokrasi ve AK Parti	48
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: 15 TEMMUZ 2016 KALKIŞMASINDA SOSYAL MEDYA	53
3.1. Sosyal Medyanın Tanımı ve Çeşitleri.....	53
3.2. Sosyal Medyanın Özellikleri	54
3.2.1 Twitter	54
3.2.2. Facebook	57
3.2.3. Instagram.....	58
3.3. Sosyal Medyanın Topluma Etkisi.....	60
3.3.1. Sosyal Medyanın Kamuoyu Oluşturmaya Etkisi	61
3.3.2. Sosyal Medyanın Siyasete Etkisi	62
3.4. Ak Partinin Sosyal Medya Çalışmaları ile Seçimlere Olan Etkileri ve Benzer Örnekler	68
3.5. 15 Temmuz 2016 Kalkışmasında Sosyal Medyanın (Twitter) Rolü	72
SONUÇ.....	94
KAYNAKÇA	100

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AK Parti	: Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	: Anavatan Partisi
AP	: Adalet Partisi
C.	: Cilt
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
Çev.	: Çeviren
DP	: Demokrat Parti
DYP	: Doğru Yol Partisi
Ed.	: Editör
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SHP	: Sosyal Demokrat Halkçı Parti
Yay.	: Yayınevi

GİRİŞ

Muhafazakâr düşünce, temelleri bakımından insanlığın başlangıç tarihine kadar götürülebilirse de günümüzdeki kullanım diliyle modernleşme sürecine dayanmaktadır. Muhafazakârlık, modernliğin ürettiği kavramları ve değerleri reddetmez; aksine söz konusu değerlerin toplumla uyumlu olması için çaba gösterir. Örneğin Fransız Devrimi'ni, devrime karşı olduğu için değil devrim sonucu toplumda kargaşa ortaya çıkabileceği endişesi ile reddeder. Bu anlamda muhafazakârlık toplumu alt üst eden ani ve hızlı değişime karşı temkinli ve tedbirli bir değişimi savunur. 1980 sonrası ortaya çıkan yeni muhafazakâr düşünce, muhafazakârlığın aydınlanmaya ve burjuva devrimine yaptığı eleştirileri temel alırsa da aydınlanmayı ve burjuva devrimini tamamen reddetmez. Aydınlanma ve burjuva devrimini toplumların değişme talepleri olarak kabul eder. Bir diğer ifadeyle yeni muhafazakâr anlayış, değişime karşı topyekûn karşı çıkma yerine ortaya çıkan değişimleri ve gelişmeleri, geçmişin değerleriyle makul ölçüde birleştirme eğilimindedir.

Türkiye'de muhafazakâr anlayış, Cumhuriyet döneminde yapılan devrimlerin aşırılıklarına eleştiri getirirken, rejimle çatışma yolunu seçmemiş aksine gelenek, din ve tarih gibi geçmişin değerlerini, kültürel muhafazakârlık anlayışı içinde savunmaya çalışmıştır. Bu anlamda Türkiye'de muhafazakâr düşüncenin, Türk modernleşmesine katkıda bulunduğu söylenebilir. Türkiye'de muhafazakârlar tarihsel süreçte bir yandan modernleşme süreci içinde kendilerini konumlandırırken diğer tarafta ise modernleşmenin süreçleri ve sonuçlarıyla aralarına mesafe koymak durumunda kalmışlardır. Bir diğer ifadeyle Türkiye'de muhafazakâr aydınlar modernleşme süreçlerini benimseyerek modernizmi eleştirmişlerdir. Buradan hareketle Türk muhafazakâr anlayışının belirleyici yönünün, eskiyi yeniden inşa etmek değil veya eskiyi koşulsuz olarak korumak değil, Cumhuriyetin idealleriyle uyum gösterecek biçimde toplumun inşasına katkıda bulunmuşlardır. Kısaca Türkiye'de muhafazakârlık ve muhafazakâr

söylemler, Cumhuriyet ideolojisinin toplumda pekiştirilmesine katkıda bulunmuştur. Böylece Türkiye’de muhafazakârlığın kültürel kodlarla tanımlandığı söylenebilir.

Kültür muhafazakârlığı açısından Türk devrimi ve Cumhuriyet anlayışı okunduğunda muhafazakârların rejime yönelik eleştirileri, rejimin değiştirilmesi talebi yerine rejimi pekiştirmek için yapılan reformların tedricen gerçekleştirilmesini savundukları belirtilmelidir. Muhafazakâr söylemler burada reformları reddetmemekte aksine yapılan reformların, toplum tarafından içselleştirmesi gerektiği üzerinde durmaktadır. Türkiye’de muhafazakârlar sistemle kavga etmek yerine istikrarlı bir toplumsal değişimi talep etmişlerdir. Köklü değişimin sakıncalarını belirterek, değişimin toplumun tarihi ve kültürel kodları üzerinden gerçekleştirilmesini savunmuşlardır.

Çok partili demokrasiye geçilmesiyle beraber siyasi muhafazakâr anlayışın etkileri de görülmüştür. Türk muhafazakâr anlayışının önemli özelliklerinden biri, sosyo-ekonomik alanda ilerlemeler yaşanırken geleneksel değerlerin, manevi ve ahlaki değerlerin korunması gerektiğine dair düşüncedir. Türkiye’de muhafazakâr anlayışın sosyal tabanı, 1980’den sonraki iç politik ortam ve dış etkiler sayesinde artmıştır. Türk demokrasi tarihi boyunca Türkiye’de siyasi muhafazakâr anlayışın odağı merkez sağ partiler olsa da muhafazakâr anlayış, merkez sağda olduğunu ifade eden partilerde ideolojik tutum olarak kendisini gösterememiştir. Merkez sağı temsil eden Demokrat Parti, Adalet Partisi, Doğru Yol Partisi ve Anavatan Partisi, muhafazakâr hassasiyetler taşımalarına rağmen belirgin bir muhafazakârlık anlayışa sahip olmamışlardır.

Türkiye’de Tanzimat Fermanı’yla başlayan modernleşme evresine gelişen Türkçülük, Batıcılık ve İslâmcılık düşüncesi, İttihat ve Terakki Partisi tarafından sentezlenmeye çalışılmış ise de İslâmcılık düşüncesi Hürriyet ve İtilâf Partisi tarafından savunulmuştur. Türkiye’de muhafazakâr söylem Demokrat Parti’nin iktidara gelmesiyle siyasette kendine yer bulmuş,

Adalet Partisi ile muhafazakâr siyasal söylem devam etmiş ve nihayet 1980’lerde yükselmeye başlayan “yeni-sağ” siyasetin Türkiye’deki temsilcisi olan Anavatan Partisi, ekonomik alanda liberal politikaları ve kültürel alanda muhafazakâr söylemleriyle Türk siyaset sahnesinde kendisine farklı bir yer açmıştır.

Adalet ve Kalkınma Partisi, ilk kez muhafazakârlık kavramını sistemli biçimde parti kimliği haline getirmeye çalıştığı için muhafazakârlık bakımından bu konuda kısmen kendisini ortaya koymaya çalışan Anavatan Partisi’nin de ilerisine geçmiştir. 1980 sonrası Türk siyasi hayatında ANAP muhafazakârlığın temsilcisi olarak öne çıkmış olsa da sonraki dönemde Ak Parti’nin muhafazakârlık vurgusu, anlayışı ve uygulamaları daha belirgin olmuştur. Ancak Ak Parti ideolojik kimlik yapısını, parti dışındaki çevreye kabul ettirmek bakımından daima çeşitli biçimlerde sorunlarla karşı karşıya kalmıştır.

Muhafazakâr demokrat kavramı, devrimcilikten ziyade aşamalı, kademeli ve geleneksel kazanım ve değerleri koruyan değişme anlayışına dayanmaktadır. Statüko, aşırı dayatmacı yaklaşımlardan, toplum mühendisliğine dayalı ve radikal tutumlardan korunmalıdır. Evrensel normları, halk egemenliğine dayalı hukuksal meşruiyeti, anayasallığı önemsemektedir. Tanımlanmış ve sınırlandırılmış bir iktidar taraftarıdır. Muhafazakâr demokrat anlayışına göre siyaset, uzlaşmacı kültürde var olmaktadır (Akdoğan, 2004: 15-17).

Ak Parti, kendisini açıkça “muhafazakâr demokrat” olarak ifade etmiş, bunu da parti içi demokrasi uygulamalarıyla kanıtlamaya çalışmıştır. Parti karar organı, Merkez Karar ve Yönetim Kurulu (MKYK) seçiminin büyük kongre tarafından yapılması, 28 Mart 2004 yerel seçimleri öncesinde, adayların temayül yoklamasıyla tespit edilmesi, önemli bir demokratik tavır olarak kabul edilmektedir. Milli Görüş hareketi içinde siyaset yapanlar tarafından kurulan; siyasi söylemleriyle dine, dini hassasiyetlere, manevi değerlere ve manevi şahsiyetlere sahip çıkan Ak Parti’nin en dikkat çekici özelliği muhafazakâr olmasıdır. Ak Parti, kurulduktan sonra

kendisini Türk siyaset sahnesinde konumlandırma gayretine girmiş ve özellikle muhafazakâr demokrasi kavramına vurgu yaparak; kuramsal ve ideolojik bir alt yapı hazırlama konusunda çalışmalar yapan Ak Parti, İslamcı bir siyaset çizgisini takip etmediklerini sık sık ifade ederek dini, siyaset dışında toplumsal alana taşımaya çalışmışlardır. “Bireysel referansım İslam, siyasal referansım ise demokrasidir” ifadesini sık sık kullanan Erdoğan, partisinin siyasal kimliğinin “muhafazakâr demokrasi” olduğu tanımlamasını yapmıştır (Erler, 2007: 129).

Böylece AK Parti siyasetini, sağ düşüncede ve toplumun muhafazakâr ve demokrat kimliğinde konumlandırmıştır. Bu konumlandırma Ak Parti, demokrasiye yeni bir tanım ya da tür getirmekten ziyade, bu terkip içinde kendisine yeni bir kulvar açmayı amaçlamıştır. Bu yaklaşımla siyaseti normalleştirerek, gerçekçi bir tabana oturtmak, müstakil bir muhafazakâr parti ve kuşatıcı bir siyaset tarzı üretmek hedeflenmiştir (Akdoğan, 2004: 18-19).

1980 sonrasında Türkiye’de Atatürkçülük konusunda ortaya çıkan sol ve sağ Kemalizm ayrımı muhafazakâr çevrede fazla etkili olmamıştır. Atatürkçülük ya da Kemalizm’in zaten merkez sağa ait kavram olduğuna ilişkin yaklaşımlar da vardır. Sağ Kemalist adı verilen yaklaşım Kemalizm kavramını kavramsallaştırılma gayretine girmek suretiyle bu anlayışı da kabul ettiğini ortaya koymuş olmaktadır (Özder, 2006: 125).

Nitekim AB uyum paketlerinin gündem olduğu ve AB’ye üyelik fasıllarının başladığı dönemde başta Recep Tayyip Erdoğan olmak üzere Ak Parti ileri gelenleri, Avrupa Birliği’ne üye olma amacının Mustafa Kemal Atatürk’ün muasır medeniyetler seviyesi için gösterdiği hedefle örtüştüğünü iddia etmişlerdir (Sarı, 2011: 79).

Türkiye’de üzerinde çalışılmakla ve uygulamada çok kullanılmakla birlikte çoğu zaman yanlış anlaşılmalara neden olan muhafazakârlığın, akademik düzeyde tartışılması önem arz etmektedir. Bu çalışma muhafazakârlık ve muhafazakâr demokrasi kavramını, Ak Parti’nin muhafazakâr demokrat kimliğini ve muhafazakâr düşünce anlayışındaki değişimleri temel

yönleriyle ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ayrıca muhafazakâr demokratik kimliğe sahip olduğunu ifade eden AK Parti'nin sosyal medyadaki yansımaları çalışma kapsamında değerlendirilecektir. Çalışma hem muhafazakârlığın kuramsal arka planını ana hatlarıyla ele alması hem de Ak Parti'nin kimilerine göre suni bir kimlik olmaktan öte gidememiş, kimilerine göreyse Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının önemli bir bölümünü ifade eden muhafazakâr demokrat kimliğiyle ilgili tartışmalara katkıda bulunması bakımından önem taşımaktadır. Bu çalışma yapılırken muhafazakârlık kavramı ve ideolojisi ile AK Parti kimliği hakkında yayınlanmış kitaplar, makaleler ve raporlar gibi ulaşılabilen literatürün taranmasıyla ve partililerin, güncel dergi ve gazetelerde yer alan muhafazakâr kimlikle ilgili fikirler veren söylemleri değerlendirmeye dönük bir yöntemle başvurulacaktır.

Çalışma, 15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleşen darbe kalkışması ve akabinde gerçekleşen sosyal medya hareketliliğinin darbenin etkisiz bir hale getirilmesindeki etkisini ortaya koymak açısından değerlendirilebilir. Darbe kalkışmasının olduğu tarihte ve devam eden süreçte özellikle toplumca tanınan siyasi figürlerin halkı bilinçlendirmede ve yönlendirmedeki kritik rollerine dikkat çekmektedir. Geçmiş dönemlerdeki darbeler ve toplum nazarındaki olumsuz sonuçları da baz alındığında toplumun direniş hareketlerine hızlı ve etkili bir şekilde adapte oldukları yadsınamaz bir gerçek olarak görülebilmektedir.

Çalışmanın ilk bölümde muhafazakârlık kavramının tanımı, muhafazakârlığın temel özellikleri, muhafazakârlığın unsurları ve muhafazakârlığın farklı türleri üzerinde durularak anlayışın diğer ideolojik anlayışlarla ilişkileri ele alınmıştır. Türk siyasetinde muhafazakâr düşüncenin merkeze alındığı ikinci bölümde, 2002'den önce toplum genelinde muhafazakârlık algısı ve demokrasi, 2002'den sonra kurulan Ak Parti'nin muhafazakâr demokrat hüviyeti ve 2002 yılından bugüne kadar Türk demokrasisinde muhafazakârlık ve AK Parti'nin demokratik muhafazakârlığı üzerinde durulmuştur.

Üçüncü ve son bölümde ise, Twitter örneği ile 15 Temmuz Kalkışması analiz edilmeye çalışılmış; bu bağlamda sosyal medya kavramının tanımı ve çeşitleri, sosyal medyanın topluma etkisi, kamuoyu oluşturmaya etkisi, siyasete etkisine değinilmiştir. 15 Temmuz 2016 kalkışmasının sosyal medya araçlarına özellikle Twitter'e nasıl yansıdığı ve başat siyasi aktörlerin toplumu bilinçlendirmedeki misyonu incelenmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

MUHAFAZAKÂRLIK KAVRAMI VE UNSURLARI

Bu bölümde araştırma kapsamında muhafazakârlık kavramı, muhafazakârlığın unsurları, muhafazakârlığın çeşitleri ele alınmıştır. Fransız Devrimine tepki olarak doğan muhafazakârlık, devrimin neden olduğu geleneksel toplumsal dokuyu bozan hızlı değişiklikler ve organik bir toplumdaki ziyade mekanik bir toplum oluşturma arzusunun karşı şekillenen bir ideolojidir. toplum, din, gelenek, otorite, aile, eşitlik, özgürlük, mülkiyet, tarih gibi kavramlar muhafazakâr bakış açısından değerlendirilip, muhafazakârlık kavramının diğer ideolojiler karşısındaki tutumu netleştirilmeye çalışılmıştır.

1.1. Muhafazakârlık Kavramı

Sözlük anlamı olarak muhafazakârlık (*conservatism*) kavramı, “korumak veya olduğu gibi muhafaza etmek” anlamlarına gelen bir sözcüktür (Marshall, 1999: 512.). Sözcüğün kökü olan “muhafaza” ise Arapça “korumak, saklamak, bellekte tutmak” anlamlarına gelen “hıfz’dan” türemiştir (Altinyıldız, 2003: 179). Muhafazakârlık kavramı, siyasal terminoloji bakımından da aydınlanmaya, onun akılcı yaklaşımına, bu aklın mahsulü siyasal projelere ve sözü edilen projeler izlenmek suretiyle toplumun dönüştürülmesine dair önerilere ve uygulamalara muhalif olarak oluşmuş; rasyonalist siyasete sınırlar getirmeyi ve toplumu bunun gibi devrimci dönüşüm projesi ve uygulamalarından korumayı hedefleyen düşünür, siyasetçi ve yazarların eleştirilerinin şekillendirdiği bir düşünce geleneğini, bir siyasal felsefeyi ve zamanla onların etkisiyle türetilmiş siyasi bir ideolojiyi belirtmektedir (Özipek, 2011: 6).

Sözü edilen tanım, özellikle muhafazakârlık olgusunun ideoloji olarak tanımının yapılması boyutunda tartışmalı konuma vurgu yapılırsa da kavramsal çerçeveyi tespit etmesi bakımından yeter düzeyde ön bilgi sağlayacak niteliktedir. Muhafazakârlık, tanımından da anlaşılacağı gibi hayatın her alanında geçerlilik kazanarak uygulamaya konulabilecek kavramsal bir açılım ortaya koymaktadır. Değişme sürecinin, yaşamın neredeyse her alanında

süreklilik taşıdığı dikkate alındığı zaman değişime karşı gerçekleştirilen direnci muhafazakârlık kavramı kapsamı içinde değerlendirmek mümkün olabilmektedir. Ne var ki muhafazakârlık, üzerinde tam bir görüş birliğine ulaşılmasa da tarihsel süreç içinde ilkeleri netleşmiş, ülkelerin her birinin kendi özgün şartlarına göre içeriği oluşmuş ve belli oranda sistemli hale getirilmiş siyasi bir kavramdır.

Muhafazakârlığın ideoloji niteliği taşıyıp taşımadığı yönünde bugüne dek bir hayli ciddi tartışmalar yapılmış ancak muğlak önermeler içermesinden dolayı üzerinde kesin bir görüş birliğine varılamamıştır. Muhafazakârlık olgusunun, bir politik doktrin veya bir düşünce yaklaşımı olarak tespit edilebileceği gibi, her türden ideolojiye veya doktrine eklenen bir ruh hali veya tavır olarak da anlaşılmasının mümkün olabildiği (Çiğdem, 1997: 32.) ve ideoloji kavramı tarafından çağrışımı olan siyasetin bir toplum projesi ve spekülâtif düşüncenin aracı şeklinde kullanılmasının muhafazakârlık anlayışınca bilinçli bir şekilde dışlanması, onun bir ideoloji niteliği taşımadığı şekilden ziyade, gevşek bir ideoloji niteliği taşıdığı şekilde de yorumlanmasına ihtiyaç olduğu (Özipek, 2011: 6) tarzındaki yaklaşımlar, konunun tartışılan bir boyutu olduğunu ortaya koymaktadır. Muhafazakârlık, hangi şekilde tanımlanırsa tanımlansın birçok boyutuyla değerlendirilmesi gerekmektedir.

Muhafazakârlığı düşünsel ve politik olarak suretiyle ele alan ve gündelik yaşamda kahvaltı yapmanın bile -daha önce yapılanı sürdürmek anlamında- muhafazakâr bir eğilim olma niteliği taşıdığını ifade eden Michael Oakeshott'a göre (2004: 56) muhafazakârlık olgusu bilineni bilinmeyene, gerçeği muammaya, sınırlıyı sınırsıza, fiili olanı olası olana, yeterliği bolluğa, yakında olanı uzak olana, bugünkü sevinci ütopyacı mutluluğa, uygun olanı mükemmel olana tercih etmektir. Oakeshott tarafından sözü edilen gündelik muhafazakârlık anlayışına, "ontolojik muhafazakârlık" adı da verilmektedir. Ontolojik muhafazakârlık kavramı çerçevesinde yapılan geniş bir tanımlamayla muhafazakârlık, bilineni bilinmeyene, tecrübe edilmiş denememiş, fiili olanı muhtemele, sınırlıyı sınırlanmamışa, gerçeği gizeme, yakını

uzağa, elverişliyi mükemmel olana, kâfi olanı fazla olana ve şu anki gülmeyi hayaldeki neşeye tercih etme halidir (Oakeshott, 2004: 56).

Muhafazakârlık bilinçli bir gelenekçi olma durumudur. Çünkü muhafazakârlar daha önce “ontolojik muhafazakârlar” iken, geleneği kaybettikleri zaman, bu durumun farkına varmak suretiyle bilinçli, “modern” veya “politik/entelektüel muhafazakârlara evrilmişlerdir. Muhafazakârlık, değişmelere karşı koruma, koruma yönelimi taşımasının yanında ortaya değişmeyen prensipler koymaktan çok uzaktır. Kirk’ün (2005: 140) de ifade ettiği gibi muhafazakârlık değişmeyen ve belirli bir prensipler sistemi değildir.

Wallerstein’a göre (1998: 77-80) muhafazakârlık, Batı dünyasının, temelde de sosyalizm ve liberalizmin yaşadığı krizlerden dolayı ortaya çıkan bir üründür. Bu ideolojilerin hepsi, temelde bir tepkiyle ortaya çıkmakla beraber kendilerini “diğer bir düşüncenin” alternatifi olarak arz etmişlerdir. Muhafazakârlık yaklaşımı, kendi düşüncesini Fransız Devrimi’nin alternatifi, liberalizm de muhafazakâr düşüncenin ve onun yaşatmak için çaba gösterdiği eski rejimin bir alternatifi, sosyalist düşünce ise kendisini liberalizme alternatif bir düşünce olarak ifade etmiştir. Muhafazakârlık, değişimi ve modernliği bir tehlike olarak kabul ederek ona sınırlar getirmeyi amaçlarken; liberalizm, insanoğlunun akılcı bir şekilde mutlu olmasını amaçlamıştır. Sosyalist düşünce ise direnen güçlerle bir savaş içine girmiş, ilerleme ve değişime hız kazandırmayı amaçlamıştır (Türe, 2005: 46).

Parry, aynı eksende olmakla birlikte farklı bir yaklaşımla muhafazakârlığın, temelde Batı uygarlığının kendi içinde yaşadığı krizlerin ve bu krizin çözülmesi için önerilen birbirinden farklı yanıtların ürünü olarak oluştuğunu ifade etmiştir (Meyer, 2015:107). Muhafazakârlık kavramı hakkındaki literatür incelendiği zaman, genel olarak tepkiye dayanan olumsuz yönlerinin öne çıktığı söylemlerle karşılaşmaktayız. Kavramın karşı olduğu kavramlar belli olmakla beraber, neye taraf olduğuyla ilgili net bilgiler söz konusu değildir (Yılmaz, 2001: 94).

Buna rağmen muhafazakârlık kavramının bir tanımı yapılacak olursa muhafazakârlık; insanın bilgi, birikim ve akıl olarak sınırlı olduğuna inanan, tarihsel bakımdan bir toplumun sahibi bulunduğu aile, din ve gelenek gibi kurumlarını ve değerlerini temele koyan; radikal değişmeyi temele koyan sol ve sağ siyasi projeleri reddetmek suretiyle tedrici ve ılımlı değişmeleri savunan ve siyaseti, sözü edilen kurumları ve değerleri sarsmayacak bir çerçevede sınırları belirli bir etkinlik alanı olan bir siyasi ideoloji, bir düşünce biçimi ve bir fikir geleneğidir (Özipek, 2011: 13-15).

Muhafazakârlık kavramıyla ilgili olarak sık sık karşılaşılan ve algılanan iki kavram “tutuculuk” ve “gelenekçilik” kavramlarıdır. Özellikle çağdaş muhafazakârlık anlayışında gericilik ve tutuculuk (Nisbet, 2011: 46) kavramlarına zaman içinde “yobazlık” kavramının da eklendiği görülmektedir. Ne var ki muhafazakâr düşüncenin kurucularından Burke “değişmenin araçlarından yoksun bir devlet kendisini muhafaza etmekten yoksundur” şeklinde ifade ederek bu yaklaşımın muhafazakârlık düşünce ile bağdaşmadığını ifade etmiştir (Güngörmez, 2004, s. 25). Demek ki muhafazakârlığı, geçmişe ait değerlere sahip çıkan, sadece değişimin biçimlerine ve yöntemlerine itiraz eden, değişimi tamamıyla reddetmeyen bir ideoloji olarak belirtmek mümkündür.

Kavramı gelenekçi yaklaşımla ilişkili olarak ele alan Mannheim, muhafazakârlık kavramını bilinçli haldeki gelenekçilik olarak ifade etmektedir (Bénéton, 2011: 115). Heywood’a göre gelenek, zamana karşı değerini kaybetmeyen, uygulama ve kurumların özelde de bir nesilden diğer nesle aktarımıdır (Heywood, 2011: 86). Güngörmez (2004: 12) muhafazakârlık olgusunu, aydınlanmacı akla karşı, geleneklerin müdafaa edilmesi olarak gören bir yaklaşıma sahiptir.

Muhafazakârlık kaynağı ve çıkış noktası bilinen, fakat kapsamı ve tanımı üzerine düşünürlerin devamlı tartıştığı bir ideolojidir. Esas olarak Fransız İhtilali sonrasında ortaya

çıkan fikirlere, modernliğin getirdiği kurum ve değerlere tepki göstererek, feodal döneme ait yapılanmayı savunan bir ideoloji niteliğine sahiptir (Safi, 2005: 31). Savunduğu temel düşüncelere karşılık muhafazakâr düşüncenin basit bir oportünizm ya da pragmatizm örneği olma özelliği taşımadığı, topluma ve insana yönelik bir siyasal inanç sistemine dayanmış olduğu da ortaya konmaktadır (Yılmaz, 2003: 94).

Bu noktada muhafazakârlık düşüncesinin birbirleriyle neden-sonuç ilişkisiyle ilgili niteliği, sözü edilene düşünce yapısının değerlendirmeler bakımından belli kalıba oturtulamamasında bazı sıkıntılara neden olmaktadır. Heywood'un (2011: 84) muhafazakârlığın diğer ideolojilere göre mütevazı olmasının yanı sıra kendini toparlayabilen ve esnek bir yapıya sahip olduğunu dile getirmiştir. Yine ilk niteliklerle ilişkilendirilmesi mümkün olan her ülkede kendi yerel yaklaşımlarının farklı kültürel yönlerini vurgulayan, güncel siyaset içinde farklı konumlanmalar ortaya koyabilen, farklı kültürel ve geleneksel özellikleri muhafaza edebilmesi olduğu da belirtilmektedir (Güler, 2013: 140).

Sözü edilen niteliklere dayanarak muhafazakârlık düşüncesinin dünyanın farklı siyasal coğrafyalarında bazı dönemlerde siyasal düşünce olarak bazı dönemlerde de siyasal duruş olarak ortaya çıktığı görülmüştür. Fransız İhtilali ile başlayan Muhafazakârlık düşüncesinin gelişmesi İngiltere ile yoğunluk kazanmış, Almanya'da felsefi yönlerine farklı özellikler eklenmiş ve bütün bunların etkisiyle Osmanlı Devleti'ne de yerel koşullara uygun olarak girmiştir (Özipek, 2013: 78-79).

Muhafazakârlık, temel dayanakları bakımından topluma faydası olan, eski olmakla birlikte toplumsal işleyişi kolaylaştıran, zemininde dinin zenginlik ve iyiliğinin olduğu düzeninin muhafaza edilmesi refleksleriyle ortaya çıkmıştır (Burke, 1982: 150). Oluştugu koşullar bakımından muhafazakâr düşünce Fransa'da, düşünsel temellerini netleşmeden, mevcudu koruma davranışıyla, siyasi ve pratik olarak şekillenmiştir. Devrimin getirdiği hızlı

değişiklikler, muhafazakârlığın pratik şekil almasında etkili olmuştur. Muhafazakârlara göre devrimin yol açtığı hızlı değişimler, kurumların ve düzenin temelini bozmuş, siyasal istikrarın bozulmasına neden olmuştur (Yılmaz, 2001: 97). Fransız muhafazakârlık düşüncesi, sözü edilen refleksler üzerinde yükselmiştir. Devrim anlayışının kiliseyi, monarşi rejimini ve gelenekleri, karşısına alması yaklaşımına karşı Fransız muhafazakârlığı yeniliğe itiraz eden, bunları koruyan bir yaklaşım taşımıştır (Safi, 2005: 44-45).

Bu anlayış, eski düzenin yüceltilmesi ve ihtilalin meşru olup olmadığının sorgulanması biçiminde ortaya çıkmaktadır. Bu bakış açısı, muhafazakârlık düşüncesinin eski öykünmesine ilişkin en gerçekçi kanıttır. Bundan dolayı, Fransa’da ortaya çıkan siyasal reaksiyon, muhafazakârlık düşüncesinin “kutsala saygı” ve “gelenek” gibi en temel olguları kazanmasını sağlamıştır. Düşünceleri ile Burke, Fransız muhafazakârlığına bir çerçeve oluşturmasına rağmen daha çok kendi siyasal coğrafyasında etkili olmuş ve muhafazakârlık XIX. yüzyılda İngiltere siyaset sahnesinde etkin hale gelmiştir (Güler, 2013: 121). Fransız düşünürlerin gelenekler ve kutsallar üzerinden kurgulara giderek ihtilal karşıtı yeni bir formatla oluşturduğu bu ideolojik düşünceye gerçek gelişmeyi, İngiliz düşünürler kazandırmıştır.

1.2. İdeoloji Olarak Muhafazakârlık

Kavramın bir davranış ya da tutum mu, yoksa siyasal bir ideoloji mi olduğu konusu, muhafazakârlık konusunda yapılan önemli tartışmalardan biridir. Muhafazakârlık kavramından anlaşılması gerekenlerle ilgili önemli fikir ayrılıkları vardır. Bazılarına göre siyasal bir ideoloji olan muhafazakârlık, bazıları için de bir tavır, mizaç veya tutumdan öte bir kavram değildir.

Bir İdeoloji Olarak Muhafazakârlık adlı çalışmasında Huntington, bu konu hakkında şunları ifade etmektedir:

“Neredeyse öteki tüm ideolojilerin aksine muhafazakârlık, ideal bir toplum anlayışı sunmamaktadır. Muhafazakâr bir tek ütopya söz konusu değildir. Muhafazakârlık bu yönüyle, gelenekselden feodale, ondan sosyal demokrat ve liberal ve kapitalist olana kadar

her türden farklı kurumsal düzenleme çeşitlerini savunmak için kullanılmış bir düşünce biçimidir. Çünkü muhafazakârlık, içerik ile değil usulle ilgilidir; özellikle siyasî kurumları etkilediklerinde zaman istikrar ve değişimle ilgilidir. Sık sık belirtildiğinin aksine, liberalizm muhafazakârlığın tersi değildir. Muhafazakârlık ani değişikliklerin tehlike ve zorluklarına karşı; istikrar, tasarruf ve devamlılığın önemini vurgulayan argümanlar sunmaktadır (Harries, 2004: 98)”.

Muhafazakârlık kuramını Huntington, üç yaklaşım temelinde açıklamıştır. En başta aristokrat teori, muhafazakârlık düşünce tanımını değerli tarihi hareketlerin ideolojisi şeklinde yapmaktadır. Aristokrat, feodal ve çiftçi sınıfının XVIII. yüzyılın sonlarında ve XIX. yüzyılın ilk yıllarında Fransız Devrimi’ne karşı ortaya koydukları tepki bu durumu desteklemektedir. Proletaryanın Sosyalizm ve Marksizm ideolojisi ile burjuvanın liberalizm ideolojisi karşısında muhafazakâr düşünce, aristokratlar tarafından desteklenen ideolojidir. İkincisi muhafazakâr düşüncenin özerk tanımlamasına göre muhafazakârlık özel grubun menfaatleriyle ilgili olmadığı gibi, muhafazakârlığın görünümü toplum güçlerinin özel tarihsel biçimine bağlı değildir.

Düşünceleri genel olarak geçerliliği özerk bir sistem olan muhafazakârlığı tanımı, evrensel adalet, ölçülülük, düzen ve denge gibi değerler bakımından yapılmaktadır. Durumsal tanımlama olan üçüncüsüne göre muhafazakâr düşüncenin, ancak mevcut kurumlara yönelik olarak zor bir meydan okuma ve ilgili kurumlara destek verenlerin savunmalarında yaslandıkları bir ideoloji olduğu açık bir biçimde ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda muhafazakâr düşünce sistemi, mevcut sosyal düzene meşruluk kazandırmak amacıyla kullanılmaktadır (Huntington, 1957: 454-455).

Bir tutum olarak ele alındığı zaman, muhafazakârlığın değişmeye duyulan bir tepkiyi ifade eden bir düşünce sistemi olduğu görülecektir. Muhafazakârlık, değişim ve yeniliğe karşı direnci ifade eden “tutuculukla özdeşleştirildiği, bu bağlamda da ilerlemenin ve gelişimin

önünde bir engel olarak kabul edildiğinden dolayı da önemsenmemektedir (Özipek, 2011: 14). Scruton (2001: 2-4) da muhafazakârlık düşüncesini “yeryüzü cenneti sunan” diğer ideolojilerden farklı dogmaları olan ve sadece bu dogmalarla anlaşılması mümkün olan, ideolojilerin üstünde bir duruş ve ruh hali olarak ifade etmektedir. Muhafazakârlığın evrensel bir tanımlamasını yapmak, bundan dolayı bir hayli zordur. Ne var ki bu, muhafazakâr düşüncenin bir düşünce yapısının ya da devlet, toplum ya da birey algısının olmadığını ortaya koymaz.

Kirk, muhafazakârlık kavramının tanımı ne şekilde yapılırsa yapılsın, ideolojik bakımdan entelektüel birikimden mahrum bir nitelikte olduğunu söylemenin tamamen yanlış olduğunu ifade etmektedir. Hristiyan felsefesini temel alan Muhafazakâr düşünce Burke tarafından oluşturulan büyük bir geleneksel esere dayanmaktadır. Sözü edilen düşünce geleneği, yalnızca statükoya moral değerleri yükleme misyonu olana muhafazakâr düşüncüyü ideolojik yapmaz. Bireylerin davranışlarında muhafazakârlığın belirgin bir etkisi olduğundan söz etmek kolay değildir.

Muhafazakârlığı, bir mizaç ve bir tutum olarak ele alanlardan Oakeshott, muhafazakâr düşüncüyü bir davranış ve düşünme eğilimi olarak kabul ederken, aynı zamanda muhafazakâr düşüncüyü, belli davranış biçimlerini ve beşeri durumların koşullarını diğerlerine tercih etmek olarak açıklamaktadır. Muhafazakârlık, bir yönüyle bir tercihte bulunma eğilimidir. Hatta muhafazakârlık; bilineni bilinmeyene, sınırlı olanı sınırsız olana, gerçeği gizemli olana, yakındakini uzakta olana, yeterli olanı bol olana, şimdiki sevinci ütopyacı mutluluğa, uygun olanı mükemmel olana tercih etmek anlamına gelmektedir (Oakeshott, 2004: 55-57).

Bora ve Onaran (2006: 234), muhafazakârlığı bir başına ideolojik bir tutum olarak değerlendirmenin mümkün olmadığı kanaatindedir. Çünkü onlar muhafazakârlığın, belirgin bir ideolojik omurgadan ve bir ütopyadan yoksun olduğunu düşünmektedirler

White, *Muhafazakâr Gelenek* isimli çalışmasının giriş bölümünde şunları söylemektedir:

“Muhafazakârlığı şişeye koyarak etiketlemek atmosferi sıvılaştırmak veya Anglikan “Kilisesi mensubu birinin inançlarını tam anlamıyla betimlemeye çalışmak gibidir. Müşkülât bu işin tabiatından kaynaklanmaktadır. Çünkü muhafazakârlık politik bir doktrinden ziyade; bir yaşam tarzı, bir hissetme biçimi ve bir zihin alışkanlığıdır (Harries, 2004: 91)”.

Hâlbuki sosyalizm ve liberalizmle beraber son iki yüzyıl içindeki temel siyasal akımlardan biri olma özelliğine sahip olan muhafazakârlığı, sadece bir “yaşam biçimi” olarak kabul etmek oldukça marjinal bir tutumdur. Muhafazakârlık bir davranış ve tutumdan ziyade, içerisinde devrimciden liberale kadar çok çeşitli kesimlerin düşünürlerini barındırmakta olan gelişmiş bir siyaset felsefesidir (Vural, 2011: 12). Muhafazakârlığın bilinen bir tarihi sürece sahip olması, belli boyutlarda taraftarlarının olması, siyasal partilerin propaganda ve program çalışmalarında yer alması, hatta kimi siyasal partilerin adlarında kullanılması, siyasal bir ideoloji niteliğinde olduğunun önemli kanıtlarındandır.

Muhafazakâr düşüncenin siyasal bir ideoloji olduğu düşüncesinde olan isimlerden Nisbet (2011: 19), kimi araştırmacıların muhafazakârlığın gerçek bir ideolojik düşüncede olması gereken reform ve eylemleri içinde barındırmadığı düşüncesinden yola çıkarak kavramın siyasal bir ideoloji niteliği taşımadığını ileri sürmektedir. Ne var ki muhafazakârlığın yalnızca bu tarz kuramsal nedenlerden yola çıkmak suretiyle bir ideoloji olmadığını söylemek çok da doğru bir bakış değildir.

Muhafazakârlığın bir ideoloji olduğunu iddia eden Kekes ve Nisbet gibi düşünürler, muhafazakâr düşüncenin özellikle belli bir tarihsel çerçeveye oturması ve toplumsal durumlara bağlı olmasından dolayı bu düşüncüyü ileri sürmektedirler (Vural, 2011: 45). Nisbet (2011: 19-20), ideolojiyi, bir düşünceler bütünüünün başarılı olmasını sağlamak üzere gereken bir siyasal

destek üssü olarak kabul ederken, ideolojik yapıların geçici düşünceler yığını olmaktan öte zaman içinde canlı kalacağını ifade etmektedir. İdeolojik yapının mevcut olduğundan söz edebilmek için büyük ölçüde sözcülerinin ve savunucularının olması ile kurumsal bir yapısı olması gerektiğini belirtmektedir. Kendi tarihsel yapısı içinde önemli şahsiyetlerin olması gerektiğine vurgu yaparken, muhafazakâr ideolojinin önemli isimleri arasında Burke, Churchill ve Disraeli gibi adları barındırdığının da altını çizmektedir.

Introduction to Political Theory adlı eserlerinde Hoffman ve Graham'ın (2006, s. 186), muhafazakârlığın tanımını anlaşılması kolay olmayan siyasi bir ideoloji olarak yapmaktadır. Kendi tanımlarını muhafazakâr olarak yapan siyasi hareket veya partilerin, temel ideolojik yapılarında milliyetçilik ve liberalizmin baskın şekilde birleşimi göze çarpmaktadır. Birçok marjinal unsur barındırmasına karşın, muhafazakâr düşüncenin bir ideoloji olduğuna ilişkin muhafazakâr düşünürler tarafından birçok argüman sunulmaktadır.

1.3. Muhafazakârlığın Unsurları

Geleneği önemseyen muhafazakârlık, yerleşmiş kurum ve adetleri devam ettirmeyi yeğlemekte, geleneğe bir kutsallık atfetmektedir. İnsanı eksikleri olan bir varlık olarak gören muhafazakârlar, insanı ait olma duygusu içinde olan sahip, güvenliğe ihtiyaç duyan eksik varlıklar olarak kavramsallaştırmışlardır. Muhafazakârlar tarafından önemsenen başka bir husus da otoritedir. Onlara göre sözleşmeden doğmayan otorite, toplumda kendiliğinden gelişen ve kurumların kökeninde var olan bir olgudur. Muhafazakârlar otoriteye önem vermenin yanında devlete şüpheli şekilde yaklaşmaktadırlar. Hükümetin sınırsız olmamasını ve insanların tabiatını değiştirmek için uğraşmamasını savunurlar. Mülkiyet hakkını kutsal gören muhafazakârlar, bu alanda devletin müdahalede bulunmaması gerektiğini düşünmektedirler. Muhafazakârlığın birbirine zincirlenmiş bazı unsurları vardır. Bu unsurlar gelenek, faydacılık, hiyerarşi, otorite, din, tarih, mülkiyet, insan doğası ve organizmacı toplum anlayışıdır.

1.3.1. Gelenek

Muhafazakârlığın temel omurgası “muhafaza arzusu”, geleneğin idrak edilen erdemleriyle yerleşik geleneklere ve zaman içinde kalıcı olduğunu gösteren kurumlara duyulan saygıyla yakın ilişkiler içindedir. Bu yaklaşımda gelenek, geçmiş dönemin biriken değerlerini ve zamanın sınavından geçmiş kurum ve uygulamaları ifade eder. Bugün yaşayanların ve gelecek nesillerin faydalanmaları adına geleneğin korunması gerekmektedir (Güngörmez, 2004: 24).

Gelenek, toplumun kendinden önce yaşayan nesillerden devraldığı ve çeşitli aktarım yöntemleri sayesinde, daha sonraki nesillere aktardığı her türden maddi, manevi uygulama ve kurumlar biçimi olarak, toplumun ortak mirası olarak kabul edilen unsurları meydana getirmektedir ve bunun için de toplumların devamlılığının ve toplumsal meşruiyetin kaynağı olarak kabul edilmektedir (Yılmaz H, 2005: 40). Gelenek, bir noktada sabitlenmiş bir şeyden ibaret değildir. Belirli tarihsel koşullarda ihtiyaçlara ve beklentilere göre değişir ve şekillenir. İnsanlar, geçmiş dönemlerin gelenekselleşmiş çeşitli taraflarına atıfta bulunarak, şimdiki zaman içinde gerçekleştirdikleri birtakım fiiller için bir meşruiyet tabanı bulmaya çalışmaktadırlar. Gelenek, bir eylem planı kapsamında hedef saptamak veya meşruiyet temeli oluşturmak için kullanılmaktadır (Gusfield, 2005: 66).

Bütün toplumların, kendilerini var eden, kutsallarla çevrili alanlarda kendisini yücelten geleneksel kültürel değerleri, efsaneleri, tabuları, bağlılıkları ve bağlantıları vardır. Söz konusu geleneksel olgular; kökü “dünde” olan, “bugünü” anlamlandıran, “yarına” şekil veren mitolojik bir evren kurgulama kapasitesine sahiptir. Bundan dolayı gelenek, yaşayanları öldüren değil, ölüleri yaşatan bir yaklaşımdır. Gelenek, ölüleri yaşayanların bedeninde, yaşayanları da ölülerin ruhunda yeniden var etmektedir. Bu, insanları hiç tanımadıkları ve bilmedikleri insanların yaptıklarının doğruluğuna inandıran güçtür. Geleneğin gücü, bireylere istemedikleri şeyi yaptırabilmesindedir (Çetin, 2005: 156). Muhafazakâr yaklaşımlarda, ülkelerin her birinin farklı bir gelenek algısı

olduğunu da ifade etmek gerekmektedir. Örneğin, Fransız muhafazakâr geleneği daha çok “millet” üzerinde dururken, İngiliz muhafazakârları daha çok “gelenek”, Alman muhafazakârları ise ağırlıklı olarak “devlet” kavramını önemsemektedir. Fakat bu muhafazakârların, muhafazakârlıkla ilgili diğer konulara da kayıtsız kalmadıklarını söylemek mümkündür (Çaha, 2004: 73).

1.3.2. Faydacılık (Pragmatizm)

Geleneksel olarak muhafazakârlar, dünyanın sonsuz karmaşıklığından dolayı, insanın rasyonel tarafının sınırlılığını vurgulamaktadırlar. Bundan dolayı soyut prensiplere ve düşünce sistemlerine güven olmaz. Onların yerini tarihe, tecrübeye ve her şeyden öte pragmatizme duyulan inanç almaktadır; yani eylemin pratik hedefler ve pratik şartlar tarafından, “işleyen” tarafından biçimlendirilmesi gerektiği inancı hâkimdir (Heywood, 2011: 57).

1.3.3. İnsanın Kusurlu Olması

Muhafazakârlar, insan doğası ile ilgili karamsar bir düşünceye sahiptirler. İnsan; ahlaki bakımdan bozulmuş, bencillik, iktidar hırsı ve açgözlülük ile kirletilmiştir. Kabahatin ve suçun kaynağı insanın kendi doğasıdır. Bundan dolayı muhafazakârlıkta insan doğası bozulmaya oldukça eğilimli olarak tasvir edilir. İşte bundan dolayı da muhafazakârlar, sağlıklı işleyen bir toplum idealine varmak amacıyla, güçlü devlet ve sert yaptırımlara duyulan ihtiyacı öne çıkarmaktadırlar (Özipek, 2004: 54).

Muhafazakârlar; mükemmel olamama ilkesini kabul etmektedirler. Doğası gereği mükemmel bir varlık olamayan insanın mükemmel bir toplum düzeni kurması da asla mümkün olmayacaktır. Muhafazakâr düşünce, insanın dünya ve evrende oldukça önemli bir yeri vardır. Her şeyin merkezine insanı koyan aydınlanmanın aksine, muhafazakârlar merkeze varoluşun sebebi Allah’ı koymaktadırlar. Evrenin doğal yasaları ve kendiliğinden ortaya çıkan bir düzeni vardır. Mükemmel olan Allah’tır, doğasının gereğine uygun olarak ilk günahı işleyen insan asla mükemmel değildir. Zaten sorunlu olan insanlar, toplumla beraber vicdanları da yönetmektedir.

Bundan dolayı da mükemmel bir toplum düzeni kurulması mümkün olamamaktadır. Çünkü Allah'ın sonsuz ve mükemmel aklına karşı, insan sınırlı bir akla sahiptir (Vural, 2011: 20).

1.3.4. Organizmacı Toplum Anlayışı

Muhafazakârlık açısından bireysel olmaktan ziyade bütün olmak daha de önem taşımaktadır. Toplum organik bir tam veya yaşayan bir varlık ve tarihsel kurumların birleşmesinden oluşan toplumun en önemli kurumu aile olgusudur (Heywood, 2011: 67). Muhafazakâr düşüncenin önem verdiği konulardan biri de toplumdur. Muhafazakâr yaklaşımda toplum, geçmişten gelerek geleceğe uzanan ve hiçbir zaman kendisine müdahale edilmemesi gereken canlı ve organik bir yapıya bürünmüştür. Muhafazakâr yaklaşım toplumu, canlı ve işlevsel olarak farklılaşmış mükemmel bir organizma olarak görmektedir. Tıpkı bir organizmaya benzeyen toplum, değişik evrelerden geçmek suretiyle ve farklı evrelerin her birinde kendisine yeni şeyler katmak suretiyle gelişmesini sürdürmektedir. Toplum, iç dinamikleri bakımından kendisini yenileyebilmektedir. Toplumlar, zaman koşullarına göre işlevsel olmayan değerlerini, süreçlerini ve kurumlarını yenileriyle değiştirebilmektedirler (Çaha, 2004: 73). Organizmacı toplum anlayışında devlet otoritesine saygı duyan bir ideoloji olan muhafazakârlık, devleti; “toplumun huzurunu ve barışını sağlayan” canlı bir organizma olarak görmektedir.

1.3.5. Hiyerarşi

Muhafazakârların genel olarak otoriter devlet anlayışında oldukları düşünülmektedir. Hâlbuki muhafazakâr düşüncede devlet anlayışı, odağa otoriterliği koymaktan ziyade otoriter yaklaşımı, sanki toplumsal bir yapının unsurlarıyla iç içe geçmiş denklem kapsamında ele alınmaktadır. Sözü edilen yaklaşıma göre;

“Muhafazakârlığın hiyerarşik toplum yapısında yer alan devlet, soyut değerlerden oluşan bir yapı değil, tarihi tecrübeden ortaya çıkan ve somut değerlerle oluşturulan en üst kurumdur. Hiyerarşinin en tepesinde bulunan devlet; gücünü, ona bağlı olan din, aile ve dernek gibi sivil

toplum örgütlerinden almaktadır. Devlet ile sivil toplum, birbirlerini koruyup destekleyerek, aralarındaki ilişkileri güçlü ve canlı tutmalıdır (Akkaş, 2004: 133) .

Doğal olan sosyal tabakalaşma ve statüler değiştirilemez. Toplumsal bağlılıklardan dolayı hiyerarşik yapı, uyumun kaynağıdır. Mevcut toplumsal kurumların korunması, hiyerarşinin korunmasıyla mümkün olacaktır (Heywood, 2011: 67).

1.3.6. Otorite

Otorite, mülkiyet kavramıyla beraber muhafazakâr düşüncenin merkezi iki kavramından birisidir (Nisbet, 2011: 65). Muhafazakârlar rehberliğin ve liderliğin vazgeçilmez olduğunu bir dereceye kadar otoritenin yukarıdan aşağıya işlediğini iddia etmektedirler. Yine toplumsal düzenin ve sosyal uyumun sürmesi otoriteye bağlıdır (Heywood, 2011: 67). Klasik muhafazakârlar ile liberal muhafazakârlar arasındaki tartışma konularından biri de otorite kavramıdır. Devlet, yani siyasal otorite, toplumsal hiyerarşi piramidinin en üst noktasında yer almaktadır. Muhafazakâr yaklaşım, insan organizmasının toplumun bedensel kısmını, devletin, yani otoritenin ise düşünsel bölümünü meydana getirmektedir (Çaha, 2001: 109).

Bedende ortaya çıkabilecek zafiyetler toplumda önemli hasarlara neden olabilmektedir; ancak düşünsel bölümde ortaya çıkabilecek zafiyetler ise toplumda bir yıkıma neden olabilecektir. Güçlü bir otorite tesis edilmeden toplumsal düzenin kurulması söz konusu değildir. Otorite, yönetme niteliğinin yanında farklı unsurlar arasında bir ahenk oluşturulması için koordinasyonu da sağlamaktadır. Klasik muhafazakâr yaklaşım, otoritenin kaynağını “sözleşme” olgusuna değil, “sadakat” kavramına bağlamaktadır. Bundan dolayı liberal muhafazakârlar, iktidarın meşru sayılması için üzerinde durulan toplumsal sözleşmeyi çok önemsemezler. Muhafazakârların yaklaşımına göre birey, siyasi otoriteye, topluma ve yasalara herhangi bir menfaat gözetmeden tam anlamıyla sadakat göstermeli ve itaat etmelidir. Sözü edilen tutum, bireyin bir ahlaki görevidir (Çaha, 2001: 109).

1.3.7. Mülkiyet

Mülk sahibi olmak, yaşamsal öneme sahiptir. Çünkü mülk sahipliği insanlara güvenlik hissi vermektedir, başkalarının güvenliğine ve mülkiyetine saygı duyulmasını sağlar. Aynı bunun gibi insanın özgürlüğü, mülkiyetle aynı doğrultudadır (Heywood, 2011: 67). Ayrıca mülkiyet insanlara, kişiliğini dışa yansıtma ve hükümetten bağımsız olma olanağı sağlamaktadır. Muhafazakâr düşüncede olanlar için mülkiyet; derinliği olan, kimi zaman da gizemli bir önemi olan bir değerdir. Liberal yaklaşım mülkiyetin liyakatin aynası olduğunu iddia ederek çok çalışanların servet sahibi olmalarını desteklemektedir, bundan dolayı mülkiyete “kazanılan” bir şey olarak bakmaktadırlar. Bu felsefenin muhafazakârlar için bir cazibesi vardır. Ne var ki muhafazakâr düşünceye sahip olanlar mülkiyetin aynı zamanda güvenlik sağlaması gibi- psikolojik ve sosyal birçok faydaları olduğu kanısındadırlar. Birçok belirsizliğin olduğu dünyada, mülkiyetin bireye rahatlama ve güven duygusu verdiğine inanmaktadırlar. Mülkiyet, mülk ya da bankada olan para olsun, hiç fark etmeden, bireylere bir koruma kaynağı oluşturmaktadır. Bundan dolayı muhafazakâr bir tutuma sahip olmayı, paranın tedbirli yönetilmesini, israf etmemeyi bir fazilet olarak kabul etmektedirler. Bununla birlikte muhafazakâr düşüncede olanlar kendi mülkiyetlerinin zarara uğramasını istemeyeceklerinden ötürü doğal olarak diğer insanların mülklerine de saygı göstermektedirler (Heywood, 2011: 94).

1.3.8. Din

Muhafazakâr düşüncede din, tipik ve kritik bir önem taşımaktadır. Muhafazakâr düşünce, vazgeçilemeyecek değerlerden biri olan dini, dünyanın gereklerine göre yeniden yorumlayarak çağdaş bir müdahaleye tabi tutmaktadır. Dini, kendisi için var olmaktan öte, toplumsal istikrarın ve otoritenin devamlılığı açısından kaçınılmaz görmektedir (Bora, 1997: 9). Ortak davranış oluşmasındaki etkilerinin ve toplumsal işlevlerinin tespit edilmesi açısından ısrarla dine vurgu yapmaktadırlar. Bu, muhafazakârların hepsinin ateşli mümin kişiler olduğu anlamına gelmemektedir. Onlar, kilisenin, düzenin ve geleneğe saygının sahibi, bir otorite

olduğu; törenleri, ayinleri ve bayramları olan bir topluluk olduğu için dinin önemi üzerinde dururlar. Muhafazakârlar tarafından yüceltilen dinin, gelenek gibi özellikli çizgileri vardır ve muhafazakârlığın eğilimi, onu her şeyden önce sivil bir din olarak görmektir (Bénéton, 1991: 110).

Din, geçmişte olduğu gibi bugünde muhafazakâr düşünce açısından büyük bir öneme sahiptir. Muhafazakârlığın yenisinin de eskisinin de, seküler ve dini olanının da önemi üzerinde uzlaşmaya vardıkları konu, toplumları koruyan birleştiren inançların vazgeçilmez olduğu anlayışıdır. Muhafazakâr düşünce bakımından toplum yaşayan bir organizma olduğuna göre, onun inançları ve duyguları vardır. Onlara göre dogmalar, toplumu bir arada tutmaktadır. Din de toplumu bir arada tutarak, toplumsal bütün içinde bir aidiyet duygusu yarattığı ve sıradan bir insanı dahi iyi bir davranışa yönelttiğinden dolayı, ateist muhafazakârlar için dahi vazgeçilmesi düşünülemez bir toplumsal kurum olarak kabul edilmektedir (Vural, 2003: 48).

Aydınlanma döneminin özü, bir ölçüde bütün dinlere ve özellikle Hıristiyanlığa karşı bir saldırıysa, muhafazakârlığın özünün ya da bu özün büyük bölümünün hiçbir toplum, grup ya da cemaatin bir tür dinden ayrı olarak varlığını sürdüremeyeceği inancına dayandığını söylemek mümkündür. Hegel'in, siyasetle dinin tamamlayıcı rolünü belirten saptamalarından Burke'ün Avrupa kültürünün gelişme sürecinde Hıristiyanlığın oynadığı rol üzerindeki ısrarına kadar, dinin birey hayatında önemli bir zorunluluk olduğu yönünde ortak bir inanç bulunmaktadır (Nisbet, 2011: 162).

Muhafazakâr kişiler, inanca destek sağlaması açısından dinin simgesel ve yapısal unsurlarına karşı fazla istekli olmaktadır. Chateaubirand'ın Hıristiyanlıkla ilgili yaptığı incelemeler, muhafazakârları etkilemiştir. Bu eserin, topluma verdiği ağırlık bakımından dinsel simgeciliğe yapılan vurgular, bunun nedenidir. Hükmeden bir kutsal duygusu olmadan toplum

meydana gelmez; toplum olmadan da kutsal olan duygusunun kalıcılığı gerçekleşemez. Bu muhafazakârların din algısının açıklamasıdır (Nisbet, 2011: 162).

1.3.9. Tarih

Muhafazakâr düşüncede gelenek, önyargı ve alışkanlık üzerine yoğunlaşmaya bağlı olarak tarih, gelişmiş bir nitelik kazanmaktadır. Gelenek hakkındaki argümanlarından dolayı Burke, zengin bir tarih anlayışına sahip olmuştur (Nisbet, 2011: 55). Tarihin rolü hakkındaki düşünceler, muhafazakâr politikanın temeli için önemlidir. Özüne inildiği zaman tarih esas olarak tecrübedir. Muhafazakârlığın tarihe olan inancı, tümdengelimci düşünceye ve insan ilişkilerinde soyut değerlere karşı deneyime olan fikirleri üzerine inşa edilmiştir. Nisbet'e göre Burke'ün en önemli yorumu, özellikle Aydınlanma sürecinin sözleşmeye olan inancını eleştirdiği yorumdur. Burke'e göre toplum elbette bir sözleşmedir. "O bilimlerin tümünde bir ortaklık; bütün sanatlarda bir ortaklık, her değer ve mükemmeliyette bir ortaklıktır. O yalnızca yaşayanlar arasında bir ortaklık değil, yaşayanlarla doğacak olanlar ve ölmüş olanlar arasında bir ortaklık olarak meydana gelmektedir" (Nisbet, 2011: 76). Muhafazakâr düşüncenin tarihe verdiği önem, mevcut toplumsal ilişkilerin önemli ölçüde tarihsel tecrübelerin sonucu olmasına dayanır. Tarihsel tecrübe sonucu ortaya çıkan ve hala ulaşabilmelerinden; yani bu niteliklerinden dolayı mevcut kurumlar ve yapılar muhafazakârlara göre olumlu bir işlev taşımaktadırlar (Beriş, 2006: 81).

Maistre gibi Burke de erken dönemdeki muhafazakârların yaklaşımlarından gerçek tarih, kronolojik, doğrusal bir tarzda değil; nesiller boyu devam eden toplulukların, yapıların, önyargıların ve alışkanlıkların sürekliliği içinde açıklanmaktadır. Gerçek tarihi metot, yalnızca zaman içinde sürekli geriye doğru bir bakış değildir; hikâyeler anlatmak hiç de değildir; o şimdi tarafından saklanan herşeyi ortaya çıkaracak biçimde bir araştırma metodudur; bu metot geçmişe tutunmadan asla anlaşılması mümkün olmayacak sonsuz davranış ve düşünce yöntemleri demektir (Nisbet, 2011: 77).

Nisbet (2011: 77-78), bazı İngiliz rasyonalistleri ve aydınlanma filozofları tarafından kullanılan tarihi, içinde olunan an için yapılan tahmini, doğal, makul ve varsayımsal tarih olarak belirtmektedir. Nisbet, bu yapılan tarihin kesinlikle anlatılardan ibaret olmadığını ve tarihin oldukça soyut olduğunu ifade etmektedir. Nisbet, Rousseau'nun tarih anlayışında belirttiği gibi yapılan araştırmalar tarihi gerçekler olarak değil; yalnızca koşullara bağlı kuramsal gerçekler olarak görmek gerekmektedir düşüncesini, fizikçilerin varsayımlarına benzetmektedir. Muhafazakârlığın bakış açısından sosyal gerçeklik en şekilde tarihi yaklaşım yöntemiyle anlaşılabilir. Geçmişten bugüne nerede olduğumuzu bilmeksizin, şimdi nereye gittiğimizi ve nereye gideceğimizi bilemeyiz. Muhafazakâr tarih felsefesinin esas duruşu budur (Nisbet, 2011: 79).

Tarihe yönelik bu yaklaşımın en belirgin örnekleri, siyasal toplum ve kurumlara ilişkin çözümlerinde görülebilir. Burke, siyasal toplumu meydana getiren ve sürekliliğini sağlayan insanlar arası mutabakatın, toplumsal sözleşme veya yazılı metinlerin değil, deneyimlerin oluşturduğu tarihsel birikimin sonucu olduğunu ifade etmektedir. Buna göre siyasal toplum, bazı dinamiklerle tarihsel süreçte kendiliğinden gelişmek suretiyle, toplum üyeleri arasındaki bir uzlaşma sonucu oluşmuştur. Böyle bir yapıda anayasa, tasarlanmış ve kurgulanmış değil; toplumsal ihtiyaçlar ve koşullara uygun olarak gelişerek var olmuştur (Beriş, 2006: 84). Tarihi ve tarihi olayları toplumsal gerçeklerin bir yansıması olarak kabul eden muhafazakârlık, toplumların kim veya ne olduklarının bilincine varmadan nereye gideceklerini bilmelerinin mümkün olmadığını söylemiştir. (Akkaş, 2004: 124-125).

Tarihte süreklilik unsurlarına vurgu yapmaları, muhafazakâr tarih bilincinin en belirgin özelliğidir. Muhafazakârlara göre devrimler, geçmişten tamamıyla kopma anları olmaktan çok, gelecekle geçmişin yeniden eklemlendikleri anlardır. Değişimin daha hızlı yaşandığı siyasal ve ekonomik yapılara göre kültürdeki değişim daha duragandır; bu yönüyle kültür, muhafazakâr tarihçinin deposu niteliğindedir ve költürçülük üzerine kurulan tarih,

kolaylıkla muhafazakâr devamlılık savına dönüşmektedir (İrem, 2006: 69-70). Tarih sayesinde insanın binlerce somut eylemi ve kültürü, zaman süzgecinden geçerek gelenek, görenek ve adetler vasıtasıyla bir bilgelik doğmaktadır. Tarih hem birleştirir hem ayırıştırır.

Muhafazakârların tarihi, geleneğin yönettiği tarihtir. Her halk, tarihinin olaylarından ve kendi milli karakterinden çıkan kendi formülüne sahiptir. Bir ulus, özel hayatı olan organik bir bütündür, asla bir makine değildir (Bénéton, 2011: 106-107).

“Özetle tarihi olaylar farklılık gösterse bile, tarihin kendisinin gerçekliğini kabul eden muhafazakârlık, tarihi yöntemin doğru olarak kullanılmasının, zamana sabit olarak bakmak değil; değişimleri, geçmişe bakarak gözlemek olduğunu ifade eder. Toplumsal yapılar, alışkanlıklar ve önyargılar kaynağını tarihten almalıdır. Muhafazakârlar tarihin, kişilerin ve toplumsal olayların tesadüfen dizilişi değil, tarihi süreçte toplumsal geleneğin ağır ağır evrilen bir akıl biçimi olduğunu ifade etmektedirler (Akkaş, 2004: 248)” .

Muhafazakâr düşünce anlayışında tarihsel yöntem, faydacı yaklaşımdan yana olanlara karşı bir misilleme aracı niteliğindedir. Bentham’ın öncüsü olduğu muhafazakârlar, faydacılara devamlı olarak şiddetle itiraz etmiş, onlar tarafından savunulan birey ve devlet ilişkisi konusunda ruhu olmayan, buz gibi, merhametsiz ve mekanik sözcüklerini sık sık kullandıkları görülmüştür (Nisbet, 2011: 54-55).

1.4. Muhafazakârlığın Çeşitleri

Batı kökenli bir siyasi ideoloji olan muhafazakârlık kavramı, Avrupa’da çok gelişim göstermiştir. Ancak Kıta Avrupası’nın her yerinde, aynı özellikleri taşıdığından söz edilemez. Fransız muhafazakârlığına, devrim karşıtlığı ifadeleriyle Louis de Bonald ve Joseph de Maistre bunlara liderlik etmişlerdir. Bu isimler “Taht ve Kilise”nin Fransız devlet geleneği açısından yok sayılmayacağını ve eski rejime geri dönüşün ya da en kötü ihtimal ile eski rejim anılarının her halükarda koruyup yaşatılması gerektiğini savunmuşlardır. Alman muhafazakârlığı ise muhafazakâr söylemin genel özelliklerini yansıtmakla birlikte, ilerleme ve akıl fikirlerine de

oldukça değer vermektedir. Bununla birlikte Alman muhafazakârlığında, romantizmin etkileri görülmektedir. İngiliz muhafazakârlığı liberal yapıda bir muhafazakârlıktır. Özellikle Burke’ün savunduğu parlamenter ve sınırlı monarşiye yol açan İngiliz liberal geleneğinden ayrı tutulamaz (Bénéton, 2011: 51). Bununla birlikte İngiliz muhafazakârlığı gelenekçidir ve otoriteyi önemsemektedir. Liberal değerler üzerine kurulmuş olan “Yeni Muhafazakârlık” ise toplumda olmayan feodalizmi, kapitalist sistem içerisinde var etmeye uğraşan suni bir muhafazakârlıktır. Yeni muhafazakârlık açısından, serbest piyasa ekonomisi oldukça önemlidir.

1.4.1. Karşı Devrimci Fransız Muhafazakârlığı

Klasik muhafazakârlık düşüncesi, Kıta Avrupası’nda gelişmekle birlikte hemen hemen tüm kıtanın özelliklerini taşımamaktadır. Frankafon (Fransız) ve Germenefon (Alman) olmak üzere iki tür muhafazakârlığın geliştiği söylenebilir (Çaha, 2001: 102). Fransız muhafazakârlığının öncü isimleri olarak Joseph de Maistre, Louis de Bonald, Tocqueville, Maurras, Montesquieu gibi isimler sayılmaktadır. İngiliz muhafazakârların yaklaşımlarının aksine Fransız muhafazakârlık anlayışı, daha katı, radikal, reaksiyoner ve uzlaşmaz özelliklere sahiptir. Louis de Bonald ve Joseph de Maistre tarafından temsil olunan öncü Fransız Muhafazakârlığı, devrimi ve aydınlanmayı siyasî kurumlarının tümüyle beraber reddeden, teokratik kurumların etkinliğini devam ettirmesini ve monarşiye geri dönüşü ilke edinen karşı-devrimci bir nitelik taşımaktadır (Bénéton, 2011: 31).

Kaynağını Kıta Avrupası’ndan alan Alman muhafazakârlığı, muhafazakârlığın temel ilkelerini kabul etmelerinin yanı sıra, akılcılık ve ilerleme düşüncesini de büyük ölçüde desteklemektedir. Tartışmalı olmakla beraber Alman muhafazakâr düşüncesinin temel ismi olarak kabul edilen Hegel, yalnızca millet ve devlet kavramlarına önem vermesinde mütevellit muhafazakâr gelenek içerisinde önemli bir yere sahiptir. Fakat bunun yanında Hegel, gerçek olanı akılcı olana dayandırmak suretiyle muhafazakâr felsefede kendi alanında önemli bir etki

bırakmıştır. Aydınlanmacı düşünürlerin tam da tersine Hegel, ilerleme anlayışını kurgulayıcı devrime ve akla değil, tarihin ve milletin ruhunda yer alan diyalektik gelişme bilincinin içsel dinamiğinden kaynaklanan tekâmülüne bağlamaktadır. Hegel'in değişimle ilgili tez, antitez ve sentez üçlemesi; devrimin gerçekleşmesinden ziyade; içsel bir evrim sürecine ihtiyaç duyduğu yaklaşımına dayanmaktadır. Bu bakış açısından dolayı Hegel, Alman muhafazakâr düşüncesinin fikir babası olarak kabul edilmektedir (Çaha, 2001: 103).

Alman siyasal muhafazakâr düşünce sisteminde önemli bir unsur olan romantizm, modern gelişmelere tepki olarak çıkmış bir harekettir. Kapitalist düşünceye ve modernist anlayışa karşı olan romantizm, ahlak, felsefe, iktisat, tarih, epistemoloji ve estetik temelleri bulunan en önemli eleştirilerden birinin temsilcisi konumundadır (Mollaer, 2009: 92). Almanya'da romantizm, yaşamayan ve unutulmuş kurum ve değerleri canlı tutmayı hedeflemektedir. Romantizm bu yönüyle, muhafazakâr düşüncenin değer ve kurumlara bakış uyum göstermektedir.

Fransız muhafazakârlığı, İngiliz muhafazakârlığının aksine daha radikal, katı, uzlaşmaz ve reaksiyoner özellikler taşımaktadır. Louis de Bonald ve Joseph de Maistre'nin temsil ettikleri öncü Fransız Muhafazakârlığı, Aydınlanmayı ve devrimi siyasî kurumlarıyla beraber tanımadan, dini-idari kurumların etkisini sürdürmesine ve monarşiye geri dönüşü savunan karşı-devrimci bir özellik taşır. Fransız karşı devriminin temel eserleri Joseph de Maistre'in Fransa Hakkındaki Düşünceler'i (1797) ve Louis de Bonald'ın Siyasi ve Dini İktidarın Teorisi (1796) adlı çalışmalarıdır (Bénéton, 2011: 31).

Tarihsel bakımdan daha erken bir dönemde şekillenen İngiliz muhafazakâr düşüncesi, Kıta Avrupası'ndan, Alman ve Fransız ekollerine göre daha farklı bir gelişme göstermiştir. İngiliz muhafazakârlığında Edmund Burke'ten etkilenen düşünürler içinde Samuel Colaridge, Benjamin Disraeli ve Sir Henry Maire'i saymak mümkündür. XX. yüzyılın muhafazakâr

düşünce sistemi, ağırlıklım olarak II. Dünya Savaşı sürecinden sonra İngiltere ve ABD’de Anglosakson muhafazakâr düşünce dünyasının kendisini yenileme çabasının ipuçlarını taşımaktadır. XX. yüzyılın kısa sürede derinleşen problemlerinden, savaşlardan, çöküntülerden ve krizlerden çıkışı, modern toplum yapısının, modern ekonomik ve siyasi kurumların eleştirisi kapsamında kabul eden XX. yüzyıl muhafazakâr düşüncesi, esasında 1929’da yaşanan Büyük Bunalımı ve özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında gelişen Amerikan muhafazakâr düşüncesine dayanmaktadır (Özipek, 2011: 19-20).

1.4.2. İngiliz Muhafazakârlığı ve Edmund Burke

Çağdaş toplumsal ve siyasi muhafazakâr düşüncenin ilk nüveleri; Fransız ve İngiliz devrimlerine tanıklık etmiş, *Fransız İhtilali Üzerine Düşünceler* adlı eserinde ihtilale önemli ölçüde eleştiriler getirmiş, İngiliz Avam Kamarasının milletvekilliği görevini yapmış olması nedeniyle dönem siyasetinin yakın gözlemcisi olmuş olan Edmund Burke’te hissedilmektedir. Bu nedenle Burke’ün yaklaşımları muhafazakâr düşüncede temel teşkil etmesi açısından önem arz etmektedir (Türköz, 2011: 21). Burke muhafazakârlığın lideri ve öncüsüdür. Yüzyılın son çeyreğinde, Amerika ve Britanya’da, önce karşılaştırılabilir zamanlardan daha fazla derecede muhafazakârlar tarafından Burke’den alıntı yapılması ve onun başka bir biçimde kabul edilmesi, Burke’ün devam eden öncülük durumuna işarettir (Nisbet, 2011: 49).

Nisbet (2011: 118), muhafazakârlığın temel argümanlarından aklın önyargılarla olan bağımlı şu şekilde ifade eder: “İnsani gelişmeler yaşanırken, insan aklının nasıl sınırlandırılacağına hesabı yapılmadığını iddia eden, akıl ve onun projelerine karşı çıkan ve modern muhafazakâr siyasi düşüncenin referansı haline gelen Edmund Burke’de akıl, önyargı ile bağımlıdır. Ona göre toplumlar, tarihi geleneğin sonuçlarıdır.

Yılmaz (2001: 98) Burke’ün muhafazakâr olarak nitelendirilmesinin sebebini şu şekilde açıklar:

“Burke modern İngiliz muhafazakârlığının temelini kurarken, yavaş ve tabii siyasi evrim ile normal insan zekâsının ideal toplumuna planlamak ve inşa etmekteki yeteneğine derin bir güvensizlik duymakta ve iyi geleneklerin korunması üzerinde durmaktadır. Bundan dolayı da muhafazakâr olarak nitelendirilmektedir (Yılmaz (2001: 98))” .

Edmund Burke, İngiliz parlamentosunda aktif bir siyasi adamı olarak, döneminin politik ortamını çok yakın bir durumda takip etmiştir denilebilir. Kendisi kamarada muhafazakâr olarak bilinen Tory olarak değil liberal fikirleriyle bilinen Whig olmasına rağmen muhafazakârlığın kadim savunucusu olarak adlandırılmıştır. Bunun sebebi büyük ölçüde dönemin devrimine karşı (Fransız devrimi) yoğun bir eleştirel tavır takınmasıdır. İngiliz devrimini sonuna kadar destekleyen ama Fransız devrimine karşı olan Burke, devrimin bir anlamda şiddetli bir şekilde görülebilir tarzından endişe duyuyordu.

Devrime karşı olan Burke; siyasal ihtiyatlılığı, toplumun çok hızlı bir biçimde değişiminden duyduğu kaygıyı, evrimsel olarak toplumun dönüşmesi gerektiğini, tarihi sürekliliğin zorunluluğunu, önyargısız bir aklın başarılı olamayacağını, Fransız devriminin getirdiği düşüncelerin suni olduğunu sürekli dile getirmiştir ve bu nedenle de muhafazakârlığın babası olarak nitelendirilmiştir. Muhafazakârlığın babası olarak adlandırılan Burke’ün yaklaşımı sonrasında “muhafazakârlığın ne şekilde algılandığı?”, “bir dönüşüm geçirip geçirmediği”, “eğer geçirdiyse ne şekilde bir dönüşüme uğradığı?” sorularına cevap aramak muhafazakârlık düşüncesini tümsel bir yapıda anlayabilme açısından önem taşımaktadır.

1.4.3. Amerikan Muhafazakârlığı

ABD’nin siyasal gelişimine genel olarak bakıldığında kurulduğu tarihten sonra liberal değerlerin öne çıktığı görülmektedir. Ancak Büyük Bunalım ve II. Dünya Savaşı sonrasında muhafazakâr değerlerin de ülke siyasetinde büyük önem kazandığı görülmektedir. Amerikan muhafazakârlık anlayışında, yeniliğin tehlikeleri, ilericiliğin aşırı yanları, bilimin toplumu ve insanı geliştirmede konusundaki sınırları bazı endişelere neden olmaktadır. Ancak genel

özellikleri itibariyle Amerikan muhafazakârlık anlayışının kuramsal ve uygulama noktasında başarılı bir örnek olduğunu söylemek mümkündür. Vural (2003: 60-62) Amerikan muhafazakâr düşüncesinin temel özelliklerini şöyle sıralamıştır:

- Devamlılık: Geçmiş dönemden aktarılan birikim ve deneyimlerin istikrarlı olarak aktarılması bu bakımdan önem taşımaktadır. İstikrarın önemszenmesi değişimlere karşı olan tutumu ortaya koymaktadır. Ancak sözü edilen tutum, her alandan ziyade kabul edilmiş ve mevcut yapılar üzerinde yapılmak istenilen değişimlere karşıdır.

- Otorite: Bu düşünce sistemine göre devletin nitelikleri içeride düzeni ve otoriteyi sağlamak ve dış tehditlere karşı devleti korumaktır.

- Toplum: Amerikan muhafazakârlığı, toplumsal kurumların yerinden yönetimi ilkesine uygun olarak yönetilmesini önemsemektedir. Böyle özelliklere sahip kurumların devletin otoritesi için bir denge oluşturduğu görüşü hâkimdir.

- Haklar, Görev ve sorumluluklar: Görevin haktan önce geldiği düşüncesi ağır basmaktadır. İnsan üzerinde son otorite Yaratıcı olduğundan dolayı, insanın bireysel hakların arkasından koşmaktan çok, Yaratıcıya karşı görevlerini ifa etmesi düşüncesi söz konusudur.

- Demokrasi: Anayasal düzen ve sınırlı egemenlik vardır.

- Mülkiyet: Amerikan muhafazakârlığında devlet, ekonomiye mümkün olan en düşük düzeyde müdahale etmektedir. En iyi ekonomi model olarak kapitalizm görülmektedir. Bu bakımdan mülkiyeti ve özgürlükleri korumak, devletin görevidir.

- Özgürlük: Mülkiyet ve özgürlük kavramlarının önemli bir yeri vardır ve bu kavramlar hep bir arada kullanılmaktadır.

- Meritokrasi: Yönetimde en iyi sonuca ulaşmak konusunda mutlak bir birlik sağlanamadığı durumda lider sınıfın yönetimde olması kabul edilmelidir. Bu noktada ortaya çıkan aristokrat bir çizgidir.

- Anti-Komünist Tepki: Amerikan muhafazakârlık anlayışı Aydınlanma karşıtı yapılan eleştiriler gibi komünizme de eleştiriler getirmektedir.

Amerikan muhafazakârlığı, uzlaşmaz ve katı olmaktan ziyade yaşayan güçlü ve daha makul bir muhafazakârlığı simgelemektedir. Bu akımda karşıt akımın düşüncelerine eleştiri getirerek yükselmekten çok Fransız devriminin ve aydınlanmanın hangi yıkıcı sonuçlara neden olduğu üzerinde durmuşlar ve elde edilen ampirik bir şekilde göstermek suretiyle belirgin hale getirmeye çalışmışlardır (Özipek, 2004: 60-61). Muhafazakârlık kavramı; Fransa’da tepkici, Almanya’da ideal İngiltere’de durumsaldır. Amerikan muhafazakâr düşüncesi ise demokrasiyi esas almakta ve değişim, demokratik gelişimin önemli unsuru kabul edilmektedir.

1.4.4. Yeni Muhafazakârlık

Gönümüzde muhafazakâr düşünce ve politikada da değişimler gözlenmiştir. Özellikle ikinci dünya savaşı sonrasında gözlenen değişim muhafazakâr düşüncede de birtakım farklılaşmalara sebep olmuştur. Daha önce de rijit bir ideoloji olmayan muhafazakârlık, savaş sonrası dönemde değişime karşı daha esnek bir tavır alırken, liberal politikalarla da bir yakınlaşma göstermiştir. Keynesyen ekonomi politikalarının amacına ulaşmadığı ve ülkelerin liberal politikalarla hayatlarını devam ettirmeleri gerekliliği, zamanla taraftarlar toplamıştır. Muhafazakârlığın da bu serbest cereyandan etkilenmesi mümkün olmuştur. Bundan başka dünyanın çeşitli ülkelerindeki sosyalist hareketlerin ve aşırı liberalizmin başarısızlığı sebebiyle Marksist entelektüellerin hayal kırıklığı, muhafazakârlık için yeni bir dönüşüme neden olmuştur. Keynesyen politikaya seçenek kanat bir anlamda yeni sağ, aşırı liberal ve aşırı

sosyalist sistemden bıkmış diğer kanat ise yeni muhafazakârlığı temsil misyonunu üstlenmiştir denilebilir.

Önceki dönem muhafazakârlığına göre yeni muhafazakârlık değişime daha olumlu yaklaşmakta ve değişimle birlikte oluşan bazı olumsuzlukları ifade eder. Güvenilir bir para ile ekonomiye devlet müdahalesini sınırlamanın uzunca bir muhafazakâr gelenektir ve serbest pazara inanç yanında bir topluluğun üyesi olarak kimliğin muhafazakâr düşüncenin temasıdır (Willet, 1992: 54).

Akkaş'a göre, "küreselleşme neticesinde ortaya çıkan, sınırları yok eden ticaret eğilimi, bireylerin globalleşmesine sebep olmuştur. Bu ticaret eğilimi bireyleri özgür kılmış, onlara tercih hakkı vermiştir. Böylelikle bireyler merkezi otoriteden kurtulmuşlar ve kişisel ve yerel değerlerini geliştirerek globalleşmeye katkı sağlamışlardır. Liberal düşüncenin kişileri özgür ve global kılması ve muhafazakâr düşüncenin gelenek ve yerelliği koruması "yeni muhafazakârlık" ideolojisini oluşturmuştur. Yeni muhafazakârlıkla birlikte özel mülkiyet, seçme özgürlüğü, esneklik, özgüven, ataerkil aile ve devlet bürokrasisine güvensizlik ortaya çıkmıştır" (Akkaş, 2004: 50-51).

Neo-muhafazakârlık, yeni-muhafazakârlık, modern muhafazakârlık gibi birbiri yerine kullanılan kavramlar arasında belirgin farklılıkların mevcut olduğunu belirtmekte fayda vardır. Bu noktada dikkat edilmesi gereken husus, "New Conservatism" ile Neo Conservatism'in birbirinden farklı olduğu konusudur. Neo-muhafazakârlık 1960'ların radikal ve sol pratiklerine karşı tepkide bulunan gelenekselci muhafazakârları işaret ederken, yeni muhafazakârlık felsefi köklerini Burke'den John Adams'a, Russerl Kirk'ten William Buckle'ye uzanan bir çizgide bulur (Miner, 1996: 175).

Yeni muhafazakârlık, içerisinde kültürel temel tasavvurların, sosyal-felsefi imgelerinin, sosyal bilimsel teori metinlerinin ve ampirik tariflerin yoğunlaştırılarak siyasi

savlar haline getirildiği, bir paradigmadır. Kelimenin dar anlamıyla, bir teori değildir. Yeni muhafazakârlığın bir bilişsel merkezi, hipotezlerin türetilmesi için kuralları yok; daha ziyade, siyasi sorunların çözümüne yönelik bir toplum öğretisidir. (Dubiel,1998: 13). Diğer bir yaklaşıma göre Yeni-muhafazakârlık, aşırı liberalizm ve sosyalizmden hayal kırıklığına uğramış, vatanseverlik duyguları güçlü insanların entelektüel hareketidir. Birçoğumuz ülkeyi bir çeşit entelektüel ve manevi sağlığına kavuşturmak isteyen eski liberaller ve sosyalistleriz (Steinfels, 1979: 79). Yeni muhafazakârlık, neo-liberal ekonomi-politikten, sosyo-biyoloji ve insan genetiğinden, pozitivist Marksizm eleştirisinden, muhafazakâr kültür eleştirisinden ve demokrasi hakkındaki elitist teoriden gelen savları, tehdit altında olduğunu hissettiği batılı toplumların “liberal” akılcılığının siyasi savunması için seferber eder (Dubiel, 1998: 13).

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK SİYASETİNDE MUHAFAZAKÂR DÜŞÜNCE VE MUHAFAZAKÂR DEMOKRASİ

Bu bölümde AK Parti'nin iktidara geldiği 2002'den önce Türkiye'de muhafazakârlık algısına değinilmiştir. Çok partili politik hayata geçildikten sonra muhafazakâr eğilimler, siyasi alanda daha kolay temsil edilme imkânına kavuşmuştur. Yine bu bölümde Adalet Partisi Demokrat Parti, Anavatan Partisi ve Milli Görüş hareketi içerisinde muhafazakâr eğilimler incelenmiştir. AK Parti'nin muhafazakâr demokrat hüviyeti ve AK Parti'nin muhafazakâr tutumu işlenmiş, daha sonra bu konular üzerinde geliştirdiği politikalar ele alınmıştır.

2.1. 2002 Öncesi Türkiye'de Muhafazakârlık Algısı

Türk siyasetinde muhafazakârlık kavramı farklı birçok anlamda kullanılmış ve algılanmıştır. Muhafazakârlık kavramını, değişime itiraz etme ve statükoyu savunma olarak algılayanlarla birlikte; toplumsal yaşamdan yönetime kadar neredeyse her alanda siyasal, dinsel ve tutumlar sergileme olarak algılayanların sayısı da az değildir (Yılmaz, 2004: 144). Bütün dünyada olduğu gibi Osmanlı Devleti'nde de XIX. ve XX. yüzyıl ekonomik, toplumsal ve siyasal alanlarda birçok değişimin yaşandığı, radikal çözümlerin olduğu dönemlerden biridir. Fransız İhtilali'nin etkisiyle bütün dünyada etkili olan milliyetçilik akımından, çok uluslu bir yapısı olan Osmanlı Devleti, en çok etkilenen ülke olmuştur. Devrin yeniliklerine ayak uydurmak ve sözü edilen çözümlere engel olmak üzere devlet, geleneksel idari, siyasal ve toplumsal yapısından ödün vermeye mecbur kalmıştır. 1839 yılında Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesi, Osmanlı'da padişahın otoriter yönetimini sınırlayan önemli bir ilk belgedir (Şeyhanlıoğlu, 2009: 77).

Tanzimat Fermanı'yla birlikte can, mal ve namus güvenliğinin temini, iltizamın kaldırılması, askerlik uygulamalarına yeni bir düzen getirilmesi, hangi dine tabi olursa olsun

tebaanın tamamının kanun karşısında eşit sayılması gibi bazı değişiklikler yapılmıştır (Zürcher, 2000: 79). Tanzimat'la gelen reformların yeterli olmadığını düşünen Yeni Osmanlılar, Tanzimat'tan sonra yetişen ve insan iradesini önemseyen, aklı öne çıkarmayı amaçlayan genç insanlardır (Çubukçu, 1986: 32-33).

Aynı dönemde bu yeni düşüncelere direnen; gelenek ve göreneklerine bağlı bir aydın grubunun ve bunları destekleyen geniş bir halk topluluğunun olduğu da görülmektedir. Tanzimat Dönemi muhafazakârlığı olarak adlandırılabilir bu yaklaşım, genel olarak sözü edilen değişimin şekli ve boyutundan rahatsızlık duyan bazı kesimlerin tepkisel tutumlarından ibarettir. Tanzimat döneminin öncü muhafazakâr isimlerinden biri olan Said Halim Paşa (1863-1921), başta Fransız de Bonald'den etkilenerek "toplum; dinin bir değeridir" söylemini iddia etmiştir (Ünal, 2005: 154).

1908 sonrasında iyice hız kazanan ve II. Meşrutiyet dönemi adı verilen Batılılaşma, değişimin kaçınılmaz ve şart olduğu düşüncesini tüm topluma yaymaya çalışmış, toplumu büyük karmaşık ve ilk kez gördüğü sorunlarla karşı karşıya getirmiştir. Siyasal ve sosyal sorunlara çözüm arayan aydınlar; düşüncelerini İslamcılık, Türkçülük ve Batıcılık akımları çerçevesinde ortaya koymaya çalışmışlardır. Katolik ve aristokratik batılı muhafazakârların etkisinde kalan Prens Sabahaddin, II. Meşrutiyet döneminin en önemli muhafazakâr ismi olarak değerlendirilmektedir. "Teşebbüs-ü Şahsi ve Âdem-i Merkeziyet Cemiyeti" Prens Sabahaddin'in düşüncesine uygun olarak İngiltere etkisinde, liberal-muhafazakâr bir felsefeyi takip etmişlerdir (Zürcher, 2006: 41).

Tanzimat, Islahat ve Meşrutiyet hareketleri tarafından önerilen modernleşmenin toplum tarafından hiçbir zaman kabul görmediği, aydınlarla halk arasında hep bir kopukluk olduğu görülmüştür. Mollaer'e (2005: 182) göre modernliğin getirdiği aşırılıkları törpüleyen ve

toplum tarafından kabulünü kolaylaştıran o dönem Türk muhafazakârlık anlayışı, gelenek ile modernizmi bir arada barındıran en iyi örneklerden biri olarak kabul edilmektedir.

Türkiye’de cumhuriyetin ilan edilmesiyle birlikte özellikle halifeliğin kaldırılması, dini kıyafetlere camiler dışında yasak getirilmesi, Latin alfabesine geçilmesi, saat, takvim ve resmi tatil günleriyle ilgili sisteminin değiştirilmesi gibi inkılâpların birçoğu muhafazakâr kesim tarafından eleştirilmiştir. Mehmet Akif Ersoy, Peyami Safa, Yahya Kemal, Hilmi Ziya Ülken, Erol Güngör, Ali Fuad Başgil, Münevver Ayaşlı, Necip Fazıl Kısakürek, Samiha Ayverdi, Cemil Meriç, Nihad Sami Banarlı gibi aydınlar bu alandaki eleştirilerle birlikte Türkiye’de muhafazakâr düşünce sisteminin gelişmesine çaba göstermişlerdir. Muhafazakârlık, ılımlı bir ideoloji olduğu için bu yaklaşımın birçok diğer ideolojiyle birlikte düşünülebilmesi, ismi zikredilen isimlerin aynı zamanda İslamcı, liberal ya da milliyetçi ideoloji kategorisinde de anılmasına engel olmamaktadır (Türköz, 2016: 106).

Muhafazakâr düşünce sistemi, Türkiye’de kültürel muhafazakârlık adı verilebilecek bir gelişim süreci göstermiştir. Türkiye’de siyasal muhafazakârlık, felsefi alt yapısı yeteri kadar sağlayamadığından dolayı ülkenin toplumsal ve siyasal koşulları içinde gelişmemiştir. Avrupa muhafazakârlarının istediği gibi eski rejime dönme talebi, Türkiye’deki muhafazakârlar tarafından hiçbir zaman dile getirilmemiştir. Cumhuriyet’in ilk yıllarında ve sonraki dönemlerde yaşanan tek parti dönemi, muhafazakâr taleplerin çok dikkate alınmadığı bir dönemdir.

Demokrat Parti’nin (DP) iktidara gelmesiyle çok partili hayata geçilmiş ve muhafazakârların talepleri de gündeme alınmaya başlanmıştır. DP, sık sık irticai faaliyetlerden dolayı uyarılmış, buna yönelik söylemleri terk etmesi hususunda dikkati çekilmiştir. Bu dönem, kültürel muhafazakârlığın yanında siyasal muhafazakârlığın da gelişme gösterdiği bir dönemdir. DP iktidarı, çevrenin merkeze karşı temsilcisi haline gelerek, muhafazakâr çevrenin

taleplerini siyaset sahnesine taşımıştır. Ayrıca çevrenin söz konusu talepleri veya genel karakteristiğinin de muhafazakâr nitelikte olması, Türkiye’de muhafazakâr düşüncenin gelişiminde etkili olmuştur. Bu dönemde muhafazakâr düşüncenin gelişimine katkısı olan en önemli etken, Tek Parti döneminde halkın dini kısıtladığını düşündüğü kimi uygulamaların aşılması olmuştur. Yine bu dönemde Türk modernleşme sürecine karşı çıkan muhafazakâr tepkinin geniş bir siyasal tabana yayılması da önemli bir dönüm noktasıdır (Türköz, 2016: 106-107).

Türkiye’de DP’nin iktidara gelmesiyle egemen politik güç değişmiş; Türkiye’nin yeni siyasi kimliği; liberal geleneksel olarak tanımlanan, toprak ağaları, tüccar, esnaf çiftçi ve çalışanlar gibi ekonomik sistemin önemli aktörleri olan dine ve geleneksel yapıya bağlı toplumsal kesimin değerleri çizgisinde gelişmiştir. 1950 yılında yapılan seçimlerden önceki gelenekçi-liberaller ile devletçi-seçkinler veya asker-bürokrat ile halk arasında yaşanan kutuplaşma, Demokrat Partinin CHP karşısında kısa sürede güçlü hale gelmesinin ve Türkiye’nin siyasi kimliğinde ve tarihinde devrim olarak nitelendirilebilecek bir değişim olmasının asıl sebebidir (Göka, Göral ve Çetin, 2006: 306). Sözü edilen kutuplaşma süreci, Türkiye’nin siyasetini yönlendiren en önemli siyasal-toplumsal ayrımın gerçekleşmesine neden olmuştur. DP dönemi, siyasi bakımdan sessiz ve geniş bir kitlenin desteklediği bir siyasal oluşumun iktidar olmasından dolayı önem taşımaktadır. Ayrıca sözü edilen kitle, muhafazakâr değerlerin savunucusu ve taşıyıcısı konumundadır.

Demokrat Parti’nin iktidarda olduğu dönemde ezanın yeniden Arapça okunması, birçok cami ve imam-hatip okulu açılması, ilkokullarda din dersinin zorunlu hale getirilmesi, geleneksel değerlerin ihya edilmesi ve haftanın belli günlerinde radyoda Kur’an-ı Kerim yayını yapılması, Türk ve İslam tarihinin önemsenmesi; özellikle İstanbul’daki tarihi eserlerin onarımına önem verilmesi, halk ve sanat müziğine önem verilmesi, müzelerin desteklenmesi gibi icraatlar, muhafazakâr düşüncenin kültürel yönünün desteklenmesi anlamına gelmektedir.

Bunun yanında 1980 yılına kadar geçen sürede muhafazakârların isteklerinde ve muhafazakâr kimliğin algılanmasında doğrudan “din” ekseninde bir düşünce biçimi egemen olmuştur.

1950’li yıllarda muhafazakâr düşünce, dini hayatın toplumsal hayattaki sınırlarını belirleme gayreti çerçevesinde kendisine daha ılımlı bir yol bulmuştur. Dinin pozitivist bir anlayışla toptan reddedilmesine karşı çıkararak, dinin varlığı ve önemi kabul edilerek toplumsal hayatta ve devletle ilişki sürecinde yeniden tanımlanması, alternatif bir yaklaşımın ortaya çıkmasını sağlamıştır. Karşıt grubun “irtica” kavramıyla itiraz ettiği bu dönem, Türk muhafazakârlık tarihinin en saf dönemi olarak nitelendirilmektedir. Peyami Safa, Mustafa Şekip Tunç, İsmail Hakkı Baltacıoğlu gibi isimlerin katkıda buldukları milliyetçi-muhafazakâr düşünce çizgisinde muhafazakâr düşüncenin egemen olduğu tek dönem 1950-1960 arasındaki süreçtir. 1960’lı yıllarda milliyetçilik, 1970’lerde ise İslamcılık sözü edilen çizginin belirleyici unsuru olmuştur. Muhafazakâr kesim, 1980 öncesinde, devletçi-seçkin cephede kendi rüştünü ve gücünü kanıtlama çabası içinde olmuştur (Okutan, 2004: 34).

Türkiye’de 1980 yılından önceki ekonomik ve kültürel faaliyetlerin muhafazakâr kesime çok sınırlı katkıları olmuştur. 1980 sonrasında yaşanan gelişmeler, muhafazakâr bir orta sınıfın oluşmasına önemli katkılarda bulunarak muhafazakâr kimlik algısında net bir dönüşüm sağlamıştır. Milli Görüş hareketi, 1980 öncesinde İslami muhafazakâr kesimin en önemli profilidir. İslami muhafazakâr düşüncenin temsilcisi olan Milli Görüş Hareketi, erken cumhuriyet döneminde yaşanan mağduriyeti gidermeye yönelik söylemleri ile dikkatleri çekmiştir. Hareketin “millilik” vurgusu çok belirgindir, Milli Görüş’ün lideri Erbakan, kendilerini ‘milli’ diğer partileri ise ‘gayri milli’ olarak nitelemektedir (Mert, 2011: 414).

Milli Nizam Partisi (MNP), Milli Görüş Hareketinin ilk partisidir; kendisini kuruluş beyannamesinde düşünce yapılarını Osmanlıcı, milli, bağımsızlıkçı, İslamcı ve modernist olarak ifade etmiştir (Çakır, 2011: 546). Milli Görüş, bilimi ve icraat siyasetini kitlesine sunmak

niyetindedir. Bunu devletin ebedi savunucusu bürokratik elit kesime gerici bir parti olmadıklarını kanıtlamak ve kent nüfusuna gerçek anlamda ulaşabilmek amacıyla yapmıştır. Milli Görüş kitlelerini; taşradan gelerek Cumhuriyet'in laik eğitim sisteminde yetişmiş ve genellikle serbest çalışan yeni seçkinler, taşrada sanayi ve ticaretle uğraşan dindar girişimciler ve ülke genelindeki dar gelirli Sünnilerden oluşmaktaydı. MNP bu geniş kitleye “Ağır Sanayi Hamlesi” ve “Önce Ahlak ve Maneviyat” sloganlarıyla ulaşmayı amaçlamıştır (Çakır, 2011: 545-547).

Türkiye'nin dönüm noktalarından 12 Eylül 1980'de yaşanan darbe, muhafazakârlar için de bir dönemin kapanması anlamına geliyordu. Darbe sonrasında İslami muhafazakâr kimlik, varlığını yeni söylemlerle devam ettirmiştir. Politik ortamı sakinleştiren 1980 darbesi, bütün siyasi ideolojileri suçlu ilan ederek mahkûm etmiştir. Milliyetçi, muhafazakâr sağ ile merkez sağın susturulduğu bu dönemde, Turgut Özal'ın siyaset sahnesinde bir yıldız gibi parlamasını sağlamıştır. Darbeden önce bürokrat olan Özal, darbe sonrasında darbe hükümetinde Başbakan yardımcılığı görevini üstlenmiş, kurduğu Anavatan Partisi (ANAP) ile 1983'teki seçimleri kazanarak iktidar olmuştur. İslami muhafazakâr kesimin yükselişi, 1980'lerde ANAP'ın yükselişinin arkasında yer alan sebeptir. 12 Eylül darbenin gerginliği içinde, merkez sağın temsil ettiği milliyetçi ve dindar kimliklere dört eğilim adıyla sosyal adaletçi ve liberal niteliklerini de ekleyen ANAP kendisi için elverişli bir siyaset alanı yaratmıştır (Mert, 2011: 417).

Türkiye siyasi yapısına katkıları olan ANAP'ın siyasetinde üç önemli özellik dikkat çekicidir. Bunlar; partinin siyasi vatandaşa hizmet etmeyi öne çıkarması, uzlaşma kültürünü tercih etmesi ve farklı kimliklerin senteziyle oluşturduğu modern muhafazakâr figürüdür (Akdoğan, 2000: 188). ANAP'ın siyasetiyle ortaya çıkan modern muhafazakâr profili, İslami muhafazakârlar, küreselleşme ve liberalizmin etkisiyle ortaya çıkan ifade hürriyeti, katılımcı

demokrasi ve özgürlükler gibi kavramları gündeme getirmiştir; ANAP'ın liberalizmi, ekonomik serbestliğin yanında din ve düşünce hürriyetini de öngörmekteydi (Çaha, 2011: 478).

Sözü edilen süreçte devletin kendilerini ötekileştirildiği kanaatinde olan muhafazakârlar, düşüncelerini ifade etme imkânı bulmuşlardır (Mert, 2011: 418-419). Yıllarca devletin kendilerini ötekileştirdiğini düşünen muhafazakârlar, devlette belli yerlere gelmeleri veya devletin baskılarına karşı çıkabilmeleri önemli gelişmelerdir. Bu gelişmeleri ANAP'ın yaklaşımı sağlamıştır. Bu yaklaşım Özal'ın yakınındakilerin İslami değerleri güçlü ve Batıda eğitim almış kişiler olması, muhafazakârların devlette söz sahibi olmaları anlamına gelmektedir. Bununla birlikte Özal'ın ekonomiyi muhafazakâr kırsal kesimin lehine değiştirmiş olmasıdır (Akdoğan, s. 2000: 188).

Merkez sağ mirası üzerine inşa edilen uzlaşa ve icraat siyaseti Özal için kırsal kesimin kapılarını açmıştır. ANAP'ın muhafazakâr kesimlere sağladığı imkânlar, Türkiye'de siyasete seviye atlatmıştır. Partinin kendisini hem modern hem de muhafazakâr olarak tanımlaması, muhafazakârların aidiyetinin ve partiyle beraber gelişmesini sağlamıştır. ANAP ile muhafazakâr kesimin beraberliği, siyasi yasaklıların siyasette boy göstermesiyle başlayan oy kaybıyla zayıflamış ve Özal'ın vefatıyla da son bulmuştur.

Doğru Yol Partisi, Demokrat Parti ile Adalet Partisi politika ve yönelimlerini devam ettirmek için kurulmuştur. 24 Eylül 1987 tarihinde yapılan kongrede Süleyman Demirel'i genel başkan seçmiştir. Parti programının 1. Maddesi: "Milletin haklarının, milli, manevi ve tarihi değerlerin savunucusu ve onlara sahip çıkmak" şeklindedir. DYP, aynı programın başka bölümlerinde de milli ve manevi değerlerin altını çizmiştir (DYP 1983 Tarihli Programı).

DYP ile SHP'nin 1991'de yapılan seçimlerden sonra koalisyon kurmaları, ANAP'ın iktidar dönemine göre, partinin muhafazakâr stratejileri hayata geçirmesi bakımından kolay olmamıştır. Muhafazakâr değerler, partide varlığını sürdürmekle birlikte baskın karakter haline

gelememiştir. Demirel'in, Cumhurbaşkanı olmasından sonra genel başkanlığa getirilen Tansu Çiller'in başbakanlığı döneminde Türkiye'nin temel sorunu olan terör ele alınmış ve bu alanda otoriter politikalar uygulamaya konulmuştur. Bununla birlikte parti, milliyetçi bir söylem kullanmaya başlamıştır. Cumhurbaşkanlığı tarafsızlığını korumaya çalışan Demirel, muhafazakâr değerleri kişiliğinde taşımaya devam etmiştir (Özder, 2006: 167-168).

Çiller'in arada SHP ile koalisyon süreci içinde laiklik vurgusu yapması, DYP tabanını rahatsız etmiştir. Cumhuriyetçi muhafazakâr çizgide laiklik anlayışına yakın olan DYP seçmeni, sol partilerinkine benzer laiklik söylemine karşıdır. Kendisine oy veren kitlesinin muhafazakâr niteliğinin farkında olan DYP, partinin misyonları arasında muhafazakârlığı taşımakla birlikte bunu, sistematik olarak partinin kimliği haline getirmekte başarılı olamamıştır (Özder, 2006: 168). Türkiye'de 1980'li yıllarda egemen olan liberal düşüncenin etkisiyle entelektüel düzeyi ve ekonomik gücü artan, sivil toplumun farkına varan muhafazakârlar için yeni bir dönem başlamıştır. Belli bir muhafazakârlık formunun olmadığı bu dönem, AK Parti'nin kuruluşunun ve yükselişinin zeminini oluşturmuştur.

2.2. AK Parti'nin Muhafazakâr Demokrat Kimliği

Milli Görüş bünyesinde gençlik yıllarından itibaren yer alan AK Parti Genel Başkanı Tayyip Erdoğan, yaşadığı çevre ve içinde bulunduğu siyasi çevre açısından daima merkeze uzak ve merkez siyasetinin karşısında olmuştur. İçinde olduğu siyasi kadro daima rejim karşıtı ve irticacı olmakla suçlanır ve daima siyaset sahnesinin dışında tutulmak istenmiştir. Resmi ideolojiyle devamlı bir sürekli çatışma içinde olan partisinin bu durumundan rahatsız olan ve sık sık bunu eleştiren Erdoğan, 28 Şubat sürecinde partisi kapatılınca 14 Ağustos 2001 tarihinde kurduğu Adalet ve Kalkınma Partisi ile siyaset sahnesine dönmüştü. Yeni partinin lideri olan Recep Tayyip Erdoğan partinin kimliğini “muhafazakâr demokrat” olarak beyan etmiştir. Çekirdek kadrosunu muhafazakâr kimliğiyle tanınan Milli Görüş geleneğinden oluşturan AK Parti, artık yalnızca muhafazakâr değil, aynı zamanda demokrat bir parti niteliği taşımaktadır.

AK Parti I. Olağan Kongresi'ndeki açılış konuşmasında Erdoğan (2003), AK Parti'yi merkezin yeni adresi olduğunu ifade ederek misyonunu, “toplumsal merkezin değer ve taleplerini siyasetin merkezine taşımak” olduğunu söylemiştir. Partinin muhafazakâr demokrat kimliğinin oluşturulmasına yönelik çalışmalar çerçevesinde; 10-11 Ocak 2004 tarihinde Liberal Düşünce Topluluğu'nun entelektüel organizasyon danışmanlığında “Uluslararası Muhafazakârlık ve Demokrasi Sempozyumu” organize edilmiştir (Yayla, 2013: 252-253). AK Parti'nin söylemlerinden merkezle çevreyi buluşturmayı amaçladığı görülmektedir. Aile, gelenek, tarih, değişim, siyaset, din ve birçok farklı konuda partisinin temel yaklaşımlarının nasıl olacağını burada açık bir şekilde dile getirilmekte ve ona göre planlamalar yapılmaktaydı. Bu da Ak Parti'nin uzun yıllar sürecektir politikalarının çekirdek özelliklerini açıklamaktaydı (Özçelik, 2016: 105).

AK Parti'nin kimliğiyle ilgili farklı yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Günümüzde siyasi akımlar arasındaki geçişkenlik, çok daha kolay meydana gelmektedir. Zıt bir siyasi akımdan kendisini geçirmeyen bir siyasal hareket günümüz dünyasında yer alamamaktadır. Muhafazakâr ideoloji hareketi için de buna benzer durumlar kaçınılmazdır. Muhafazakâr demokrasi kavramını, muhafazakâr siyasi yaklaşımların liberalizmle çatışmamasını, siyasal alana liberal değerlerin yerleşmesine destekleyici bir işlev doğurmasını anlatmak bakımından önemli görülmektedir. Muhafazakârlık ve statükoculuk yanlış bir biçimde aynı değerlerde görülme durumuna dönüşebilmektedir. Bundan şiddetli bir şekilde kaçınmak ve yanlış değerlendirmelerin önüne geçilmesi gereklilik arz etmektedir. Muhafazakâr demokrasi kavramı, siyasi değişimi ve yenilikleri desteklemenin içeriğini oluşturmakta ve toplumun derinliği ve değişimini organik bir biçimde buluşturan bir duruma karşılık gelmektedir (Çelik, 2004).

AK Parti'nin siyasal kimliğiyle ilgili fikirleri ve tartışmaları devamlı bir şekilde uzatılabilir. Fakat AK Parti'nin siyasal kimliğini söylemler ve uyguladığı politikalarla ortaya

koymak daha gerçekçi ve rasyonel sonuçlar görmemizi sağlayabilir. Bu zamana kadar yapılan çalışmalarda böyle bir yaklaşım “pek sık” görülmemiş olup, bu tarz bir metot izlemenin bu çalışmayı farklı kılacağı düşünülmektedir (Özçelik, 2016: 105-107).

Milli Görüş hareketinin ideolojilerinden vazgeçen AK Parti, AB ve ABD ile ilişkilerde istekli davranışıyla merkezin anlayışını çevreye kabul ettirme çabasına girmiştir. Liberalleşme politikasını benimseyen AK Parti, piyasa ekonomisinden yana bir tutum sergilemiş, devletin ekonomi alanındaki her türlü faaliyetten uzaklaşarak özelleştirmeye önem vermiş, bu konuda da rekabet ortamını bozacak faaliyetlerden devleti çıkararak özelleştirilecek kurumların, en başta çalışanlarına, meslek kuruluşlarına ve yöre halkına arz edileceği hususları iddia etmiştir.

AK Parti, kendisini açıkça “muhafazakâr demokrat” olarak ifade etmiş, bunu da parti içi demokrasi ile kanıtlamıştır. Partinin en önemli karar organı MKYK’nın büyük kongre tarafından seçilmesi, 28 Mart 2004 yerel seçimlerinden önce, adayların temayül yoklamasıyla belirlenmesi demokratik tavrın örneği olarak kabul edilmektedir. Milli Görüş hareketinin içinde siyaset yapanların kurduğu; siyasi söylemleriyle dine ve dini hassasiyetlere, manevi değer ve şahsiyetlere sahip çıkan Ak Parti’nin en belirgin özelliği muhafazakâr olmasıdır. Ak Parti, kurulmasından sonra kendisini Türk siyaset sahnesinde konumlandırma çabasına girmiştir. Bu amaçla ilk olarak Erdoğan’ın danışmanı Yalçın Akdoğan’a “Ak Parti ve Muhafazakâr Demokrasi” adında bir kitap hazırlatılmıştır. Bu çalışma, Ak Parti’ye ideolojik ve kuramsal bir alt yapı hazırlamakla birlikte AK Parti’nin siyasal konumunu ve kimlik tanımını ortaya koymuştur. Aynı amaca uygun olarak ta 2004’ün Ocak ayında İstanbul’da Liberal Düşünce Topluluğu’nun da desteklediği “Muhafazakârlık ve Demokrasi” adında uluslararası bir sempozyum yapılmıştır.

İslamcı bir siyaset çizgisinde olmadıklarını sürekli ifade eden Ak Parti ve dini siyasetin dışına, toplumsal alana taşımayı amaçladıklarını ileri sürmüştür. Erdoğan, “...bireysel

referansım İslam, siyasal referansım ise demokrasidir” ifadesiyle partisinin siyasal kimliğini “muhafazakâr demokrasi” tabanında konumlandırmak istediğini ortaya koymuştur (Erlar, 2007: 129).

İlk defa Erdoğan tarafından telaffuz edilen “muhafazakâr demokrasi” kavramı, siyasetimizde bir süre tartışılmıştır. Ak Parti’nin bu tartışmalara cevabı, şöyle olmuştur:

“AKP’nin muhafazakâr demokrasi kavramıyla yapmaya çalıştığı, demokrasiye yeni bir tanım veya tür getirmek değil, bu terkip altında kendisine yeni bir kulvar açmaktı. Böyle bir kavram üretmek birkaç açıdan önem taşımaktadır: Siyaseti normalleştirmek ve gerçekçi bir zemine oturtmak, müstakil bir muhafazakâr parti ve kuşatıcı bir siyaset tarzı üretmek (Akdoğan, 2004: 18-19)”.

Ak Parti, kendisini statükocu olarak değil, modern ve yeniliğe açık muhafazakâr olarak tanımlamaktadır. Ak Partililere göre muhafazakâr demokrat, “Türkiye’nin sosyal ve kültürel birikimini korumayı amaçlayan muhafazakâr, modern değer ve kurumları savunan yanıyla da demokrat” anlamına gelmektedir. Partinin devletle toplum arasında bir kimlik köprüsü; muhafazakâr demokrasinin ise dünya ile parti arasında bir ideoloji köprüsü olacağı ifade edilmektedir.

Akdoğan, sözü edilen çalışmada muhafazakâr demokrat kimliğin özelliklerini şöyle açıklamıştır:

“Muhafazakâr demokratlık devrimci değil tedrici, aşamalı ve geleneksel değer ve kazanımları koruyan değişim anlayışına dayanır. Kurulu düzen dayatmacı aşırılıklardan, radikalizm ve toplum mühendisliğinden korunmalıdır. Halk egemenliğini, anayasallığı, evrensel normlara dayalı hukuki meşruiyeti önemser. Sınırlandırılmış ve tanımlanmış bir iktidardan yanadır. Muhafazakâr demokratiğe göre siyaset alanı uzlaşma kültürüne dayanır. Toplumsal alandaki farklılıkların siyasal alanda temsili ancak uzlaşma ve hoşgörü zemininde olur. İdealizm ve realizm arasında denge kurulmalıdır. Devletin ideolojik bir tercihle kendini dogmatik bir alana çekmesi kabul edilemez. Devlet asli

fonksiyonlarına çekilmiş, küçük, dinamik ve vatandaşların şekillendirdiği ve denetlediği bir yapıda olmalıdır (Akdoğan, 2004: 15-17)”.

AK Parti, özellikle iktidardaki ilk yıllarında iktidarı paylaştığı odakların bazılarına, bürokrasi yapısına belli bazı toplumsal kesimlere karşı bir meşruiyet sorunu yaşadığı düşüncesiyle muhafazakâr demokrasi ifadesini öne çıkarmış, Milli Görüş mirasından sıyrılmak adına kendince bir çözüm üretmiştir (Yalsızuçanlar, 2004: 96) Ak Parti ile ilgili kimlik tanımlarında “aynı anda muhafazakâr ve demokrat olmak mümkün müdür?” eleştirileri yöneltilmektedir. Ak Parti yöneticileri ise buna Batı’da bulunan Hıristiyan Demokrat Partileri göstermek suretiyle; sözü edilen partilerin mevcudiyetinin Batı demokrasilerinde bir tartışmaya dahi yol açmadığını belirtmektedirler (Erlor, 2007: 132).

2.3. 2002-2016 Dönemi Muhafazakâr Demokrasi Anlayışı ve AK Parti’nin Muhafazakâr Demokrat Kimliği

Muhafazakâr demokrasi, Türkiye’de Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarının sosyal ve ahlaki konularda hâkim siyasi bakış açısını tanımlamak için kullandığı bir terim olarak görülmektedir. Eski İslamcı hareketlerden bir modernist kırılma partisi olarak kurulması, Adalet ve Kalkınma Partisi’nin muhafazakâr demokrat ideolojisini İslami demokrasinin ılımlılığını ve daha laik ve demokratik değerleri desteklemesi olarak tarif edilmiştir. Geniş anlamda 'muhafazakâr demokrasi' terimi demokrasi ile İslam'ın uyumluluğunu ve hükümet içinde bir batı odaklı dış politika, neo-liberal ekonomi ve laikliği vurgulamaktadır (Sıdal, 2010: 107-108).

Muhafazakâr demokrasi kavramı temel altyapısı tartışılan, yeni oluşturulan bir kimliğe sahip olmakla beraber, birçok kişiye göre toplumda bazı beklentilere göre meydana getirilen ve içi dolmamış kavramı ifade eder (Bayramoğlu, 2004a: 250). Demokrasi ile muhafazakârlık gibi zıt iki kavramın bir araya getirilerek yeni bir kavramın meydana getirilmesi alt yapısı olmayan

geçici unsurlar taşıyabilmektedir. Bu da insanların ikilemler yaşamalarına neden olabilecektir (Bayramoğlu, 2004b: 272).

Muhafazakâr demokrasi, Türkiye’deki Milli Görüş’ün katı yapısını esnetip İslamcı yerine, dindar fakat daha demokrat ve uzlaşmacı bir özellik benimsenmesini sağlayabilecek özelliklere sahiptir (Safi, 2007: 294). Muhafazakâr demokrasi kavramı özellikle AK Parti döneminde büyük ivme kazanmıştır. AK Parti’nin muhafazakâr demokrat çizgisi bir ölçüde Özal dönemi ANAP geleneği ile de eklemlenmektedir. Nitekim Yalçın Akdoğan, Cumhuriyeti çağdaş ve evrensel standartlara kavuşturabilmek için dünyayla entegrasyonu hızlandırmayı amaçlayan Menderes, Özal ve Erdoğan’ı ikinci modernleşme dalgasının bireyleri olarak değerlendirmektedir (Akdoğan, 2010: 8).

Demokrasiyi derinleştirmek bağlamında muhafazakâr demokrasi içinde yer alan her organizmayı kendi özgünlüğü içinde kabul etme yani kültürel rölativizm söylemi, tektipleştirici, egemen iktidar biçimlerine önemli bir itirazdır. Yine muhafazakârlığın denge ve uyumdan yana doğası, onu geri dönüşümü olmayan siyasal eylemlere karşı duran bir pozisyon içine yerleştirir; bu bağlamda muhafazakârların normatif bir pozisyon benimsediği söylenebilir (Özipek, 2011: 182). Muhafazakârlığın özgürlüğe yaklaşımı aydınlanmacılardan oldukça farklıdır. Temel özgürlükler dokunulmaz kabul edilmekle birlikte, aşırı özgürlük, yani başkasının alanını ihlal eden özgürlük anlayışı muhafazakâr yaklaşımın kabul ettiği bir olgu değildir (Nebati, 2014: 181). Dolayısıyla muhafazakâr demokrasi, birçok bileşeni içinde bulunduran, temeli derinlere inmeyen, sistemli bir olgu olmamakla beraber günlük hayatın çeşitli ihtiyaçlarına cevap verecek bir düşünceler sistemini ifade etmektedir.

Seçimi kazanarak iktidara geldiği ilk dönemde siyasal hamlelerinin her birinin karşısında askeri bulan ve buna bağlı olarak kendisine sınır konulan Ak Parti, askerden gelen her sert tepkiye karşı millet iradesi ve demokrasi vurgusu yaparak üstünlüğü ele geçirmiştir.

Özellikle 2011 yılına kadar geçen dönem, hem Türkiye hem de Ak Parti için millet iradesini merkeze koymak için sert mücadelelerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Demokratik bir düzeninin kurulması için en önemli unsurlardan olan askerinin kendi görev alanına çekilmesi için anayasada yaptığı kısmi değişiklikler ve toplumdan aldığı destekle belli düzeyde bir başarıya ulaşılmıştır. Ak Parti, bu süreçte sorunlara yaklaşımıyla demokratik bir düzen kurmak ve milleti merkeze almak istediğini kanıtlamıştır. Sonraki süreçte askeri vesayete sınır getirmiş olmanın verdiği güvenle Türkiye’de yaşayan farklı köken, din ve mezheplerle ilgili sorunların siyasetin önceki dönemlerdeki çözüm üretmekten uzak yaklaşımını terk ederek sorunların temeline inme cesaretini göstermiştir.

2007 yılındaki seçimlerde %46 oy alan Ak Parti, 2010 yılında yapılan referandumda aldığı yüksek destekle daha güçlü hale gelmiştir. Ak Parti’nin siyasi gücünün yükselmesiyle eskiden İslamcı, yeni dönemde ise muhafazakâr olarak adlandırılan isimler; demokrasinin sağladığı bağ ile liberal kesimle yakınlaşmış ve bu yeni muhafazakârların siyaset, ekonomi, yargı ve medya gibi alanlarda güç elde ederek meşruiyet kazanmışlardır. Bu süreçte Ak Parti’nin yeni muhafazakârlık adı verilen çizgide olduğu anlaşılmaktadır. Zira yeni muhafazakârlık anlayışı, “ulus devlet ve aile konusunda kolektivist olurken, ekonomide liberaller gibi bireycidir” (Akkaş, 2004: 52).

Güçlü toplumsal desteği arkasına alan Ak Parti’nin, aynı zamanda izlediği politikalarla askerinin vesayetine engel olması, ülkenin yıllarca çözmekte zorlandığı kronik sorunların ele alınmasını da sağlamıştır. 2009 yılında devrin İçişleri Bakanı Beşir Atalay’ın açıklamalarıyla kamuoyuna duyurulan ve Demokratik Açılım adı verilen uygulama, o dönemdeki en önemli vakalardan biridir. Kürtlere, Romanlara ve Alevilere birtakım yeni haklar vermeyi hedefleyen çalışmaları içeren süreç, Roman ve Alevilerle ilgili yapılan birkaç çalıştay dışında yoğun biçimde Kürt Sorununu merkeze alarak ilerlemiştir. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan bu süreçte Kürt sorununu bütün milleti ilgilendiren sorun olduğunu belirterek “...bu ülkeyi

kuranların bize miras bıraktığı temel prensipler ve cumhuriyet ilkesi, anayasal düzen dâhilinde her sorunu daha çok demokrasi, daha çok vatandaşlık hukuku, daha çok refahla çözeceğiz.” diyerek yaklaşımını ortaya koymuştur (“Başbakan’ın 2005 yılında Diyarbakır'daki Konuşması”, 2009). Bu sürecin başarılması ve yürütülmesinin devlete ait olduğunun özellikle vurgulandığı bu süreçte öncelikle bazı toplumsal reformlar planlanmıştır. Kürt Sorunu hakkında çalıştaylar yapıldı ve bu alanda çalışmaları olan yazar, gazeteci ve akademisyenlerin fikirlerine başvuruldu. Ayrıca bölgeyle ilgili simgesel bazı hamlelere bağlı olarak Türkçeleştirilen bazı yerlerde eskiden kullanılan Kürtçe isimler yeniden kullanılmaya başlandı. Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgelerine teşvikler verildi. TRT ‘Şeş’ adında Kürtçe yayın yapan bir kanal yayın hayatına girdi (Aknur, 2013: 142).

2.4. 2016 Sonrasında Muhafazakâr Demokrasi ve AK Parti

Toplu açılış töreni için gittiği Diyarbakır’da Recep Tayyip Erdoğan’ın yaptığı konuşmada muhalefet partilerinin liderlerine seslenerek %52 oy alarak iktidar olan bir lidere ve partisine saygı duyulması gerektiğine vurgu yapmış; muhalefette demokrasi bilinci bulunmadığını ifade etmiştir. Konuşmanın ilerleyen bölümlerinde Erdoğan halka, oy kullanmasının önemi üzerinde durarak oy kullanmanın bireyin demokratik haklarından biri olduğunu söylemiştir. Bu ifadelerden oy kullanmanın demokrasi kavramı içindeki yeri ve halkın tercihinin saygıyla karşılanmasına dikkat çekmiştir (02.05.2015, Diyarbakır).

Sözü edilen dönemin AK Parti Genel Başkanı ve Başbakanı Ahmet Davutoğlu’nun demokrasiye ve demokrasiyle ilgili kavramlara dair söylemlerine bakıldığında “yeni anayasa” ve “yeni Türkiye” vurgusuyla Türkiye’nin mevcut anayasasının değiştirilmesi gerektiğini belirtmiş, tüm kesimlerde birlik çağırısı yapmış ve muhalefetin anayasa ile ilgili sistematik bir vizyon ortaya koymaktan uzak olduğunu ifade etmiştir. (İl Başkanları Toplantısı, 20 Mayıs 2015). 1 Ekim 2015 tarihinde yaptığı konuşmasında Cumhurbaşkanı Erdoğan, demokrasi

kavramına istikrar, ekonomik yatırımlar ve güven ortamı açısından değinmiştir. Bu açıklamalarda, seçim sandığı üzerinden ele aldığı demokrasiyi istikrar ve güçlü hükümet kavramlarıyla özdeşleştirmiştir. 15 Nisan 2017'deki Sarıyer Buluşması adı verilen toplantıda yaptığı konuşmasında Erdoğan, iç siyaset dinamiklerini etkileyecek dış dinamiklere dikkati çekmiştir. Bu ifadelerle siyasi çevresini konsolide ederek canlı tutmayı hedeflemiştir.

AK Parti Genel Başkanı ve dönemin Başbakanı Binali Yıldırım'ın 8 Nisan 2017 tarihinde yaptığı konuşmada Ak Parti'nin demokrasinin, huzurun, kardeşliğin, güvenliğin ve istikrarın temsilcisi olduğunu ifade etmiştir. Yıldırım'ın daha çok demokrasi vaat ettiği bu konuşmada çoktan beri dillendirilen “tek millet, tek vatan, tek bayrak ve tek devlet” sloganı tekrar edilerek muhafazakâr demokrasi söylemleriyle öne çıkan AK Parti giderek milliyetçi söylemlere ağırlık vermiştir. Özellikle Ak Parti'nin 2016 yılından sonra muhafazakâr demokrasi algısında birçok değişiklik daha doğrusu yenilik olduğu görülebilmektedir. Hem dini konulardaki hassasiyet hem de Kürt Açılımı bakımından değerleri koruma politikaları büyük bir oranda tersine döndü. 15 Temmuz Darbe Girişimi ve öncesindeki Fethullah Gülen güdümündeki sözde hizmet hareketi sert tedbirler alınmasına ve yeni politikalar geliştirilmesine vesile olmuştur. Bunda dini ve toplumsal değerlerin suiistimal edilmesi ve çıkar aracı olarak kullanılmasının önüne geçilmek istenmesi etkili olmuştur (Çaylak, Dinç ve Güngör, 2018: 28).

Darbe kalkışmasında bulunan askerlerce ele geçirilen askeri uçakların yaptıkları uçuşlar ve MİT, AK Parti Binası ve hatta Türkiye Büyük Millet Meclisi gibi binalara yapılan silahlı saldırılar Ankara'da oldukça şiddetli bir terör ortamına sebep oldu ve demokratik değerler alt üst edildi bu durum da Ak Parti'nin sert tedbirler almasına ve muhafazakâr algının daha farklı bir yöne gitmesine neden oldu. Çünkü yıllardır korunan ve saygı duyulan değerler cemaatler adı altında bölücü ve yıkıcı dış tehditlerin ortaya çıkmasına neden oldu. Erdoğan'ın darbeyi alt etmek için ve milletin demokratik yönetimi lehine yapmış olduğu toplanma çağrısı oldukça geniş çaplı bir karşılık buldu ve Türkiye'nin birçok şehrinde insanlar Türk

bayraklarıyla sokağa çıktılar ve bu örnek, milletin kendi değerlerini korumak ve düşmanlara karşı muhafazakâr çizgilerini ne olursa olsun koruduklarını göstermiştir. Bunda şüphesiz Recep Tayyip Erdoğan ve Ak Parti'nin demokratik değerleri koruma çabası etkili olmuştur. Özellikle darbeciler tarafından saldırıların gerçekleştiği MİT binasının, AK Parti binasının, İstanbul'da CNN Türk televizyonu binasının etrafında ve Boğaziçi Köprüsü'nde bir araya gelen kalabalık kalkışmada bulunan askerlere engel oldu ve 'Asker Kışla'ya' gibi sloganlar eşliğinde bu kalkışmayı protesto ettiler. Çünkü demokrasi darbeler nedeniyle daha önce birçok kez sekteye uğratıldı ve bunun sonuçları çok ağır oldu. Netice itibariyle, darbe girişimi ordudan yeterli desteği görmediği için, planlı ve organize olmadığı için ve nihayetinde sokağa çıkan halkın karşı tepkisiyle başarısız oldu. Bu demokratik bilincin en bariz örneklerinden birini teşkil etmektedir. Her ne kadar darbe girişimi bu nedenlerle sadece bir kalkışma olarak kalsa da, birçok kişi hayatını kaybetti ve 15 Temmuz akşamı çok yoğun silahlı çatışmalar yaşandı. Korunan değerler yara aldı ve insanlar birçok devlet kurumunda soruşturmaya tabi tutuldu. Adli kovuşturmaların yanı sıra idari soruşturmalar sonucu çok sayıda kamu görevlisi ve akademisyen açığa alındı. 20 Temmuz 2016 günü Cumhurbaşkanı Erdoğan Anayasa'nın 120. maddesine dayanarak hükümete olağanüstü hal ilanı tavsiyesinde bulduklarını açıkladı ve aynı gece Olağanüstü Hal (OHAL) ilanı Resmi Gazete'de yayınlandı. OHAL uygulamaları geçmişte çok olumsuz sonuçlar doğurmuş ve insanlar zarar görmüştü ama demokratik değerlerin korunması ve toplumsal hassasiyetlerin muhafazası için bazı riskli tedbirler almak da şartlı hale gelmişti (Çaylak, Dinç ve Güngör, 2018: 29-31).

Özellikle üçüncü döneminde devletleşen AK Parti iktidarının otoritesinin artması ve tek söz sahibi olması yeni sistem söylentilerini de beraberinde getirmiştir. Bir tarafta, her ne olursa olsun kategorik olarak AK Parti iktidarına tam destek veren toplum kesimleri, diğer tarafta kategorik olarak AK Parti iktidarına karşı toplum kesimleri neredeyse yarı yarıya bölünmüş bir karakter arz etmeye başlamış ve toplum demokratik açıdan iki kutuplu bir duruma

evirilmiştir. Bölünmenin ana mihrinde ise “Partili Cumhurbaşkanlığı Sistemi” adı altında, güçler birliğine dayanan başkanlık sistemini Türkiye’ye getirmek isteyen Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan bulunmaktaydı. Neredeyse tüm güçleri Cumhurbaşkanı’nın şahsında toplayan ve Cumhurbaşkanı’na aşırı yetki veren 1982 Anayasası’nda yapılan değişiklikler, 2017 başında AK Parti ve MHP’nin iştiraki ile Meclis’ten geçirilmiştir. “Partili Cumhurbaşkanlığı Sistemi” 1982 Anayasası’ndaki hükümler gereğince 16 Nisan 2017’de halkoylamasına (referandum) sunulmuştur. Referandum öncesi Türkiye, Anayasa’da yapılan değişikliklere “evet” diyenlerle, değişikliklere bir tür “tek adam” rejimi yaratacağı endişesi ya da Cumhurbaşkanı Erdoğan karşıtlığı ile karşı çıkıp “hayır” diyenler arasında birbirine yakın iki karşıt kutba ayrılmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın karizmatik ve güçlü liderliğinde, “çoğunlukçu demokrasi”nin verdiği ivme ile kendisine destek vermeyen ya da tabii olmayan farklılıklara uyguladığı politikalarla gittikçe otoriterleşen AK Parti iktidarının toplumda artan kutuplaşmayı aşip aşamayacağı, hem partinin hem iktidarın yönelim ve sonucunu tayin edecek görünmektedir.

Sonuç olarak şunu söylemek gerekirse, Özbudun’a göre, AK Parti’nin üçüncü iktidar dönemi tam anlamıyla otoriter yönetim olarak adlandırılmasa da Guillermo O’Donnell’e ithafen ‘vekâleten demokrasi’ olarak adlandırılmalıdır. Özellikle üçüncü döneminde, üst üste oylarını artırarak güçlü iktidar kuran AK Parti’nin bu yönelimini bizler de, “vekâleten demokrasi”yi ortaya çıkaran “çoğunlukçu demokrasi”nin tipik örneği olarak değerlendirmekteyiz. Vekâleten demokrasiler kurumsallaşmamışlardır ancak buna rağmen uzun süreli, dayanıklı olabilirler. Temsili demokrasilerin tersine son derece kişiselleştirilmiş bir liderlik anlayışına dayanırlar ve güçlü bir biçimde çoğunlukçudurlar. Özbudun, bu özellikleri nedeniyle vekâleten demokrasi modelinin, “çoğunlukçuluğa” dayalı olduğu için, hiçbir dönem olmadığı kadar Türkiye’ye tam uyan bir model haline geldiğini savunmaktadır. Bu da muhafazakâr demokrasinin yaşama alanını artırma durumuna gelebilecektir. Çünkü Ak Parti

bunun etkili bir başlatıcısı ve savunucusu haline gelmiştir. Sonuç olarak Ak Parti'nin muhafazakâr demokrasi anlayışı birçok radikal değişikliğe uğramış ve toplum arasında kısmen de olsa sorgulanır hale gelmiştir. Bu durumun ortaya çıkmasında toplumsal değerlerin ve dinin kullanılması ve kurumların itibarsızlaştırılması etkide bulunmuştur. Yeni cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine kadar tartışılan muhafazakâr demokrasi güçlü bir lider etrafında daha doğru bir şekilde korunma alanına da sahip olabilecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

15 TEMMUZ 2016 KALKIŞMASINDA SOSYAL MEDYA

Bu bölümde sosyal medyanın tanımı yapıldıktan ve sosyal medyanın önde gelen platformlarından Twitter, Facebookve İstagram’la ilgili açıklama yapıldıktan sonra sosyal medyanın topluma etkisi; kamoyu oluşturmaya ve siyasete etkisi açıklanmaya çalışılacaktır. Son olarak sosyal medyada Ak Parti’nin sosyal medyada kullanımı ve 15 Temmuz 2016 Kalkışması’nın etkisiz hale getirilmesinde sosyal medyanın rolü genel olarak twitter paylaşımlarıyla ele alınmıştır.

3.1. Sosyal Medyanın Tanımı ve Çeşitleri

Sosyal medya, kullanıcılara iletişim, etkileşim ve sosyalleşme sağlayan sınırsız bir platformdur. Sosyal medya her çeşit bilginin, farklı dünya görüşlerinin, düşüncelerin, deneyimlerin paylaşılmasına imkân sağlayan web tabanlı bir hizmettir. Sosyal medyaya erişimin sağlandığı bilgisayarlar, akıllı telefonlar ve tabletler iletişim hızını en üst seviyeye taşımıştır. Sosyal medya insanların ihtiyaçları, arzuları sayesinde doğmuştur ve ilerleme göstermiştir. İletişim, gelişen teknoloji ve sosyal medya sayesinde tek yönlü olmaktan çıkmış çok yönlü iletişim modeline geçmiştir. “Zira geleneksel medyada etkileşim tek taraflıyken, sosyal medya ise daha demokratik bir ortamı kendiliğinden oluşturup çift taraflı etkileşimi mümkün kılmaktadır. Değinildiği üzere çift yönlü iletişim kanalı aynı zamanda sosyal medyanın iletişim özgürlüğünün soyut ve somut açılımını ortaya koymaktadır” (Nalçaoğlu, 2007, s. 45).

Sosyal medya, kullanıcı egemenliğinin dirençli yapısı olma özelliğine sahiptir. Aynı zamanda sosyalleşme sürecini, teknoloji merkezli en etkili alanlardan biri olarak kabul edilmektedir. “Medya iletişimi, ilk sosyologların oldukça ilgilerini çekmiştir. Bireyler uzaktan

kitlesel ilişki kurarak, kültürel topluluklarla ayrışma, bireysel alana kapanma, temel güncel sorunlar üzerine bir düşünceye elverişlidir” (Maigret, 2011: 49).

3.2. Sosyal Medyanın Özellikleri

Katılım, sosyal medyada üzerinde belirli bir görüş ve fikre sahip insanların bu düşünceleri belirtip geri dönüş alması, aynı düşüncede olan insanları da cesaretlendirmektedir. Sosyal medya açık bir dünya olduğundan dolayı artık kullanıcılar her şeye daha kolay adapte olmaya ve öğrenmeye başlamıştır. Geleneksel medyada geri dönüş almak zor ve uzun zaman alırken yeni medya sayesinde artık kullanıcılara ulaşma biçimi daha kolay ve hızlıdır. Sosyal medya ile topluluklar birbiriyle daha hızlı ve kolay iletişime geçip örgütlenebilir. Sosyal medya sayesinde herhangi bir şeye ulaşmak daha pratik ve hızlıdır. Kullanıcı tarafından tahmin edilemeyecek, bilinmeyen birçok içeriği sunmaktadır (Uluç ve Yarcı, 2017: 91-92).

Günümüzde teknolojinin en çok gelişmiş olduğu alan mobil iletişim teknolojisidir. İletişim ve etkileşimi arttıran en önemli araç internet ve akıllı mobil cihazlar olarak kabul edilmektedir. Akıllı mobil cihazlar üzerinden kullanılması için geliştirilen yazılımlara “mobil uygulama” denir. Akıllı mobil cihazlar ve mobil iletişim uygulamaları dünya çapında büyük önem taşımakla birlikte özellikle genç kesim tarafından büyük ilgi görmektedir. Yeni medya veya sosyal medya kavramı, kısa sürede hem geleneksel medyayı hem de halkla ilişkileri meslek alanını büyük ölçüde etkilemiştir. Bu kavramlar iki meslek alanında da olumlu değişimler olmasını sağlamış, bu alanda çalışanlara kendilerini geliştirmeleri için yeni kapılar açmıştır. Bununla beraber kurumların en çok önem verdiği alanlardan biri olan hedef kitleye hızlı ve samimi bir yöntemle ulaşma imkânı vermiştir (Aktan, 2017: 39).

3.2.1. Twitter

Gazeteciler için kısa zaman içinde vazgeçilmez hale gelmiş olan Twitter, bir mikro blog ve sosyal medya ağıdır. Beklenmedik ve ani olaylarla ilgili çok güçlü bir platform

oluşturan Twitter'ın etkilemediğini hiçbir kamusal alan kalmamış gibidir. Öne çıkan mikro blog yazarlığı platformlarından biri olan Twitter, bilim insanları ve halkla ilişkiler alanında uzman olan kişilerce etkili bir ilişki kurmak için kullanılan bir araç olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım, 2014: 235). Twitter, kendisini halkın ilgisini çeken bilgiyle buluşturan bir gerçek zaman bilgisi olarak tanımlanmaktadır. Twitter, her zaman Facebook'un ardından dünyadaki en geniş yaygınlığa sahip sosyal medya platformu olmayı başaran Twitter'ın özelliklerini aşağıdaki gibi sıralamıştır:

İletişim ve paylaşım amacına dönük olarak en çok kullanılan sosyal ağ uygulamalarından biri olan Twitter, karşılıklı takip koşulu olmaması, yazılacak iletilerin 280 karakter ile sınırlı olması ve anlık iletilerin en kısa sürede paylaşılmasına imkân vermesi ile öteki sosyal medya araçlarından ayrılmaktadır. Twitter kullanıcıları, 280 karakterden meydana gelen ve "tweet" denilen anlık iletilerini öteki kullanıcılarla paylaşmak ve o kullanıcıların paylaşımlarına yorumda bulunarak iletişim kurmaktadır. Twitter'ın, direkt mesaj temeline oturan iletişim kurma, kendi düşüncesini paylaşma, çevrede yaşananlarla ilgili haber alma ve ilgi alanlarına giren konularda takipte bulunma gibi özel amaçlarla kullanılabilirliğinin yanında, daha fazla kişiye ulaşmak veya kitleleri etkilemek amacıyla siyaset, pazarlama, eğitim ve medya gibi daha genel nitelikte amaçlar için kullanıldığı da gözlenmektedir (Fitton, Gruen ve Poston, 2010: 3).

Türkiye'de Twitter kullanıcısı sayısı 2012'de 7,20 milyon iken, 2018 %400 artarak 29,2 milyon kişiye ulaşmıştır. Bu rakam, toplam nüfusun yüzde 36'sına denk gelmektedir (Sosyal Medya Haber). Sürekli artış gösteren kullanıcısıyla dikkat çeken Twitter'da Türk kullanıcılar Twitter'ı yoğun olarak kullanarak günde 8 milyona yakın tweet atmaktadırlar (Yıldırım, 2014: 236).

Twitter ve benzeri sosyal medya platformlarını kullanarak internet erişimi olan herhangi biri, dünyadaki binlerce, hatta milyonlarca kişiyle iletişime geçebilir. Twitter’da bir “tweet” paylaşımı yapmak, bütün dünya ile bir haber konferansı yapmakla eşdeğerdir. Netice itibariyle yaygınlaşan sosyal medya, jenerasyonları da aşmaktadır. Sosyal medya; iş verme, iş gelişimi ve pazarlama, alanlarında yaygınlaşmakta ve iş uygulamalarına önemli faydaları görülmektedir (Abdullah, Isak, Kamarudin, Mohin, Hassan ve Robani, 2014: 224).

Dünyadaki herhangi bir yerde gelişen herhangi bir haber olduğunda, Twitter kullanıcıları; kısa bir sözcükten oluşan konu başlığı ve hashtag işareti (#) ile kullanıcıların haberi etiketlemelerine imkân verirler. Hashtag oluşturulduğunda artık Twitter, arama motorunda ilgili hashtag kullanılarak arama yapmak mümkün olabilir ve bir haberle ilgili yorumları, Tweetleri bulmak mümkün hale gelir.

Twitter, son gelişmeler, haberler ve eğlence programları kullanıcılara ilgili hashtag’i kullanarak diğer kullanıcılarla etkileşime girerek düşüncelerini paylaşmalarına imkân sağlar. İyice kişiselleşen bu interaktif süreç, programcı ile tüketici arasında daha yakın bir bağ kurar. Etkileşimli bir ilişki ve iletişim kurma aracı olan Twitter, kendine referans olabilir. Twitter ya tüketici ile marka arasında daha sıkı bağlar kurulmasını sağladığı gibi bir markanın tüketicilere daha iyi hizmet vermesine de aracı olabilir. İş alanıyla ilgili yaklaşıldığında Twitter’ın potansiyel kullanımları şirketlerin tüketiciler tarafından Twitter’ın ürünlerle ilgili yorumda bulunmak veya şikâyetlerini ifade etmek amacıyla kullanıldığının anlaşılması iyice belirginleşmiştir. Müşterilerin geri bildirimleri için Twitter ürünlerle ilgili diğer sosyal medya araçlarının hiçbirinde olmadığı kadar kişiselleştirilmiş bir ortam sunmaktadır. Marka adını kullanarak Twitter’da “@marka” şeklinde etiket oluşturan bütün şirketler ürünleriyle ilgili düşüncesini ortaya koyan herkesi dinleyebilir ve onlara cevap verebilir. Doğal olarak bu yalnızca ürün gelişimi alanında kullanılmaz. Yine benzer şekilde şirkete ulaştırılan şikâyetler sayı olarak fazla olduğu zaman zarar verici olabileceği gibi yapıcı bir yönü de olabilmektedir.

Twitter'ın farklı kamu kitleleri arasında ilişkilerin gelişimine ve organizasyona sağladığı etkiyi tanımlayan Rybalko and Seltzer (2010) bu durumu Fortune dergisi tarafından kabul edilen 500 şirket ele alınarak analiz etmiştir. Analizlerden elde edilen verilere bakıldığında şirketlerin Twitter'ın iki taraflı ilişki geliştirmeye imkân veren kapasitesini çok düşük seviyede kullandıkları ortaya çıkmıştır. Yine bunun gibi kuruluşların birçoğu, Twitter'ın ilişki kurma özelliğini göz ardı ederek tek taraflı olarak bir bilgi paylaşım aracı olarak kullandıkları anlaşılmaktadır (Rybalko ve Seltzer, 2010: 338-340).

Twitter, gazetecilerin haber alma ve haberi yayma yöntemlerini değiştirdiği gibi haberlerin reklam ve pazarlamadan ayrılması gibi geleneksel kuralların da değişmesini sağlamıştır. Twitter için modern iletişim ağının bir parçası olan bir başka doğal alan da marka koruması veya daha özel olarak ele alındığında kriz yönetimidir. Kriz yönetimi kapsamında olan her şey gibi elbette Twitter da bu risklerin dışında değildir ancak kötü haberler çağımız da çok daha hızlı yayılmakta ve insanlar eskisinden fazla ve en kısa sürede bilgi talep etmektedirler.

Twitter'ın bir mesaj aracından çok daha fazla özelliği vardır; sosyal bağlantı oluşturma ve bu bağlantıyı geliştirme aracıdır. Twitter'ın itici gücü ve en önemli özelliği etkileşimli olmasıdır. Etkileşim içinde olma, teknolojik işlevsellik ve bağımsız mesajlaşmayla ortaya çıkan etkileşimliliğe bağlıdır. Ayrıca, Tweet'ler kurumsal başarı söz konusu olmadan mesaj faaliyeti olarak halka arz edildiğinden dolayı halkla ilişkilerle ilgili amaçları yerine de getirebildiği gibi buna engel de olabilir (Smith, 2010: 332.).

3.2.2. Facebook

Son dönemde teknolojinin halkla ilişkiler alanında büyük ölçüde artan rolü, elektronik medyanın halkla ilişkiler faaliyetlerinde kullanılmasını iyice yaygınlaştırmıştır. Sosyal medyanın en yaygın aracı ise Facebook'tur. 2004'te ortaya çıkan Facebook ve 2007

yılına kadar 21 milyon kayıtlı kullanıcıya ulaşmıştır. Bugün hala çok yaygın olarak kullanılan Facebook dünyada ve Türkiye’de en çok ziyaret edilen internet sitelerindedir. Facebook’un, öteki sosyal medya siteleri ile kıyaslandığında önde gelen bir sosyal ağ sitesi olduğu anlaşılacaktır. Facebook’un üyelerini yenilemek ve geliştirmek zenginleştirdiği hizmetleri ile birlikte sunduğu bildiri, mesajlaşma, oyun ve diğer faaliyetlerle kullanıcılarının ilgisini çekmektedir.

Küresel açıdan bakıldığında Facebook’un bütün diğer sosyal medya araçları içinde arasında lider konumda olduğu görülecektir. 2008 ile 2016 yıllarında dünyada aylık aktif Facebook kullanıcılarını gösteren istatistiksel verilere göre 2012’nin üçüncü çeyreğinde 1 milyar olan Facebook kullanıcı sayısı, 2016’nın üçüncü çeyreğinden itibaren dünyada aylık aktif Facebook kullanıcı 1,79 milyar kişi olmuştur. Facebook kullanıcı söz konusu zaman diliminde Facebook’a giriş yapan kullanıcı anlamına gelir (www.statista.com). Facebook’un dünya çapında bir olay olmasının temel sebebi yeni bir iletişim aracı modeli orta koymasından ziyade, ekonomi piyasasına getirdiği etkilerdir.

Facebook kullanıcılara kişisel profil oluşturma, arkadaşlarını ve hayranlarını ekleyerek onlara mesaj gönderme, ticari sayfa açma, fotoğraf ve video paylaşma, ağlara katılma, etkinlik oluşturma, grup tartışmalarına katılma ve reklam yapmak için birçok başka fırsat sunmaktadır. İş dünyasında ortaya çıkan sosyal medya devriminden sonra bütün işletmeler, müşterileriyle iletişim kurmak, yeni müşteri çekmek, ürün ve hizmetleri tanıtmak için de Facebook’u kullanmaktadırlar(Carig ve Sweeney, 2011: 40). Bu yönüyle Facebook önemli bir halkla ilişkiler aracıdır.

3.2.3. Instagram

Instagram, kullanıcıları tarafından anında çekilen fotoğraf veya videoların hemen editlenerek ağ üzerindeki diğer arkadaşlarıyla paylaşılmasını sağlayan bir mobil (IOS ve

Android) uygulama ve fotoğraf paylaşım hizmetidir. Söz konusu fotoğrafların; Twitter, Facebook, Tumblr ve Flickr gibi diğer sosyal ağlarda da paylaşılması mümkündür. 2010 yılının Ekim ayında piyasaya sürülen Instagram'ı, günümüzde aylık 600 milyon civarında aktif kullanıcısı vardır (BI Intelligence, 2016). Şu anda dünyanın en popüler sosyal medya platformu olan Instagram'ın 2018 Temmuz itibarıyla 1 milyardan fazla kullanıcısı bulunmaktadır. Türkiye ise 36 milyon civarındaki aktif kullanıcı ile dünyada en fazla Instagram kullanan ülkeler içinde 5. sırada bulunmaktadır (www.indigodergisi.com).

20 Haziran 2013'te kısa videolar ekleme özelliği de eklenen, mobil deneyimin bir ürünü olan Instagram, yüksek işlevli kameraları olan akıllı telefonların kısa sürede kabul görmesiyle yaygınlaşmıştır. Kullanıcılar fotoğraflara yorum yaparak veya beğenerek Instagram'da etkileşime girmektedirler. Bir fotoğrafa 30 kez etiketleme imkânı sunan Instagram'da kullanıcılar telefonların haritalama ve konum belirleme özelliklerinden yararlanarak coğrafi etiketlemeler yapabilmektedirler. Kullanıcılar diğer kullanıcılar tarafından paylaşılan fotoğraf ve videoları kendi sayfalarında görebilmek için birbirlerini takip etmektedirler.

Şirketler mevcut ve potansiyel müşterileri ile iletişime geçmek için Instagram'dan faydalanabilirler. Şirket kendisine daha bireysel bir imaj oluşturabilir ve böylece müşterilerinin zihninde daha dürüst bir algı uyandırabilir. Instagram'da fotoğraf yayınlama mantığı, olayın yaşandığı anı yansıtmaktan kaynaklanmaktadır, yani o fotoğrafa bakarken o an yeniden yaşıyormuş gibi bir duygu uyandırır ve bu da şirketin daha bireysel ve dürüst bir imajını oluşmasına yeni bir boyut kazandırmaktadır. Hashtag kullanarak şirketlere müşterilerin bakış açısından yansıyan bir resim sunması, Instagram kullanmanın diğer bir avantajıdır.

Instagram şu anda dünyada kullanılan en yaygın sosyal medya ağıdır. Instagram kullanıcıların ağ ile etkileşim düzeyi de üst düzeydedir. Kullanılmasının çok kolay olması,

Instagram'ın başarılı olmasının bir başka nedenidir. Kullanıcıların bir fotoğrafı tıklayarak paylaşması, sosyal medya ortamında yer alması için yeterlidir; daha sonra da arama ve keşfetme işlevlerinin olması da Instagram'ı kolayca gezinti yapılmasını mümkün hale getirmektedir.

Tüketicilere hesap, mekân ve fotoğraf sunmak, Instagram'ın temel amacıdır. Bir fotoğraf, bir metinden daha çok şey anlatmaktadır. Keşfetmek için ellerinde hazır kaynağın olması, halkla ilişkiler uygulayıcılarının bu alandaki en büyük avantajıdır. Başarı kazanmış birçok Instagram kampanyası, uygulamanın bu yönünden faydalanmaktadır. Müşteri tekliflerinin ve yorumlarının sergilenmesinin dışında Halkla İlişkiler uygulayıcılarının farkındalık oluşturmak ve bunu artırmak için görsellerden yararlanabileceğini, bireysel bir bağlantı kurmak için takipçileri geri planda bırakabileceğini; etkinliklerden önce, etkinlikler sırasında ve etkinliklerden sonra tanıtım yapmak suretiyle hedef kitlenin ilgisini çekmek mümkündür (Khang ve ark. 2012, s. 281). Instagram, kullanıcılarına diğer kullanıcıları “takip etme” imkânı da sağlamaktadır. Bununla birlikte takip edilenlerle ilgili içeriği birleştirebilir. Yüksek kalitede çözünürlüğü olan içerikleriyle görsel bir platform olan Instagram'ı kullanan şirketler, birçok takipçi çekmektedir.

3.3. Sosyal Medyanın Topluma Etkisi

Kitle iletişim araçlarının farklı alanlardaki enformasyon sayesinde, kişilere etkisi olabildikleri bilinmektedir (Ünsal ve Ramazanoğlu, 2013: 38). Yeni bilgilere ulaşmak ve özellikle boş vakitleri değerlendirmek için kitle iletişim vasıtalarına yönelen bireylerin, güçlü ve yoğun bir yönlendirme haliyle karşılaştıkları görülmektedir. Kitle iletişim araçları kültür, eğitim, ekonomik durum, coğrafya veya başka unsurların etkisinde, genel olarak alternatif olmayan reaktif bir araç niteliği kazanmaktadır. Bu da insanlardaki etkisinin iyice artmasına neden olmaktadır (Çolakoğlu, 2000: 9).

Sosyal medyanın toplum için etkisinin ise gönderilen iletilerin güncel ve anlık geri dönüşümlerinin olmasının yanında, medya iletilerine verilen kitlesel ve kişisel tepkilerin sınırlandırılmadan, özgürce sansürsüz iletilmesi ve ayrıca mekân ve zaman olgularının olmamasından dolayı sosyal medyanın bugünde ve gelecek dönemde önemli bir yeri olacağına inanılmaktadır (Thompson, 2008: 5-6). Ayrıca sosyal medyanın sosyal hayatı daha da hızlandırdığı görülmektedir. Sosyal hayatta zaman olgusunun önemli bir etkeni olarak sosyal medyanın zamanı minimuma indirgeyerek toplumun ve kişinin yaşam hızını yükselttiği zaman kavramını yok ettiği ise bilinen bir gerçektir (Alav, 2014: 3).

3.3.1. Sosyal Medyanın Kamuoyu Oluşturmaya Etkisi

Kamuoyu kavramı, belli bir konu, düşünce ve sorun üzerinde halkın inancı, kanaatidir. Politik alanda ilk defa Fransız ihtilalinden önce Rousseau tarafından ortaya atılmıştır. Türkiye’de ‘Efkar-ı Umumiye’, ‘amme efkarı’, ‘halk efkarı’ ve ‘halkoyu’ olarak da kullanılmıştır. Fakat 1961 ve 1982 anayasalarında halkoyu kelimesi için referandum karşılığı kullanıldığından anlam farklılığı kazanmıştır. Kamuoyu daha çok bireylerin çevresiyle olan ilişkileri, çatıştığı kavramlar ve toplumun bütünündeki insani faktörleri ifade eden bir kavramdır (Gökçe, 1996: 211). Sosyal medya sayesinde vatandaşların bilgiye ve yeni fikirlere ulaşması daha kolay hale gelirken, toplumda tartışmaya kapalı alanlar tartışmaya açık hale gelebilmekte, yeni fikirler ortaya çıkabilir. Toplumda kamuoyu denilen kavramın daha güçlü hale gelmesi katılımcılık faktörü daha önemli bir güç haline gelebilmektedir (Eren ve Aydın, 2014: 197-198).

Sosyal medya platformları; forumlar, bloglar, çevrimiçi video ortamları, sosyal ağlar temelinde çoğu bireyin tüketici olarak taleplerini ve şikâyetlerini ilan etmesi açısından çok önemli bir araç konumuna gelmiştir. Artık kamuoyunu oluşturan ve yönlendirme gücü olan uzmanlar bu platformdan yalnızca bazı tüketicilere değil, kurumlara ulaşmaya da başlamışlardır. Bu da belirli bir fikrin biçimlendirilmesi ve kullanılmasına ön ayak olmaktadır.

2008 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde gerçekleştirilen Başkanlık seçimlerinde, Facebook kullanıcılarının beğenmedikleri başkan adayı için kendi duvarlarında eleştirel boyutta mesajlar paylaşmaları kamuoyu oluşturmada önemli bir etmen olarak değerlendirilebilmektedir (Göksu, 2016: 49-51).

Sosyal medya, bir taraftan bireyi kamusal hayatın merkezine taşıırken, diğer taraftan da gittikçe karmaşık hale gelen devlet ve bürokrasiye karşı insanların örgütlenmesine olanak sağlayarak sivil toplumun gelişimine katkı sağlamaktadır. Sivil toplum ise kamuoyu oluşumunda en önemli aktörlerden birisidir. Bu sebeple sosyal medya sivil toplum oluşumuna katkı sağlayarak, kamuoyu oluşumunda aktif bir rol oynamış olacaktır (Yağmur, 2015: 45-46). Yaşadığımız dönemde bilgiye ulaşmanın ve kamuoyu oluşturmaya çok çeşitli ve nitelikte aracı vardır. Bu araçlar sayesinde çok daha fazla ve geniş alandan internete bağlanmak suretiyle küresel paylaşım ortamının içinde yer almak mümkün olmaktadır. Söz konusu imkânlar sayesinde insanların uzaktaki bireylerle hiçbir zorluk yaşamadan iletişim kurabilmek mümkün hale gelmiştir. İnsanlar sosyal medya kullanarak ihtiyaçlarına çözümler bulabilecek ve yeni fikirler üretecek hale gelmişlerdir. Bu yöntemler sayesinde yeni fikirler gelişecek ve kamuoyu oluşturulabilecektir.

3.3.2. Sosyal Medyanın Siyasete Etkisi

Günümüz dünyasında sosyal medya araçlarının ortaya çıkması ve gelişmesi her alanda olduğu gibi siyasal ve yönetsel boyutta da önemli sonuçlara etkide bulunmaktadır. Son zamanlarda toplumun büyük bir kesiminin sosyal ağları kullanmadaki yoğunluğu önemli fikirlerin doğmasına ve tartışma alanı bulmasına yardımcı olmaktadır (Gülüm, Perrin Ögün ve Akyıldız, 2015: 19). Araştırmacı yazar Evgeni Morozov'un düşüncesine göre; sosyal medya toplumdaki hareketlere şu açılardan fayda sağlayabilmektedir (Göksu, 2016: 68-70):

- Doğru bilgiye ulaşma

- Toplumun olaylara ilgisini çekme
- Seçmenlere verilerin analizinde yardımcı olmak ve seçmenleri bir arada bulunmalarını sağlamak,
- Siyasilerin ve seçmenlerin birbirleriyle doğrudan iletişim kurma olanağı sağlaması,
- Eylemleri organize etme ve lojistik destek sağlamaya yardımcı olması,
- Kitlesele eyler için yaratıcı yenilikler bulmak,
- Diğer sivil toplum kuruluşları ve aktivistler arasında bilgi alışverişi sağlamak.

Sosyal medyanın toplumlar üzerindeki etkisini gören ve buna göre politikalar geliştiren kişilerden biri de 2008 yılında Amerika Başkanı olan Barack Obama'dır. Seçmeni iyi tanıyarak ve her bir çıkar gruplarına göre mesajlar oluşturan Obama sosyal medyayı çok başarılı bir şekilde lehine sonuçlar doğuracak şekilde kullanmıştır (Bostancı, 2015: 87). Sosyal medyanın önemli etkilerinin görüldüğü olaylardan biri de 2010 yılında patlak veren Arap Baharı olmuştur. Tunus'ta bir kişinin kendini yakması sonucu yayılan olaylar zamanla büyümüş ve Kuzey Afrika'nın diğer kesimlerine de yayılmıştır (Derinözlü, 2017: 5). Cezayir, Mısır, Ürdün, Yemen, Bahreyn ve Libya gibi ülkelerde şiddetli gösteriler meydana gelmiş ve toplumsal hareketler ve olaylar internet aracılığıyla sosyal medya platformu üzerinden geniş bir halk kesimine doğru yayılım göstermiştir. Bu olaylarda özellikle Twitter platformunun kullanılması olayları ve toplumsal hareketleri küresel bir düzeyde her kesime göstermiş ve bunun sonucunda birçok hükümet darbeler veya baskılar sonucu düşmüş veya düşürülmüştür.

Sosyal medyanın başka bir siyasete olan etkili bir örneği de Wikileaks belgelerinin sızdırılması olayıdır. İsviçre merkezli bu sızdırılma olayı birçok ülkede güvenlik açığının görülmesine neden olmuş ve ülkelerin istihbarat örgütleri bu konularda çaresiz kalmış veya yeni politikalar geliştirmek zorunda kalmışlardır. Özellikle bu belgelerdeki gizli bilgilerin sızdırılması siyasi alanda istifalara ve güvenlik açıklarının kapatılması yolunda kamu politikalarının oluşturulmasına büyük bir etkide bulunmuştur. Bu da sosyal medyanın ne kadar güçlü bir politik etkide bulunabileceğini göstermektedir (Bostancı, 2015: 88-89).

Sosyal medya, vatandaşa, kendi siyasal içeriğini oluşturma, online olarak bunları yayma ve öteki kullanıcıların oluşturduğu içerikleri yorumlama imkânı vermektedir. Örnek olarak You Tube ilk önce video paylaşılan bir site olmasına karşın site, kullanıcının yorumlarda bulunmalarına da fırsat vermektedir. Ayrıca Facebook ve Twitter gibi platformlar daha metinsel nitelik taşıdıklarından doğrudan sosyal ve kişilerarası bağlantılar düşünülerek kurulmuştur. Sözü edilen sitelerin, geleneksel medyaya göre daha çok kullanıcı odaklı olmaları, sosyal medya sitelerinin en önemli benzerliğidir. Bundan dolayı bu siteler daha önce yapılan seçimlerin kampanyalarında kullanılmayan siyasal etkileşime zemin hazırlamaktadır (Hanson vd., 2010: 585).

Sözü edilen sitelerde kullanıcıların, siyasal içeriğe katkıda buldukları ve içeriği kontrol ettikleri görülmektedir. Sosyal medya özellikle 2006'da bir yandan da siyaset sahnesine katılıma yönelik vasıtalarından biri olarak ortaya çıksa da Facebook ilk defa detaylı bir siyasal ve kültürel araç niteliğinde 2008 yılında ABD başkanlık seçimlerinde kullanılmıştır. Sözü edilen seçim sürecinde Facebook aktif siyasete imkân sağlayan bir vasıta olarak 100 milyon üzerinde kullanıcısı ile hem adayların ve büyük siyasi partilerin hem de milli medyanın ilgisini çekmiştir (Akyol, 2015: 102).

ABD'nin aksine Türkiye'de bulunan siyasal partilerin sosyal medya alanında yeterli derecede yer almadıklarını ileri süren Okmeydan'a (2013: 22-23) göre, devletin verdiği seçim yardımından yararlanamayan partiler, Meclis'te grubu bulunan partilere kıyasla sosyal medyayı daha fazla kullanmaktadır. 2011 genel seçimleri dikkate alındığı zaman, CHP dışında kalan partilerin Türkiye'de sosyal medya alanını yeteri düzeyde kullanmadıkları görülmektedir. Okmeydan, durumun böyle olmasına karşın, 2011 genel seçimlerinden sonra Türkiye'deki siyasal partilerin sosyal medya platformlarını iyice önemsediklerini ifade etmektedir.

Türkiye’deki siyasal partilerin ve partilerin genel başkanlarına ait sosyal medya hesapları incelediğinde hem siyasi partiler hem de siyasi partilerin genel başkanlarının sosyal medyayı birçok aracını aktif olarak kullandıkları görülmektedir. Türkiye’nin önemli üç siyasal partisi ile bu partilerin genel başkanları Twitter, Facebook, Youtube başta olmak üzere Sosyal Medyanın popüler araçlarını kullanmak suretiyle seçmenlere ulaşma ve tanıtım yapma, onları bilgilendirme ve ikna etme amacındadırlar.

Nitekim AK Parti, CHP ve MHP’nin kullandıkları Sosyal Medya platformlarının takipçi sayıları toplamı 10 milyonun üzerinde olmasının yanında siyasal partilerin genel başkanlarının tarafından kullanılan Sosyal Medya hesaplarının takipçi sayıları toplamının ise 30 milyonun üzerinde olduğu görülmektedir. Bununla birlikte siyasal partilerin kurumsal Youtube hesaplarının izlenme sayılarına bakıldığı zaman toplamda 78 milyondan daha çok izlendiği anlaşılmaktadır. Bu da Türkiye’de Sosyal Medyanın etki alanının çok geniş olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 3: Siyasal Partilerin Sosyal Medya Hesaplarının Takip Edilme Oranları

Partiler	Facebook	Twitter	Instagram
AK Parti	3.180.772 Beğeni	1.860.000 Takipçi	1.000.000 Takipçi
	3.099.929 Takipçi	47 Takip Edilen	4 Takip Edilen
CHP	1.532.301 Beğeni	1.080.000 Takipçi	276.000 Takipçi
	1.539.780 Takip edilen	473 Takip edilen	16 Takip edilen
MHP	2.30.213 Takipçi	1.530.000 Takipçi	599.000 Takipçi
	2.211.628 Takip edilen	100 Takip edilen	8 Takip edilen

Kaynak: Bu bilgiler 23 Haziran 2019 tarihinde ilgili partilerin Sosyal Medya hesaplarından derlenmiştir

Siyasi partiler tarafından kullanılan Sosyal Medya hesapları incelediğinde Facebook, Twitter ve Instagram hesaplarında AK Parti en fazla takipçiye sahip olan parti olarak dikkat çekerken; MHP ise ikinci sırada yer almaktadır. CHP, takipçi sayısı bakımından Facebook, Twitter ve Instagram hesaplarında MHP’nin de gerisinde kalmak suretiyle üçüncü sırada yer almaktadır. Bu tablodan kendisini “muhafazakâr demokrat” olarak ifade eden Ak Parti ve “milliyetçi muhafazakâr” olarak ifade eden MHP’nin çağdaş dünyanın sağladığı iletişim

imkânlarını kendisini “yenilikçi ve sosyal demokrat” olarak tanımlayan CHP’den daha etkin kullandıkları anlaşılmaktadır.

Çok kapsamlı bir etki alanı olan Sosyal Medya hiç şüphe yok ki siyasal iletişim ve siyasette önemli bir belirleyici olması bakımından vazgeçilmez bir öneme sahiptir. Bundan dolayı Sosyal Medya, siyasal iletişim vasıtası olarak kısa sürede çok geniş kitlelere ulaşma fırsatı verirken, bir yandan da mekân ve zaman sınırlaması olmadan günün her anında bağımsız olarak seçmene ulaşma ve doğru bilgileri sunma olanakları sunmaktadır. Fakat kullanılmakta olan Sosyal Medya hesaplarındaki paylaşımlar incelediği zaman iki yönlü, etkileşim odaklı bir iletişimden çok, tek yönlü olarak bilgilendirme aracı olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu bakımdan Sosyal Medyanın tek yönü olan bir iletişim modeliyle yalnızca bilgi verme özelliği dışında seçmenlerin de sürece katıldıkları, etkileşim odaklı hale getirilmesi durumunda seçmenden geri dönüş alınabilen bir platform haline getirilmesi iletişimin etkinliğinin artmasını sağlayacaktır.

Sosyal medya ile birlikte siyaset yapma tarzlarında yaşanan değişiklik yeni siyasal iletişim modellerini ortaya çıkartmış ve politik aktörler bu alanda da kendilerini gösterme fırsatına sahip olmuşlardır. Sosyal medyanın siyaset üzerindeki yanlış yönlendirici özellikleri de günümüzde kendini gösterebilmektedir. Teknolojideki dönüşümle birlikte siyaset alanında yaşanan farklılıklar birtakım riskleri de beraberinde getirmiştir. Sosyal medya son dönemlerde küresel alanda siyasete ve seçmen davranışlarına etki eden yönlendirici bir araç olarak kabul edilmektedir. 2016 ABD başkanlık seçimlerinde Rusya’nın etkisi olduğuna dair güçlü iddialar konunun bu yönleriyle tartışılmasını mecburi kılmış ve devletler egemenliğini tehdit eden bu girişimlere karşı önlemler alma yoluna gitmişlerdir. Geçtiğimiz aylarda kamuoyuna mal olan ve sosyal medyanın siyaset alanını manipüle etmeye dönük etkilerinin bütün boyutlarıyla tartışılmasına yol açan Cambridge Analytica skandalı sosyal medyanın seçim sonuçlarını

etkileyebileceği iddialarının ciddiye alınmasını sağlamış ve bu alandaki risklerin bütün boyutlarını ortaya koymuştur (Yerlikaya, 2018: 1-2).

Sosyal medyanın manipülatif bir şekilde araçsallaştırılmasına verilebilecek diğer bir örnek de Fransa'daki başkanlık seçimleridir. Rusya'nın söz konusu seçimlere müdahil olduğu iddiasıyla başlayan tartışmalarda "fake news" (sahte haber) sorunu ön plana çıkmış ve seçimlerde bu yolla bir sonuç elde edilmeye çalışıldığı dile getirilmiştir. İddialara bakıldığında seçimlere birkaç gün kala sosyal medya üzerinden dolaşıma sokulan sahte haberlerin seçim sonuçlarıyla ilgili spekülasyon bir enformasyon akışı sağladığı ve istenilen yönde bir sonuç alınmaya çalışıldığı ifade edilmektedir (Yerlikaya, 2018: 1-2).

Özellikle Türkiye'de de sosyal medyanın manipüle edilerek kullanıldığı örnekler de söz konusudur. Türkiye'de yönetime ve mevcut siyasi iktidara müdahaleler özellikle son dönemde artış göstermiştir. 2013'teki Gezi Parkı Şiddet Eylemleri döneminde ve özellikle 7 Haziran ve 1 Kasım seçimleriyle 16 Nisan referandumunda ortaya konan sosyal medya operasyonlarının istenilen yönde bir kamuoyu oluşturma ve seçim sonuçlarını etkilemeye dönük olduğu açık biçimde görülmüştür (freedomhouse.org).

Örneklerden de anlaşılacağı üzere sosyal medya mecraları seçim dönemlerinde yönlendirici amaçlı kullanılabilir. Devletlerin egemenliğini tehdit eden sosyal medya araçlarının bu yönde işlevselleştirilmesini önlemeye yönelik çalışmalar yapılmakla birlikte dijital alanda yaşanan baş döndürücü gelişmeler bazen sonuç almayı zorlaştırmaktadır. Bu nedenle her zaman bu tip manipülasyon çalışmaları kendisini gösterecek ve bu yolla sonuç alınmaya çalışılacaktır. Sosyal medyanın bu tip etkilerini kırmaya dönük başta Avrupa olmak üzere birçok bölgede çalışmalar yapılmakta ve özellikle seçim dönemlerinde güvenli bir ortam tesis edilmeye gayret edilmektedir. Özellikle Avrupa Birliği ülkeleri egemenlik açısından problem olarak algıladıkları, terör ve radikalleşme konuları başta olmak üzere seçim

manipülasyonları ve “yalan haber” konularında da sosyal medya şirketlerine yönelik yaptırım içeren yasal düzenlemeler ihdas etmekte ve bu yönde önleyici tedbirler almaya çalışmaktadır (Yerlikaya, 2018: 3-4).

3.4. Ak Partinin Sosyal Medya Çalışmaları ile Seçimlere Olan Etkileri ve Benzer Örnekler

Sosyal medyanın oluşum süreci ve hızlı gelişimiyle beraber seçim kampanyalarının radyo, televizyon ve gazete gibi geleneksel birçok mecranın yanında bir interaktif ortam içinde de var olmaya başladığı, hem adayların ve partilerin hem de kullanıcıların siyasi kampanyaya karşılıklı katılmanın mümkün olduğu, siyasal kampanya ve sosyal medya ilişkilerinin zamanla daha çok önemli olmaya başladığı görülmektedir (Akyol, 2015: 101).

AK Parti kendisini tanımlarken konumunu siyasetin merkezinde ifade eden ve “muhafazakâr-demokrat” nitelikte bir kitle partisi argümanlarını kullanmaktadır (2023 Siyasi Vizyonu, 2015: 4). AK Parti tarafından ortaya konulan “muhafazakâr demokrat” siyasi kimlik, partinin çeşitli sosyal medya platformlarında işlemek suretiyle bir siyasal cazibe merkezi oluşturma ve bölgenin diğer ülkelerine örnek olunmaya çalışılmıştır. AK Parti geliştirdiği muhafazakâr demokrat kimliğin dünya genelinde var olan muhafazakârlık uygulamalara benzeyen özellikleri taşımakla beraber, Türkiye’nin kültürel ve toplumsal özellikleriyle şekil alan yerel dinamiklere ve bir muhtevaya sahiptir (2023 Siyasi Vizyonu, 2015: 4-5).

AK parti, muhafazakâr siyaset anlayışını her türden otoriterleşme çabasına karşı sınırlı iktidarın yanında olan, değişmeyi doğal sürecinde sosyal dinamiklere bırakan, özgürlük kavramının somut haliyle anlamlı olacağına vurgu yapan, aile, vakıflar, gönüllü kuruluşlar gibi toplumsal unsurları önemseyen yapısı, demokratik anlayışa sahip bir siyasi öze sahip olduğunu iddia etmektedir. Muhafazakâr demokratlık bir reform siyaseti anlayışına sahiptir. Demokratik siyaset alanı bütün sosyal taleplerin dile getirildiği, her türden problemin aktarıldığı ve doğruların ve yanlışların test edilebilecekleri bir zemindir. Tepeden inme ve ani değişimlere

karşı olan muhafazakâr demokratlık, doğal bir süreçte işleyen kademeli bir değişimden yanadır. Toplumsal dönüşüm, kalıcı ve en temel değişim biçimidir. Sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik yaşama sekte vurulması, mevcut birikimlerin yok edilmesi ve tarihi gelişmenin heba olması bakımından kabul edilemez olduğu gibi, dayatmacı ve tepeden inme yöntemlerle toptancı anlayışların topluma kabul ettirilme çabası da günümüzde etkisini kaybeden yöntemlerden biridir.

Muhafazakâr demokratlık sistemi normalleştiren bir siyaset anlayışına sahiptir. Türk siyasetini normalleştirmek için uğraşan bir karakterde olması, AK Parti'nin geliştirmek için uğraştığı siyasi kimliğin en önemli özelliğidir. Türk siyasi hayatı, onlarca yıldır din-devlet, din-siyaset, devlet-toplum-birey, gelenek-modernlik gibi kavramlardan kaynaklanan gerilimlerin etkisindedir. Sözü edilen gerilimler, siyaset alanı daraltmasının yanında başka sorunlara da neden olmuştur. AK Parti, sözü edilen kavramları sağlıklı bir platformda tekrar kurgulayarak bunların gerilime neden olmalarına engel olmuş, krizlere ve gerilimlere neden olan vesayetçi anlayışları geriletme suretiyle sistemi büyük oranda normalleştirmiştir (2023 Siyasi Vizyonu, 2015: 4-5).

Ak Parti özellikle 2014 cumhurbaşkanlığı seçimlerinde sosyal medyayı planlı ve etkili bir şekilde kullanmış ve seçmen kitlesine ulaşmayı başarmıştır. Cumhurbaşkanlığı seçim döneminde Recep Tayyip Erdoğan rakibi Ekmeleddin İhsanoğlu'nu geride bırakmış ve seçimi kazanmıştır (Akyol, 2015: 110). Partilerin ve liderler seçimlerde halka ulaşmak için farklı reklamlardan ve uygulamalardan faydalanırlar. Ancak böylesi yöntemler daha çok kendi fikirlerini iletme şeklindedir. Yeni teknolojilerinin uygulanması karşılıklı iletişimin uygulanmasını gerektirmektedir. Daha fazla kişiye ulaşmaya çalışmak siyasi partilerin ve adayların kendilerini daha iyi ifade etmeleri ve tanıtım yapmaları anlamına gelmektedir. Türkiye Facebook kullanımında dünyada ilk üçte yer alırken, Avrupa'da da ilk sıradadır. Twitter platformunda ise dünyada ilk on birdedir. Ülkemizde internet kullanım oranı yüzde kırk

beş civarında seyretmektedir. Bu yönüyle sosyal medya seçimlerde önemli bir reklam ve yönlendirme aracı olarak kullanılabilir. Siyasetçiler sosyal medyayı kullanarak etkili ve daha ucuz bir propaganda alanına sahip olabilmektedir. Siyasi aktörlerin fikirlerini daha rahat ve etkili bir şekilde ifade etmelerine olanak tanıyan sosyal medya platformları seçmen kitlelerine daha rahat ulaşılmasını sağlarken aynı zamanda başarılı sonuçlar elde edilmesine de imkân vermektedir (Akyol, 2015: 111-112).

Sosyal medyanın seçimlerde etkin şekilde kullanılması ile ilgili başka ülkelerdeki örneklerine de rastlamak mümkündür. Özellikle sosyal medyanın etkin olarak seçimleri etkilemesi Amerika’da kendini göstermiştir. “Siyasal chat” ya da “online siyaset” olarak adlandırılan internet tabanlı siyasal iletişimle ilgili çalışmalarının uygulamaya ilk konulduğu ülke Amerika Birleşik Devletleri’dir. 2000’lerden sonra özellikle Web 2.0 teknolojisinin kullanılmasıyla beraber siyasilerce keşfedilen sosyal ağların büyüleyici dünyası, ABD’nin 2008 yılındaki Başkanlık seçimleriyle zirveye çıkarak bu konuda bir dönüm noktası haline gelmiştir. 2008 yılında yapılan ABD başkanlık ön seçimleri sırasında zenci ilk Amerikalı Başkan aday Demokrat Partili Barack Obama ile ilk kadın Başkan aday Hilary Clinton’un mücadelesi yaşanmıştır (Kellner, 2011: 45).

Çok yoğun geçen ve sert çekişmelere sahne olan ön seçim kampanyalarından sonra “Obama’nın ‘Gençlik-umut-değişim’ ve ‘çok kültürlü Amerika’ temalı çalışmaları; Clinton’un ‘savaşçı Hillary’ temasından etkili olarak” (Kellner, 2011: 67) ve Amerika halkı gözünde Clinton’dan daha ikna edici olarak 2008 Başkanlık seçimleri sürecinde Demokrat Parti’nin aday olatacak seçimlere katılmıştır. ABD 44. Başkanlık seçimleri sürecinde Demokrat Parti’nin aday Barack Obama, Cumhuriyetçi Parti aday John McCain’ne rakip olmuştur. Demokrat Parti önseçim sürecinde Obama’nın etkileyici performansından sonra genel seçimler ve her iki partinin de kampanya süreçleri, adeta bir medya gösterisine dönüşmüştür (Kellner, 2011: 55).

Obama ve onun siyasi kadrosu sözü edilen seçim kampanyasında ortaya akılcı bir strateji koymuşlardır. Klasik seçim uygulamaları ile beraber konvansiyonel medya kullanımının yanında Obama'nın başkanlığına destek veren etkileyici bir sosyal medya süreci yürütülmüştür (Kellner, 2011: 50). Obama'nın yıpratıcı adaylık ve başkanlık kampanyaları sürecinde, iletişim ve bilgi teknolojileri bir tür anahtar olarak kullanılmıştır (Borins, 2011: 86).

Seçim kampanyası süresince Obama'nın sosyal medyayı, rakibi McCain'e göre çok daha aktif kullandığını, topladığı bağışlardan ve etkileşim içinde olduğu insan sayısı anlamak mümkündür. Obama, sosyal medyayı rakibi McCain'den daha başarılı kullanmıştır. Somut olarak ifade edilecek olursa Youtube'da izlenme sayılarında Facebook'taki arkadaş ve takipçi sayısında, hem de tekil olarak web sitelerinin ziyaret edilme sayısında Obama, McCain'in dört katının üzerinde bir sayıya ulaşmıştır (Borins, 2011: 92).

Dijital medyanın, geleneksel medyadan farklı olan tarafı gibi bazı nitelikleri sosyal medyanın seçim kampanyalarında ilgi görmesine imkân vermiştir. İlk olarak internet, siyaset ortamına katılmak için online anketler, tartışmalar, sosyal ağlar ve bloglar gibi çeşitli ve çoklu olanaklar sunmaktadır. İkinci olarak online teknolojiler vatandaşların siyasete katılmasının maliyetini hem çaba hem de zaman bakımından düşürmektedir. Geleneksel medyanın özelliklerine göre internet vasıtasıyla her yerde ve her zaman online haber kanallarına erişmek ve etkileşime girmek kolaylaşmıştır. Bununla beraber internet, seçmenleri bilgilendirme konusunda önemli katkılar sunan sivil ve siyasal yaşam hakkında geniş bilgiler sunmaktadır. Nihayet online medyaların etkileşim niteliği, politikacılarla seçmenlerin doğrudan ilişkiye girmelerine ve geri bildirim almalarına imkân vermektedir (Quintelier ve Vissers, 2008: 413).

Etkileşimin yanında aktif katılımı etkin hale getirmesi büyük önem taşımaktadır. Sosyal medya adaylar ve partiler üzerinde baskı meydana getirerek seçimlerin planlanandan

daha erken yapılmasına katkı sağlayabilmekte ve toplumdaki bireyler sosyal medyanın bilgilendirici özelliği sayesinde dezenformasyona maruz kalmamaktadır (www.capital.com.tr).

3.5. 15 Temmuz 2016 Kalkışmasında Sosyal Medyanın (Twitter) Rolü

TSK'nın farklı kademelerinde görevli bazı askerlerin 15 Temmuz 2016'da gerçekleştirdiği darbe girişimi ve sonrasında yaşananlar dünya kamuoyu tarafından ilgiyle takip edilmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın CNN Türk Ankara temsilcisi Hande Fırat'a akıllı telefonun görüntülü konuşma uygulaması Facetime'ı kullanarak bağlanması darbeye karşı direnişte dönüm noktası olmuştur. Böyle bakıldığı zaman yeni iletişim teknolojisinin tam anlamıyla darbe girişiminin olduğu gibi karşı direnişin de merkezinde yer aldığı görülmektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın havaalanlarına ve meydanlara çıkmaları için halka çağrı yapması, sosyal medya üzerinde iletişime geçen vatandaşların darbeye karşı direnmesi, geleneksel ve modern imkânlarla haberleşen halkın meydanlara çıkması, camilerden sala okunması Türkiye'de ilk kez yaşanan darbe karşıtı yöntem ve tekniklerdi.

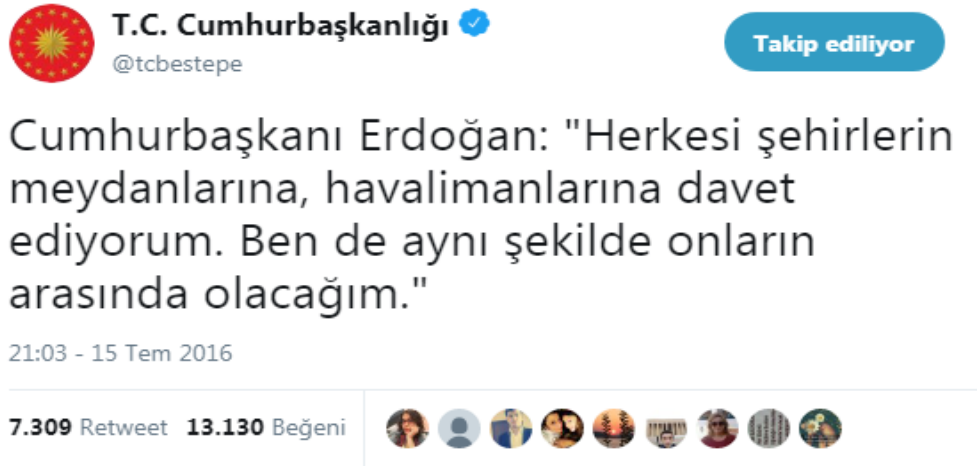
Hande Fırat'a konuşmasından sonra Cumhurbaşkanı Erdoğan, kendi Twitter hesabından saat 00:38'de "Milletimizi demokrasimize ve milli iradeye sahip çıkmak üzere meydanlara, havalimanlarına davet ediyorum" ifadeleriyle bir ileti yayınladı. Erdoğan'ın bu çağrısına Yurtta Sulh Konseyi cuntası 00:45'te TSK resmi web sitesinden 186 no'lu basın açıklaması yayınlarak cevap verdi. Türkiye'de sıkıyönetim ilan edildiğini, sokağa çıkma yasağı konulduğunun ve bu emre bütün vatandaşların özenle uymaları istenmiştir (TSK Basın Açıklaması, 2016).

Şekil 1: R. Tayyip Erdoğan'ın Onaylı Twitter Sayfasından Yaptığı Çağrı

Kaynak: <https://twitter.com/RT Erdogan> .(Erişim Tarihi: 11.06.2019).

Şekil 2: Cumhurbaşkanlığından Yapılan Çağrı

Kaynak: <https://twitter.com/tcbestepe/status/754088908145721344> Erişim Tarihi:

07.07.2019

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan 15 Temmuz 2016 akşamı hem kendi resmi Twitter hesabından hem de T.C. Cumhurbaşkanlığı resmi Twitter hesabından vatandaşları kamusal alanlara sert ve güçlü bir tepkinin gösterildiğinin ifadesi olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca Cumhurbaşkanının kendisinin de vatandaşların arasına katılacağını ifade etmesi milletçe verilecek tepkinin daha olumlu sonuçlar doğurmasına katkı sağlamıştır.

Dönemin Ak Parti Genel Başkanı ve Başbakanı Binali Yıldırım'ın 15 Temmuz darbe girişimine karşı attığı ilk tweet kalkışmanın yaşandığı 15 Temmuz günü genel anlamda 'demokrasiyi' savunan "Vatandaşlarım bilsin ki demokrasiye zarar verecek hiçbir faaliyete izin verilmeyecek." paylaşımı olmuştur. Sadece vatandaşı bilgilendirme ve mesajlar vermek için yapılan paylaşımlarda Yıldırım, ana olayın temasını 'demokrasiye ve milli iradeye' karşı yapılmış bir 'kalkışma' olarak adlandırmıştır. Girişimi gerçekleştiren kişilerle ilgili genel ifadeler kullanmaktan kaçınan Yıldırım, 'TSK'nın emir komuta silsilesi içinde gerçekleştirilen bir olay değil' 'Ordu içerisinde bir grubun kalkışmasıdır' sözleri ile kamuoyunu bilgilendirmiştir. Yıldırım, kalkışmayı takip eden günlerde 'milli irade, demokrasi, milletin gücü tankın gücünü yenmiştir, milli birlik, beraberlik ve hesap sorulacak' ifadelerini kullanarak kamuoyuna mesajlarını iletmiştir (Ateş, 2018: 52-53).

Şekil 3: Binali Yıldırım'ın 15 Temmuz Darbe Girişimine Karşı Attığı Tweet.

Şekil 4: Binali Yıldırım'ın 15 Temmuz Darbe Girişimine Karşı Attığı Tweet.

Şekil 5: Binali Yıldırım'ın 15 Temmuz darbe girişimine karşı attığı tweet.

Şekil 6: Binali Yıldırım'ın 15 Temmuz darbe girişimine karşı attığı tweet.

Şekil 7: Binali Yıldırım'ın 15 Temmuz darbe girişimine karşı attığı tweet.

Şekil 8: Binali Yıldırım'ın 15 Temmuz Darbe Girişimine Karşı Attığı Tweet

Ak Parti Genel Başkanı Binalı Yıldırım, 15 Temmuz’u bir ‘isyan’ ve şiddete başvurularak gerçekleştirilmek istenen kalkışma olarak aktarmıştır. Kalkışmaya karşı duran vatandaşların ise ‘iman’ gücü ve vatan sevgisi ile kalkışmayı bertaraf ettiği paylaşım metinlerinde işlemiştir (Ateş, 2018: 52-53). Ak Parti Genel Başkanı Binali Yıldırım’ın 15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleşen darbe kalkışmasına karşı anılan tarih ve takip eden tarihlerde attığı Tweetlere göre millet iradesine atıf yapılarak yaptığı çağrılar söz konusudur. Sosyal medyanın toplumun birçok kesimine hızlı bir şekilde ulaşması sayesinde insanlar bilgi kirliliğine maruz kalmadan ülkenin birçok yerinde darbe karşıtı eylem ve girişimlerde bulunmuş ve yapılmak istenen planları sağduyulu ve akılcı bir şekilde engellemiştir.

Şekil 9: Süleyman Soylu’nun 15 Temmuz darbe girişimine karşı attığı tweet.

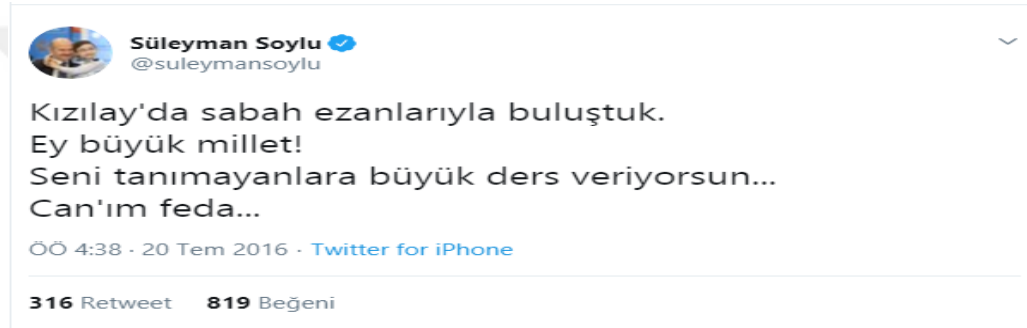
Şekil 10: Süleyman Soylu’nun 15 Temmuz darbe girişimine karşı attığı tweet.

Şekil 11: Süleyman Soylu'nun 15 Temmuz darbe girişimine karşı attığı tweet.

Şekil 12: Süleyman Soylu'nun 15 Temmuz darbe girişimine karşı attığı tweet.

Şekil 13: Süleyman Soylu'nun 15 Temmuz darbe girişimine karşı attığı tweet.

Şekil 14: Süleyman Soylu'nun 15 Temmuz darbe girişimine karşı attığı tweet.

Şekil 15: Süleyman Soylu'nun 15 Temmuz darbe girişimine karşı attığı tweet.

Şekil 16: Süleyman Soylu'nun 15 Temmuz darbe girişimine karşı attığı tweet.

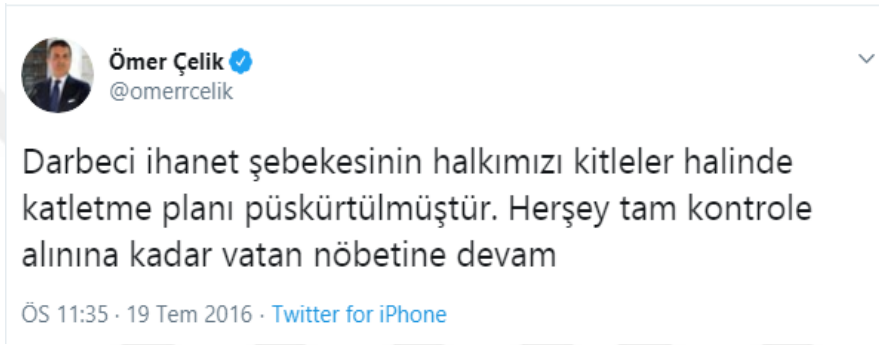

Dönemin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Süleyman Soylu da 15 Temmuz darbe girişimine özellikle sosyal medya aracılığı ile vatandaşları bilinçlendirmek ve milli iradenin tecelli etmesi yönünde çabalarla gündeme gelmiştir. 15 Temmuz'da öncelikli hedefi millet ve onun iradesi olarak vurgulamıştır. Bundan dolayı attığı Tweetler de genellikle halkın milli iradeye sahip çıkmasına vurgu yapmıştır. Bu yolla vatandaşlara daha hızlı şekilde ulaşılmış ve girişimin olumsuz şekilde tecelli etmesi sağlanabilmiştir. 28 gün kesintisiz süren Demokrasi nöbetlerinde olası bir kalkışmaya karşılık vatandaşlar sokakları hiç boş bırakmamıştır. Süleyman Soylu da Demokrasi nöbetlerinden kareler paylaşarak millet ile omuz omuza olduğunu her daim göstermiştir. Eski iletişim ve bilgilendirme yöntemleri baz alındığında Twitter platformunun ne denli etkili bir yöntem olduğu açık şekilde ortaya çıkmıştır.

Şekil 17: Ömer Çelik'in 15 Temmuz darbe girişimine karşı attığı tweet.

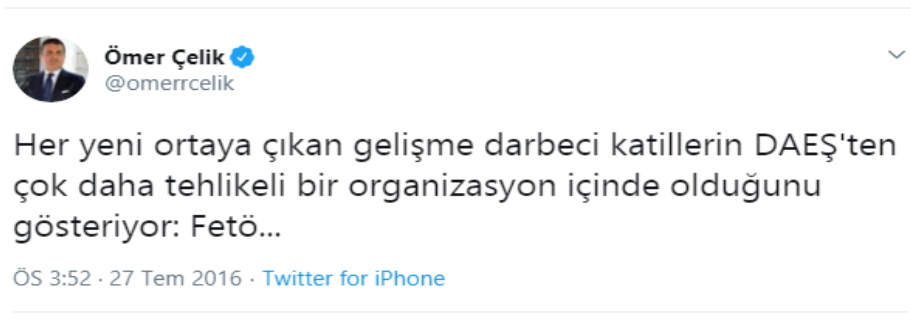
Şekil 18: Ömer Çelik'in 15 Temmuz darbe girişimine karşı attığı tweet.

Şekil 19: Ömer Çelik'in 15 Temmuz darbe girişimine karşı attığı tweet.

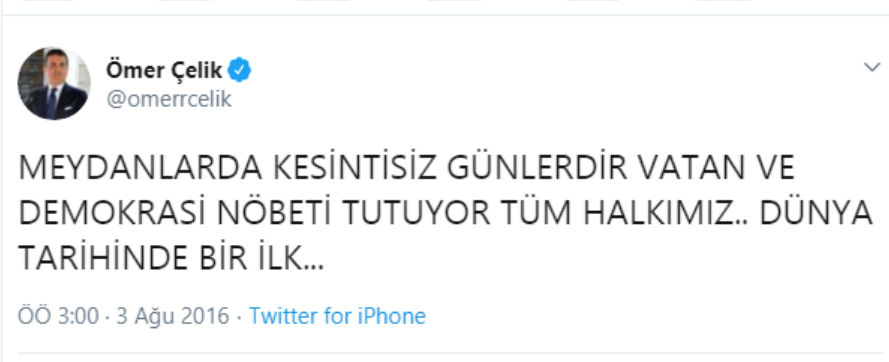
Şekil 20: Ömer Çelik'in 15 Temmuz darbe girişimine karşı attığı tweet.

Şekil 21: Ömer Çelik'in 15 Temmuz darbe girişimine karşı attığı tweet.

Şekil 22: Ömer Çelik'in 15 Temmuz darbe girişimine karşı attığı tweet.

Şekil 23: Ömer Çelik'in 15 Temmuz darbe girişimine karşı attığı tweet.

Şekil 24-27: Ömer Çelik'in 15 Temmuz darbe girişimine karşı attığı tweet.

Ömer Çelik ✓
@omerrcelik

2/ Türkiye'deki tüm milli kurumları dış bir odağa bağlamak istiyorlar. 40 yıldır bunun için çalışıyorlar

ÖS 8:37 · 12 Ağu 2016 · [Twitter for iPhone](#)

Ömer Çelik ✓
@omerrcelik

3/ Fetö tüm terör örgütlerinin en sinsi taraflarını alarak, hepsini bir araya getirerek faaliyet gösteren bir örgüt.

ÖS 8:38 · 12 Ağu 2016 · [Twitter for iPhone](#)

Ömer Çelik ✓
@omerrcelik

4/ Fetö'de "Türkiye düşmanlığı" sapık bir inanca dönüşmüş. Türkiye düşmanlığına tapan bir örgüt bu.

ÖS 8:41 · 12 Ağu 2016 · [Twitter for iPhone](#)

Dönemin Avrupa Birliği Bakanı ve Başmüzakereci Ömer Çelik de sosyal medyanın gücünü kullanıp, vatandaşları bilinçlendirme yönünde gayret sarf eden başka bir politikacı olarak karşımıza çıkmaktadır. Twitter aracılığı ile halkı yönlendirmenin dışında doğru bir şekilde doğru bilgilerle de uyarmanın önemli örneklerini paylaşılan sayfalarda görebilmekteyiz. Ömer Çelik hesabından yaptığı paylaşımlarında sürekli olarak halkı sokağa davet edip; her şey kontrol altına kadar demokrasi nöbetlerine devam edilmesinin önemi üzerinde durmuştur. Birlik ve beraberlik içerisinde yaşayan aziz milletimizin 15 Temmuz'daki kahramanca mücadelesi, milletçe direnişi, cesaretli, dirayetli, kararlı ve dik duruşu, sokakları, meydanları boş bırakmadan, istiklal ve istikbaline sahip çıkma kararlılığını paylaşımlarında sürekli ele almıştır. 15 Temmuz darbe girişiminin ilerleyen günlerindeyse genel olarak FETÖ'nün Türkiye üzerindeki sinsi planlarına değinmiştir. Ömer Çelik'in yaptığı paylaşımlara bakarak FETÖ'nün 15 Temmuz'u uzun bir süreç içerisinde planladığını söyleyebiliriz.

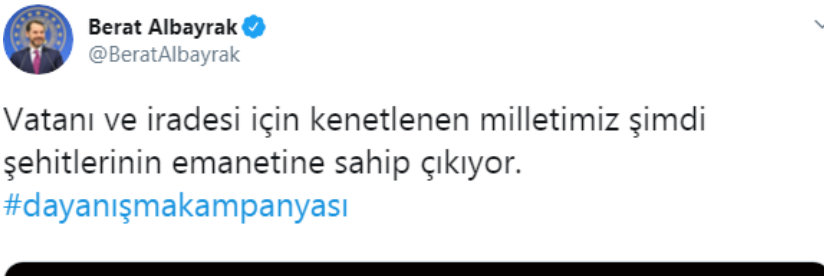
Şekil 28: Berat Albayrak'ın 15 Temmuz darbe girişimine karşı attığı tweet.

Şekil 29: Berat Albayrak'ın 15 Temmuz darbe girişimine karşı attığı tweet.

Şekil 30: Berat Albayrak'ın 15 Temmuz darbe girişimine karşı attığı tweet.

Şekil 31: Berat Albayrak'ın 15 Temmuz darbe girişimine karşı attığı tweet.

Şekil 32: Berat Albayrak'ın 15 Temmuz darbe girişimine karşı attığı tweet.

Şekil 33: Berat Albayrak'ın 15 Temmuz darbe girişimine karşı attığı tweet.

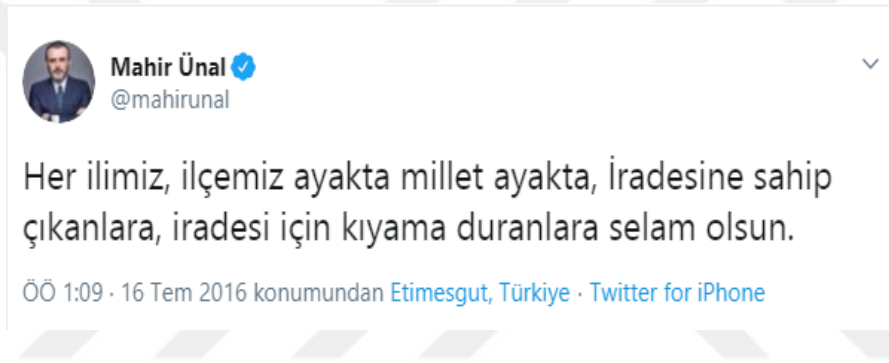

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı ve şimdiki Hazine ve Maliye Bakanı Berat Albayrak da vatandaşları bilinçlendirme yönünde sosyal medyayı kullanan başka bir siyasetçi olarak görülmektedir. Darbe girişimine karşı siyasetçiler kadar halkın da sert tepki göstermesi bu yönüyle caydırıcı bir güç olarak büyük bir anlam ifade etmiştir. 15 Temmuz günü ve sonrasında Berat Albayrak Türkiye'de ilk kez darbe girişimine bedeniyle karşı duran ve sonunda canından olan vatandaşlarımıza tweet paylaşımlarında ayrı bir önemle değinmiştir. Berat Albayrak'ın paylaşımlarında şehitlerimizin yakınlarına destek kampanyalarına yer vermesi bir nebze olsa acılarına ortak olmayı istemesiyle yorumlanabilir.

Şekil 34: Mahir Ünal'ın 15 Temmuz darbe girişimine karşı attığı tweet.

Şekil 35: Mahir Ünal'ın 15 Temmuz darbe girişimine karşı attığı tweet.

Şekil 36: Mahir Ünal'ın 15 Temmuz darbe girişimine karşı attığı tweet.

Ak Parti milletvekili ve parti sözcüsü Mahir Ünal da halkı bilinçlendirmede ve harekete geçirmede gayret göstermiş ve ülkenin çeşitli il ve ilçelerinde yapılan demokrasi nöbetlerini sosyal medya aracılığı ile vatandaşlara ileterek mevcut olan halk bilincinin kaybolmaması için

çalışmalar yapmıştır. Milleti demokrasiye ve kendi iradesine Twitter kanalıyla sahip çıkmasını istemesi ve yönlendirmesi halkın da haklı olarak etkili bir direniş sergilemesinin yolunu ardına kadar açmıştır. Demokrasiye etiyle, kanıyla sahip çıkan milletimizin 15 Temmuz günü demokrasinin kilit taşlarını yerine koyduğunu ve demokrasi nöbetleriyle bunu garanti altına almaya çalıştığını söyleyebiliriz Millet iradesinin önüne hiçbir gücün geçemeyeceğine dikkat çeken Mahir Ünal demokrasi nöbetlerine ara vermeden katılmıştır. Mahir Ünal ve diğer siyasi aktörlerin sosyal medya aracılığıyla halkla iletişiminin kopmamış olması pozitif bir algı oluşturmayı başarmıştır.

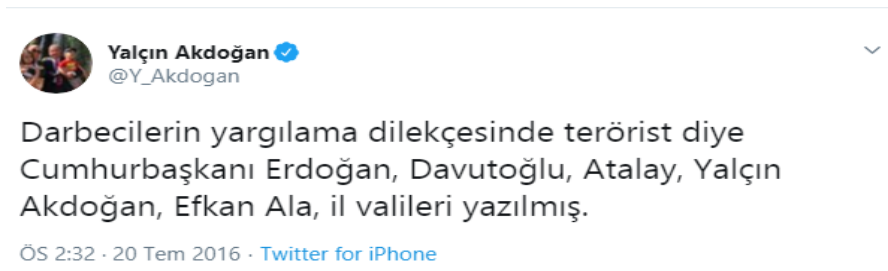
Şekil 37: Yalçın Akdoğan'ın 15 Temmuz darbe girişimine karşı attığı tweet.

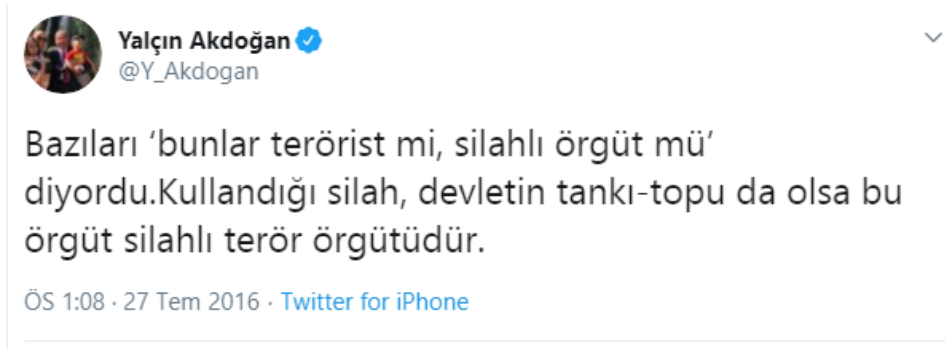
Şekil 38: Yalçın Akdoğan'ın 15 Temmuz darbe girişimine karşı attığı tweet.

Şekil 39: Yalçın Akdoğan'ın 15 Temmuz darbe girişimine karşı attığı tweet.

Şekil 40: Yalçın Akdoğan'ın 15 Temmuz darbe girişimine karşı attığı tweet.

Şekil 41: Yalçın Akdoğan'ın 15 Temmuz darbe girişimine karşı attığı tweet.

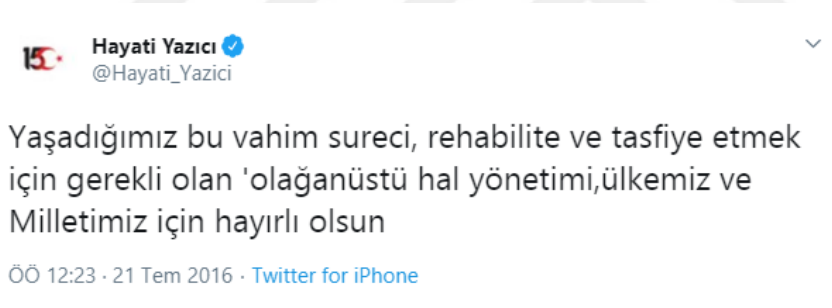
Ak Parti Genel Başkan Yardımcılığı görevinde bulunan Ankara milletvekili Yalçın Akdoğan da yine sosyal medya aracılığı ile harekete geçmiş ve toplumsal bir hafıza yöntemi kullanarak bilinçli bir halk kesiminin oluşması için direniş çağrısında bulunmuştur. Türkiye 15 Temmuz günü milletin iradesinin tankla, topla, silahla bastırılmayacak bir güç olduğunu ispatlamıştır. Kalkışmanın sorumlusu FETÖ örgütü Yalçın Akdoğan'a göre PKK ile aynı yerden yönetilmektedir. Eğer amaçlarına ulaşabilselerdi Cumhurbaşkanı Erdoğan başta olmak üzere birçok siyasi kişi ve il valileri terörist olarak yargılanmayla karşı karşıya kalabilirdi. Tüm bu planlar karşısında hesaplanmayan bir şey vardı; o da milletin artık darbelerden canın yanmasıydı. Diğer darbe dönemlerinde kurgulanan planlar bu kez işe yaramamıştı. Halk bu kez iradesini gasp etmek isteyenlere fırsat vermemek adına elinden geleni canı pahasına

sergilemiştir. Bu darbe girişimi sırasında medyanın darbe karşısında yer alması, vatandaşların vatani kurtarma isteği bu planlarının suya düşmesinin en önemli sebepleridir.

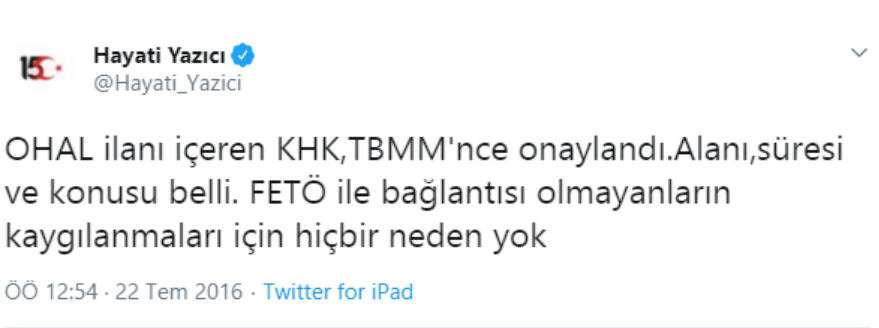
Şekil 42: Hayati Yazıcı'nın 15 Temmuz darbe girişimine karşı attığı tweet.

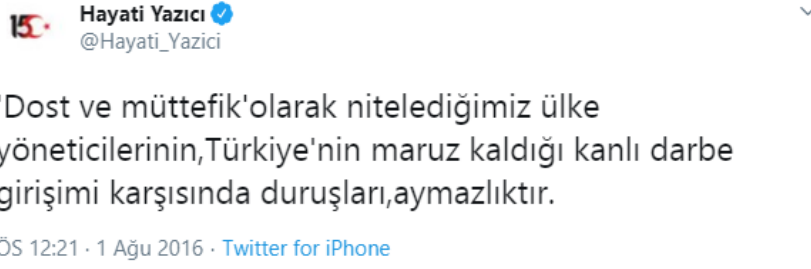
Şekil 43: Hayati Yazıcı'nın 15 Temmuz darbe girişimine karşı attığı tweet.

Şekil 44: Hayati Yazıcı'nın 15 Temmuz darbe girişimine karşı attığı tweet.

Şekil 45: Hayati Yazıcı'nın 15 Temmuz darbe girişimine karşı attığı tweet.

Şekil 46: Hayati Yazıcı'nın 15 Temmuz darbe girişimine karşı attığı tweet.

Dönemin Ak Parti İstanbul Milletvekili ve Eski Gümrük ve Ticaret Bakanı Hayati Yazıcı da darbe kalkışmasına en etkili şekilde sosyal medyada Twitter aracılığı ile tepkisini göstermiş ve halkı bilinçli bir şekilde yönlendirmeye çalışmıştır. İlan edilen OHAL'e vurgu yapan Hayati Yazıcı FETÖ bağlantısı olmayanların bu durumdan etkilenmeyeceğine dair paylaşımlarda bulunmuştur. Genel olarak dikkat edildiğinde siyasi ve idari alandaki önemli kişilerin sosyal medya aracılığı ile çağrıda bulunmaları beklenen önemli gelişmelerdir. Kaldı ki verilen mesajların tema olarak birbirine yakın olması darbenin yıkıcı ve bölücü etkisine karşı bir konsensüsün olduğunu açıkça ifade etmektedir. Çünkü geçmiş tecrübeler bize darbelerin tamir edilemeyecek sonuçlarıyla baş başa bırakmış ve halkın derinden acılar çekmesine neden olmuştur. Bu noktada sosyal medya etkili bir yöntem olarak aktif bir şekilde kullanılmıştır.

15 Temmuz 2016 Kalkışmasının başarısız olmasının en etkili ve önemli faktörlerinden biri de milletin meydanlarda direnmesidir. Direnişin başlamasında ise en önemli faktör de milli duyguların etkili şekilde bir araya getirilmesidir. Bunda en büyük pay her an ve

her yerde insanlar tarafından kullanılan sosyal medya araçlarıdır (Köse, 2018: 58). Darbeyle ilgili Twitter’da atılan Tweetler bakıldığında; darbeye karşı olanlar, darbeye inanmayanlar, darbeye ve başarısız darbe girişimi sonrasında yapılan kutlamalara karşı olanlar şeklinde üç kategoriye ayırabiliriz. Bu paylaşımlarda darbeye inanmayanların, darbecilere karşı olumsuz tavır sergilemeyenler “nankör, vatan haini, duruma göre şekil değiştirenler, vb.” şekillerde karşı tarafı suçlayarak, darbeyi inkâr ettiklerini ve milleti mağdur ettiklerini belirtmektedir. Darbeye inanmayanlar; Twitter’daki paylaşımlarında darbenin tiyatro olduğunu, radikal dinci bir kesimin darbeyi bastırma adı altında darbe yaptığını, darbenin bu kadar kısa süre içerisinde bastırılmasını öne sürerek dağdaki terörü de kısa sürede engellemeleri gerektiğini ileri sürmüşlerdir (Köse, 2018: 71-72).

Twitter ve diğer sosyal medya araçları kalkışma günü, örgütleyen ve birleştiren güç olduğu açık olarak görülmektedir. Olayın yaşandığı gün siyasi liderlerin sosyal medya araçlarıyla attığı mesajlar, olay yerinde insanların canlı yayın yaparak birbirlerini bilgilendirmesi, insanların sürekli iletişimi kurarak örgütlenmesi sayesinde darbe girişimi kısa sürede bastırılmıştır. Siyasilerin ve halkın iletişiminin kopmamış olması pozitif bir algı oluşturmayı başarmıştır.

Vatandaşların neredeyse yarısının internet erişiminin olduğu ve geleneksel medyanın etkisinin her geçen gün azaldığı Türkiye’de, özellikle son birkaç yıldır sosyal medya, temel bilgi ve haber kaynağı olmasının yanında birçok vatandaş için siyasal tartışmanın yapılabildiği bir kamusal zemin olma niteliği kazanmıştır. Ancak dünyada medya kaynaklarında yaygınlaşma sürecinin, kamusal tartışmalara derinlik kazandırmaktan ziyade kutuplaşmanın artmasına neden olduğuna dair birçok bulgu vardır. Kitle iletişim araçlarında artan kullanıma bağlı olarak kutuplaşmayı azaltma ve mutabakatı getirmeye eğilimi gösterdiğine ilişkin uzun zamandır iddia edilen tezin aksine, sosyal medya, kablolu TV gibi yeni medya ürünlerinin insanların yalnızca kendilerinininki ile aynı olan düşüncedeki insanlarla

etkileşime girmelerine imkân sağladığı ve böylece sözü edilen kanallardan öğrendikleri siyasal görüşlerin, sık sık kendilerinininki ile aynı doğrultuda olduğu ileri sürülmektedir (Erzurum, 2016: 71).

Bundan dolayı yeni medya ortamları, bireylerin kendi ideolojileriyle zaten uyumlu kanalları seçmelerine olanak vermek suretiyle kutuplaşmanın artmasına neden olmuştur. Gerçekten de araştırmalar, hükümet ve siyasetle ilgili haber alma ihtiyacı doğduğunda farklı siyasa partiler destek olan bireylerinin, farklı dünyalarla birlik içinde olduklarını, güvendikleri ve başvurdukları yeni kaynakların da nadir olarak örtüştüğünü ortaya koymaktadır (Prior, 2013: 105). Sözü edilen yeni medya araçlarının kutuplaşmayı tırmandırmasına neden olan bir başka husus da iktidarın muhalif görüşleri bastırmasına muhalefeti takip etmesine kolaylık sağlamasıdır.

Muhafazakâr demokrasi, zaman içinde umulduğu gibi içi doldurulan bariz ideolojik bir olguya dönüşemedi. Bununla birlikte partililerin söylemlerinde her geçen gün daha az yer bularak yerini “ileri demokrasi” söylemine terk etmek durumunda kalmıştır. Daha sonra da işe yaramadığı ya da işlevsel olmadığı için adı çok da anılmayan eskimiş bir düşünce muamelesi görür oldu. Ayrıca AK Parti’, konumu sağlamlaştıkça bu ideolojik kimliği bırakarak, kültürel altyapılarında yeri olan İslamcı “özü” açıkça dışa vuracağı iddiasının da doğrulandığı kuşkuludur. Daha sonraki süreçte AK Parti’nin dış politikasında ve siyasi söyleminde İslam vurgusunun ağırlık kazandığı da yalan değildir. Ne var ki bu tutumun dışarıda nüfuz ve iç politikadaki ittifak arayışının gereği olan stratejik hesaplardan başka bir şey olduğunu söylemek mümkün değildir. Süreklilik arz eden birkaç kavram ise İslamcılık, Türkçülük ve Osmanlıcılıktır. Hatta Atatürkçülük ya da Batılılaşma gibi “yerli” ideolojilerle beraber, muhafazakârlık, liberalizm ya da sosyalizm gibi kimi evrensel ideolojiler de seçim dönemlerinde ihtiyaç olduğunda işe yarayacak şekilde araçsallaştırılmıştır.

AK Parti'nin ideolojik eğilimlerden yararlanan söz konusu ilişkisi, 2002 seçimlerinden sonra ortaya çıkan sonuç, Batılılaşma ya da İslamcılık gibi simgesel düzeneklere dikkatle yaklaşınca çözümlenebilmektedir. Sözü edilen seçimlerde AK Parti'nin aldığı bir kısım oylar, Milli Görüş'ün geleneksel tabanından gelmiştir. Fakat bu alanda yapılan çalışmalar, oyların önemli bir bölümünün, sözü edilen siyasi eğilimle doğrudan bir ilişki içinde olmadığını ortaya koymaktadır. Seçim analizlerinde “kararsız seçmen” ya da “oynak seçmen” adı verilen grubun seçim sonuçlarında etkili olduğu görülmektedir. “Kararsız seçmen” denilen seçmen grubunun kararsız olma nedeni bir dünya görüşü konusunda kararsızlık olmaktan ziyade; karşılaştırılma sürecine ihtiyaç duyulan oy tercihidir. Bu durum, seçmen kitlesinin önemli bir bölümü için, dünya görüşüyle oy davranışı arasında bulunan bağın kopmasından, tercihin temelde pratik seviyede tespit edilmesinden kaynaklanmaktadır.

Durum böyle olunca AK Parti'nin siyaset stratejisini, dünya görüşü rehberliğinde oy kullanan “çekirdek seçmen” grubuyla pratik nedenlerle kendisine oy veren “oynak seçmen” grubu arasında dengeli bir yapı oluşturmak şeklinde tanımlayabiliriz. AK Parti tarafından yayılan ideolojik sinyallerin karmaşık yapısı ve siyasal propagandasında görülen dalgalanmalar, ancak böyle bakınca anlaşılır olmaktadır. Bu noktadan ele alınca “muhafazakâr demokrasi” kavramı temel alınarak oluşturulan ideolojik yaklaşımın çelişkili ve seçmeci yapısı da gizemini yitirmektedir. AK Parti'nin seçmen desteğiyle ilgili öz güveninin bugünkü düzeylerde olmadığı, kamuoyundaki etkisinin daha zayıf olduğu ilk dönemde, bu soruna çözüm bulmak amacıyla geliştirilmiş stratejileri bütünleştirecek bir temele gereksinim duyulmaktaydı. Siyasi tercihlerini seçmenlerin tepkilerini dikkate alarak saptayan ve seçim başarısına odaklı bir hareket etme özelliği de olan AK Parti'nin ihtiyaç olan zemini “muhafazakâr demokrasi” kavramıyla oluşturduğu bilinmektedir. AK Parti elbette belli bir dünya görüşüne sahiptir ancak parti ideolojisinin etkisinin, seçmenlere iletmek zorunda kaldığı iletlerden bağımsız

düŖülemeyeceğidir. Ak Parti'nin bir dönem sık sık dile getirdiğı muhafazakâr demokratik anlayışının üç farklı biçimde uygulamaya soktuğı görölmektedir.

- 1) Gündemin seçmen tercihleri dikkate alınarak kontrol edilmesi.
- 2) Taktik davranışlar sergileyen seçmenlerin tercihlerine etki edecek iletiler yayma.
- 3) Hangi konuların siyasetin içinde ya da siyasetin üstünde olduğunu devamlı tartışarak, kapsamı yönetmek.

AK Parti'nin kurulduğu dönemden itibaren ortaya koyduğu Muhafazakâr Demokrat kimliği kamuoyunda yoğun olarak tartışılmıştır. Bu konuda birçok sempozyum düzenlenmiş; bu konuda akademik çevreler birçok kitap, tez, makale yayımlayarak konuyu farklı yönleriyle ele almıştır. Sözü edilen tartışmalarda dikkati çeken ve eleştirilen noktalar altı başlıkta toplanabilir (Yılmaz, 2004, s. 613).

- Muhafazakârlık anlayışının AK Parti'nin ileri sürdüğünden farklı bir niteliğe sahip olduğu, Batı muhafazakârlık anlayışının Türkiye koşullarında bir başka siyaset anlayışıyla örtüştüğü şeklindeki yaklaşım.

- AK Parti'nin İslâmcı olmak konusunda iddia sahibi olmadığı, bundan dolayı da AK Parti'yi İslâmcılıkla ilişkileri bakımından eleştirmenin yersiz olduğunu ileri süren, genellikle İslâmcıların savunduğı bakış yaklaşım.

- AK Parti'nin muhafazakâr bir özelliğe sahip olduğunu ve İslâmcılıkla ilişkilendirilmesinin doğru olmadığını ileri süren AK Partililerin dile getirdiğı görüş.

- Muhafazakârlık ile demokrasinin bir arada olmasının mümkün olamayacağını, literatürde böyle bir tanımlamanın olmadığı noktasından hareket ederek, AK Parti'nin mevcutta

olan “liberal demokrat” bir çizgide yürümesinin daha gerçekçi olduğunu ifade eden liberal bakış açısı.

- AK Parti’de bir değişim olmadığı, Millî Görüş anlayışını devam ettirdiği, gerçekte takiyye içinde olduklarını iddia eden bir yaklaşım.

- Nihayet AK Parti’nin demokrasi başta olmak üzere, Avrupa Birliği ve insan hakları konularında, aşağı yukarı tüm iddiaları ve söylemleri ile paralellik gösteren ve bundan dolayı da AK Parti’yi “hoş gören”, ne var ki AK Parti’nin sözü edilen eleştirilerle kendi siyaset alanlarını daralttığından duyduğu kaygıları da gizlemeyen “liberal sol” yaklaşım.

Avrupa’da bulunan siyasal partiler dikkate alınarak düşünüldüğü ve onlarla bir kıyaslamaya gidildiği zaman AK Parti’nin “Muhafazakâr Demokrat” kimliği birçok sorunu olan bir nitelik göstermektedir. Özellikle Avrupa’nın siyasi yapısı ve burada bulunan muhafazakâr düşüncenin statükocu tarafı dikkate alındığında, AK Parti mevcut kimliği ve söylemi ile Muhafazakâr Hıristiyan Demokrat partilerden ziyade, Sosyal Demokrat ve Liberal partilerle benzerlik göstermektedir (Fedayi, 2004: 158).

SONUÇ

Muhafazakâr anlayışının ortaya çıkması ve düşünsel altyapısının oluşması tarihi bir arka plana dayanmaktadır. İlk önce aydınlanma felsefesinin ışığını yakan Rönesans ve Reform hareketleri, bireyin yalnızca bu çözümle düzeni ve huzuru sağlayabileceğini ve rasyonel aklı önemsemesini öğütlemektedir. Bu düşüncelerle meydana gelen Fransız İhtilali ve ihtilalden sonrası Avrupa'da yaşananlar, muhafazakâr düşüncenin sistemli bir şekilde şekillenmesini sağlamıştır. Kavram çağımızda karşısında olduğu değişimleri yaşamak suretiyle gelen muhafazakâr düşünce, ortak değerleri olmasına rağmen içinde yer aldığı zamana ya da ortaya çıktığı toplumun sosyal ve psikolojik değerlerine, ekonomik ve siyasal yapısına göre bir şekil almıştır.

Muhafazakâr düşünce değişime sorgulamadan karşı çıkan bir yaklaşımdan ziyade; değişimin uygulama şekli ve hızına karşı çıkıştır. Zamanla bu düşünceyle kendini geliştirmeyi bilen muhafazakâr düşünce içine kapalı, sığ bir düşünce olma çerçevesini kırarak mekânı ve zamanı aşmış; günümüze kadar tüm dünyada hem felsefi düşüncenin, hem de politik söylemin önemli araçlarından biri olmuştur. Siyasal olarak ise muhafazakâr düşünce, Türkiye'de yaygın biçimde merkez sağda yer alan partilerin söylemi olmuştur. Genellikle milli iradeye ve millete, inançlara ve geleneklere vurgu yapan bu politik söylem her zaman Türkiye de etkili ve başarılı olmuştur.

Adalet ve Kalkınma Partisi, ilk kez muhafazakârlık tabirini sistemli biçimde parti kimliği haline getirmeye çalıştığı için muhafazakârlık bakımından bu konuda kısmen kendisini ortaya koymaya çalışan Anavatan Partisi'nin de ilerisine geçmiştir.1980 sonrası Türk siyasi hayatında ANAP muhafazakârlığın temsilcisi olarak öne çıkmış olsa da sonraki dönemde Ak Parti'nin muhafazakârlık vurgusu, anlayışı ve uygulamaları daha belirgin olmuştur. Ancak Ak

Parti ideolojik kimlik yapısını, parti dışındaki çevreye kabul ettirmek bakımından daima çeşitli biçimlerde sorunlarla karşı karşıya kalmıştır.

Kullanıcılara iletişim, etkileşim ve sosyalleşme sağlayan sınırsız bir platform olan sosyal medya, her çeşit bilginin, farklı dünya görüşlerinin, düşüncelerin, deneyimlerin paylaşılmasına imkân sağlayan web tabanlı bir hizmettir. Sosyal medyaya erişimin sağlandığı bilgisayarlar, akıllı telefonlar ve tabletler iletişim hızını en üst seviyeye taşımıştır. Medya iletişimi, ilk sosyologların oldukça ilgilerini çekmiştir. Bireylerin uzaktan kitlesel ilişki kurarak, kültürel topluluklarla ayrışma, bireysel alana kapanma, temel güncel sorunlar üzerine bir düşünceye elverişlidir.

Kitle iletişim araçlarının farklı alanlarda sağladığı enformasyon sayesinde, kişilere etkisi olabildikleri bilinmektedir. Yeni bilgilere ulaşmak ve özellikle boş vakitleri değerlendirmek için iletişim kaynaklarına yönelen bireylerin, yoğun bir yönlendirme haliyle karşılaştıkları görülmektedir. Kitle iletişim araçları kültür, eğitim, ekonomik durum, coğrafya veya başka unsurların etkisinde, genel olarak alternatif olmayan reaktif bir araç niteliği kazanmaktadır. Bu da insanlardaki etkisinin iyice artmasına neden olmaktadır. Yoğun bir rekabet ortamında faaliyetlerini sürdüren kurumların müşterilerini elinde tutabilmek, yeni müşterilere ulaşabilmek, bilgileri ve uygulamaları anında takip edebilmek için halkla ilişkilerle ilgili iş süreçlerini devamlı yeniliklere giderek tasarlayabilmesine imkân veren sosyal medya kullanımını hiç kuşku yok ki halka ulaşmak isteyen siyasal partilerin de ilgi alanlarına girmiştir.

Ayrıca siyasal partiler; amaç, hizmet ve hedefleri ile ilgili bilgilerin istedikleri kadarını geleneksel yöntemlerin dışına çıkararak, çoklu ortam desteğini kullanmak suretiyle internet üzerinden geniş kitlelere derinlemesine sunma imkânına sahip oldukları bu platformları kullanmışlardır. Halkla ulaşma sürecini zaman ve mekândan soyutlayan internet ortamı, kurumların farklı ülkelerde bulunan hedef kitlelere ulaşmasına imkân vermektedir.

Türk demokrasi tarihi 15 Temmuz 2016 tarihinde eşi benzeri görülmemiş bir direniş hareketine tanık olmuştur. 15 Temmuz 2016'da darbeye karşı, hiçbir darbe ve darbe girişimine karşı örneği görülmemiş bir direniş hareketi tecelli etmiştir. Ülkenin her yanından vatandaşların sokaklara çıkması ve akabinde askeri personele direniş göstermesi, Türkiye'nin birçok ilinde kışlaların kapılarına gelerek, askeri araçları durdurmaları, darbecilerin havalandırdığı savaş uçaklarının pisti görmemeleri için pist çevresinde araç lastiklerinin yakılması gibi darbecilere karşı pek çok eyleme imza atılmıştır. Bu yönüyle sivil direniş büyük bir karşılık vermiştir.

15 Temmuz darbe girişimi sırasında medyanın çeşitli yapısı ve yenilenen medya araçları sayesinde millet, kendileri gibi düşünenlerin sayıca fazlalığını görebilme imkânı bulmuştur. Aynı teknolojik imkânlar önceki darbeler zamanında bulunmamaktaydı. Ancak 1980'de toplumun tepkisini anlık olarak verebileceği ve diğerlerinin tepkisini de yine anlık olarak ölçebileceği dahası örgüt olmadan örgütlenebileceği platformlar mevcut değildi.

15 Temmuz, önceki darbe deneyimleri ile kıyaslandığında öğrenilmiş çaresizliğin yenilmesi ve suskunluk sarmalının kırılması ile farklılaşmaktadır. Suskunluk sarmalının kırılmasında en büyük etkenlerden biri de kuşkusuz yeni medya platformları ve sosyal ağlar olmuştur. Daha önceki darbe süreçlerinden farklı olarak 15 Temmuz'da halk, yeni medya olanakları ve sosyal ağlar sayesinde, pasif izleyici olmaktan çıkmıştır. Vatandaşlar 15 Temmuz gecesi, sosyal medya sayesinde tepkisini anlık olarak verebilmiş, örgütlenmiş ve eyleme geçebilmiştir. Sosyal medyanın suskunluk sarmalının kırılmasındaki bir başka fonksiyonu da örgütlenmeye olanak sağlamasıdır. 15 Temmuz gecesi birbirini hiç tanımayan vatandaşlar, saat mekân vererek toplanma ve darbecileri protesto etme olanağı bulmuştur.

Vatandaşların meydanlara inmesindeki etkenlerin başında kuşkusuz Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın CNN Türk Haber Kanalının canlı yayınına bağlanması ve halkı meydanlara inmeye davetidir. Facetime uygulaması sayesinde Cumhurbaşkanı Erdoğan,

bulunduğu yerden mobil telefonu aracılığıyla CNN Türk spikeri Hande Fırat ile görüntülü konuşma yapmış ve bu sayede millet cumhurbaşkanını televizyon ekranından canlı olarak izleyebilmiş, akabinde de meydanlara inmiştir. Burada geleneksel medya ile yeni medyanın işbirliği söz konusudur.

Medyanın kamuoyu oluşturmadaki etkisini bilen darbeci askerlerin ilk hedefi çoğu kez basın organları olmaktadır. 27 Mayıs 1960'da TRT radyosunun tanklarla sarılmış ve devam eden süreçte, hemen hemen bütün darbe girişimlerinde iletişim araçları kontrol altına alınmaya çalışılmıştır. Radyo ve televizyondan darbe bildirileri okunmuş ve yönetimin Türk Silahlı Kuvvetleri'ne geçtiği vatandaşlara tebliğ edilmiştir. Darbe sonrasında sonraki süreçte de başta gazeteler olmak üzere tüm medya organları ele geçirilmiş ve birçoğu tahakküm altına alınmaya çalışılmış ve büyük bir oranda da başarılı olunmuştur. Özellikle darbe ile yönetimi ve devleti ele geçiren kişiler veya askerler toplumu medya kanalıyla yönlendirmiş ve aykırı tepkilerin önünü kesmesi amaçlamışlardır. Bu yöntem her zaman kullanılmıştır.

Aynı amaçlarla aynı girişimler 15 Temmuz gecesi de yaşanmıştır. Sosyal ağlara şehir meydanlarından yansıyan görüntüler, suskunluk sarmalının kırılmasında ve darbeye karşı eyleme girişenlerin katılımı noktasında da önemli rol oynamıştır. Arkadaşlarının, komşularının, akrabalarının ve kamuoyundaki fikir önderlerinin sosyal medya hesaplarında darbe karşıtı söylem ve eylemlere dair fotoğraf ve videolar paylaştığını görenler, hem sosyal ağlarda darbe karşıtı fikir beyan etme, hem de meydanlarda eyleme geçme noktasında cesaret bulabilmiştir.

Yapılan araştırmalara göre Twitter kullanıcılarının darbe girişimi ile ilgili paylaşımları, normal bir güne göre 15 Temmuz 2016 gece yarısı 35 kat artmıştır. Bu etkileşimlilik darbe karşıtlığında bir ortaklığın oluşmasında ve siyasal katılımın artmasında etkin olmuştur. İstanbul'daki boğaz köprülerinin darbe girişimcileri tarafından kapatılmasıyla başlayan saat 22.00 ile 24.00 arasında ise konuyla ilgili gönderilen tweet sayısının 71 bin 938

olduğu, saat 00.00 ile 04.00 arasında konuyla ilgili 495 bin tweet atıldığı belirlenmiştir. Bu rakamlar, normal bir günde ki paylaşım ortalamasıyla karşılaştırıldığında 35 katlık bir artışa işaret etmektedir. Sosyal ağlarda özellikle de Twitter'da verilen tepkiler ve yapılan değerlendirmeler darbecilerin sosyal medya gibi basit bir yöntemle bile olsa engellenebileceğini ortaya koymuştur.

Toplum tarafından tanınan birçok siyasi figür de darbe kalkışmasının meydana gelmesi sebebiyle sosyal medyayı etkin ve pratik bir şekilde kullanmaya başlamış ve millet iradesine ket vurulmaması yönünde girişimlerde bulunmuştur. Özellikle iktidarda bulunan partinin Ak Parti olması hasebiyle partinin eski ve yeni isimleri darbe girişimine karşı sert bir tavır sergilemiştir. Eskiye nazaran iletişim ve medya sektörünün çok hızlı ilerlemiş olması ve insanlar arasında bilginin hızlı bir şekilde yayılma alanına sahip olması siyasiler tarafından verilen mesajların halk kesimince hızlı bir şekilde alınmasını sağlamıştır.

Olayların ve sosyal medyanın hâkim bir duruma gelmesinde milletin kendi iradesine sahip çıkmak istemesi ve toplumda muhalefet kesiminden hemen hemen her kesime kadar ortak bir tavır alınması etkili olmuştur. Bu duruma örnek olarak Ak Partili Ömer Çelik, Berat Albayrak, Hayati Yazıcı, Binali Yıldırım, Yalçın Akdoğan, Süleyman Soylu ve Mahir Ünal gibi toplumca sevilen ve tanınan simaların milleti demokrasiye ve kendi iradesine Twitter kanalıyla sahip çıkmasını istemesi ve yönlendirmesi halkın da haklı olarak etkili bir direniş sergilemesinin yolunu ardına kadar açmıştır.

Genel bir değerlendirme yapıldığında; 15 Temmuz 2016 darbe kalkışmasından sonra Ak Parti'nin özellikle muhafazakâr demokrasi çizgisinin milliyetçi söylemlere yerine bıraktığını görmek mümkündür. Özellikle *tek bayrak, tek millet, tek vatan, tek devlet* kavramları önemli bir hale gelmiş ve insanlar bu çerçevede ülkelerine daha fazla sarılma ihtiyacı duymuştur. Bu anlayışın meydana gelmesinde ve birçok alanda öncelikli bir hale gelmesinde,

vatanın birliğinin korunmaya çalışılması ve dış gclere karşı milli bir hassasiyet ve duruşun oluşması görülebilmektedir. Bu durum toplumun birçok kesimim tarafından kabul görülen bir anlayış olarak birçok alanda etkisini fazlasıyla hissettirmiştir.

KAYNAKÇA

- AA, (2019.13.03). AK Parti Sosyal Medyada Milyonlara Ulaştı, <https://www.aa.com.tr/tr/politika/ak-parti-sosyal-medyada-milyonlara-ulasti/1416694>
- Abdullah, A. Isak, M. Kamarudin, M. Mohin, M. Hassan, S. Robani, A, (2014). “*A Preliminary Study On Effects Of Social Media In Crisis Communication From Public Relations Practitioners` Views*”. The International Conference On Communication And Media 2014, Langhawi, Makaysia.
- Akdoğan, Y. (2003). *Muhafazakâr Demokrasi*. Ankara: AK Parti.
- Akdoğan, Y. (2004), *Ak Parti ve Muhafazakâr Demokrasi*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Akkaş, H. H. (2004). *İngiliz Muhafazakâr Düşüncesi ve Edmund Burke* (1. Baskı). Ankara: Kadim Yayınları.
- Aknur, M. (2013). Civil - Military Relations During the AK Party Era: Major Developments and Challenges. *Insight Turkey*, 131-151.
- Aktan, E. (2017). “*Gelenekselden Yeniye; Sosyal Medya Çağında Halkla İlişkiler ve Online Medya İlişkileri*”. Taşdemir, E. ve Aslan, E. Ş. (Ed.), *Sosyal Medya İletişimi*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Akyol, M. (2015). Seçim Kampanyalarında Sosyal Medya Kullanımı: Facebook ve 2014 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri
- Alav, O. (2014). Sosyal medyanın birey ve toplumsal yapıya etkileri. *Elektronik Sosyal Bilgiler Eğitimi Dergisi*, 1 (1), 1-22.
- Altınıyıldız, A. (2003). *İmparatorlukla Cumhuriyet Arası Eşikte Siyaset ve Mimarlık*, A. Çiğdem (Ed.), *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Muhafazakarlık içinde* (179-187), Cilt 5, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ateş, T. Y. (2018). *Siyasi Parti Genel Başkanlarının 15 Temmuz Darbe Girişimi Sonrası Twitter Mesajlarına Yönelik İçerik ve Söylem Çözümlemesi*, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi İletişim Fakültesi.

- Başbakan'ın 2005'te Diyarbakır'daki Konuşması. 2009, 17 Aralık, Sabah; https://www.sabah.com.tr/siyaset/2009/12/17/basbakanin_2005te_diyarbakirdaki_konusmasi (Erişim Tarihi: 02.03.2019).
- Bayramoğlu, A. (2004a). Hem Muhafazakâr ve Demokrat Olunur mu?. Yeni Şafak. s, 272.
- Bayramoğlu, A. (2004a). *Uluslararası Muhafazakârlık ve Demokrasi Sempozyumu*. Ankara Yayınları 250.
- Bénéton, P. (2011). *Muhafazakârlık* (1. Baskı). (Çeviren Cüneyt Akalın). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bora, T.ve Onaran, B. (2006). *Nostalji ve Muhafazakârlık: Mazi Cenneti. (Editörler: Tanıl Bora ve Murat Gültekingil). Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Muhafazakârlık Cilt 5. İstanbul: İletişim Yayınları, s. 234-260.*
- Borins, S. (2011). “*Online Adaydan Online Başkana*”, (ed. Yusuf Devran), *Seçim Kampanyalarında Geleneksel Medya, İnternet ve Sosyal Medyanın Kullanımı*, İstanbul: Başlık Yayın Grubu.
- Bostancı, M. (2015). *Medya ve Siyaset*. Konya: Planet Yayınları.
- Burke, Edmund. (1982). *Reflections on the Revolution in France*. Londra: Penguin Books.
- Carig, R. Sweeney, S, “*Social Media For Business: 10 Ways To Grow Your Business Without Wasting Your Time*”, Maximum Press, 2011.
- Çaha, Ö. (2011). *Ana Temalarıyla 1980 Sonrası İslami Uyanış. (Ed. Y. Aktay), Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık* (pp. 476-492). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çaha, Ömer (2004). *Muhafazakâr Düşüncede Toplum. Uluslararası Muhafazakârlık ve Demokrasi Sempozyumu*. 10-11 Ocak 2004. Ankara: Ak Parti, s. 66-79.
- Çakır, R. (2005). *Milli Görüş Hareketi. (Editörler: Tanıl Bora ve Murat Gültekingil). Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce İslamcılık Cilt 6. İstanbul: İletişim Yayınları, s. 544-548.*
- Çaylak, A, Dinç, G. ve Güngör, M. (2018). *Ak Parti Döneminde Türkiye’de Siyaset Ve Muhafazakâr Siyasetin Serencamı: 2002’den Günümüze*.

- ÇELİK, Ö. (2004). Muhafazakârlık ve Demokratlık. Sabah Gazetesi. <http://arsiv.sabah.com.tr/2004/01/12/yaz1000-10-111-20040111.html>, (Erişim Tarihi: 16.07.2019).
- Çetin, Halis (2005). Ezelden Ebede: Kadim Bilgeliğin Kutsal Yolculuğu: Gelenek. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, Sayı 3, Ankara: Kadim Yayınları, s. 153-171.
- Çiğdem, Ç. (1997), Muhafazakârlık Üzerine. *Toplum ve Bilim*, Sayı:74, Güz.
- Çolakoğlu, T. (2000) *Sporun Topluma Yaygınlaştırılmasında Medyanın Etkisi (Güreş Örneği)*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çubukçu, İ. A. (1986). *Türk Düşünce Tarihinde Felsefe Hareketleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Derinözlü, C. (2017). Sosyal Medyanın Siyasi Seçimler Üzerindeki Etkileri. <https://www.slideshare.net/CenkDerinozlu/sosyal-medyanin-siyasi-seçimler-uzerindeki-etkileri> adresinden alındı. (Erişim tarihi: 07.07.2019).
- Dubiel, H. (1998). *Yeni Muhafazakârlık Nedir?*, (Çev: Erol Özbek), İstanbul: İletişim Yayınları. DYP 1983 Tarihli Programı.
- Erler, Ö. (2007). Yeni Muhafazakârlık, AKP VE “Muhafazakâr Demokrat” Kimliği, *Stratejik Araştırmalar Dergisi*. Sayı: 10, 2007:126-132.
- Eren, V. ; Aydın, A. (2014). Sosyal Medyanın Kamuoyu Oluşturmadaki Rolü ve Muhtemel Riskler. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. (16)1, 196-212.
- Erler, Ö. (2007). Yeni Muhafazakârlık, AKP VE “Muhafazakâr Demokrat” Kimliği, *Stratejik Araştırmalar Dergisi*. Sayı: 10, 2007:126-132
- Fedayi, Cemal (2004), “AKP’nin Siyasal Kimliği Üzerine: Kimlik Arkadan Gelsin”, *Muhafazakâr Düşünce*, Yıl: 1, Sayı: 1, Ankara.
- Fitton, L., Gruen, M. ve Poston, L. (2010). *Twitter for dummies* (2. baskı). Kanada: Indianapolis, Wiley Publishing. Wigley, S. Zhang, W, “Use Of Social Media İn Crisis Planning” *Public Relation Journal*, 2011, p.1-16.

- Göka, E., Göral, F. ve Çetin, G. (2006). *Bir Hayat İnsanı Olarak Türk Muhafazakârı ve Kaygan Siyasal Tercihi*. (Ed. A. Çiğdem), *Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce: Muhafazakârlık*. Cilt 5, (3.baskı), İstanbul: İletişim Yayınları, s. 302-313.
- Gökçe, O. (1996). Kamuoyu Kavramının Anlam ve Kapsamı. *Kurgu Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli İletişim Dergisi*. (14)14, 211.
- Göksu, V. (2016). *Kamusal Alan ve Siyasal Katılma Mecrası Olarak Sosyal Medya*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Gusfield, Joseph R. (2005). Toplumsal Değişim Araştırmalarında Yersiz Kutuplaşma: Gelenek ve Modernite. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, Sayı 3, Ankara: Kadım Yayınları, s. 55-72.
- Güler, E. Z. (2013). *Muhafazakârlık: Kadim Gelenegin Savunusundan Faydacılığa. İçinde H. Birsen Örs, 19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler* (ss. 115-163). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Gülüm Ş, Perrin Ögün E, ; Akyıldız, F. (2015) Türkiye’de Sosyal Medyanın Siyasal Katılıma Etkileri. *Folklor / Edebiyat Dergisi*. (21)8, 17-28.
- Güngörmez, B. (2004). Muhafazakâr Paradigma: ‘Dogma’ ve ‘Önyargı’ . *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, Sayı 1, s. 11-30.
- Hanson, G., Haridakis, G. H., Cunningham, A. W., Sharma, R., Ponder, J. D. (2010). The 2008 Presidential Campaign: Political Cynicism in the Age of Facebook, MySpace, and YouTube, *Mass Communication and Society*, 13: 5, 584-607.
- Harries, O. (2004). *Muhafazakârlığın Anlamı*. (Çeviren: Metin Boşnak). Liberal Düşünce Dergisi, Sayı: 34, Ankara: Liberte Yayınları.
- Heywood, A. (2011). *Siyasi İdeolojiler* (3. Baskı). (Çevirenler: Ahmet Kemal Bayram, Özgür Tüfekçi, Hüsamettin İnaç, Şeyma Akın, Buğra Kalkan). Ankara: Adres Yayınları.
- Hoffman, J. ve Graham, P. (2006). *Introduction to Political Theory*. Pearson Education Limited.

- Huntington, S. P. (1957). Conservatism as an Ideology. *The American Political Science Review*, Sayı 51, s. 454-473
- İndigo Dergisi. (2018). Türkiye sosyal medya kullanımı: Facebook, Twitter, Instagram, 23 Ekim 2018, Snapchat <https://indigodergisi.com/2018/10/snapchat-facebook-twitter-instagram/>, (Erişim tarihi: 01.05.2019).
- Kellner, D. (2011). “Barack Obama ve Ünlü Gösterisi”, *İN: (ed. Yusuf Devran), Seçim Kampanyalarında Geleneksel Medya, İnternet ve Sosyal Medyanın Kullanımı*, İstanbul: Başlık Yayın Grubu.
- Khang H, Ki E-J and Ye L (2012) Social Media Research in Advertising, Communication, Marketing, and Public Relations, 1997–2010, *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 89(2), 279-298.
- Kirk, R. (2005). “Muhafazakârlık Fikri”. (Çev. Bengül Güngörmez) *Liberal Düşünce*, Yıl: Sayı: 37, Kış
- Köse, F. (2018). *Sosyal Medyanın Siyaset ve Kamuoyu Üzerindeki Etkisi: 15 Temmuz Darbe Girişimi Üzerine Bir Değerlendirme*, Yüksek Lisans Tezi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.
- Maigret, E. (2011). *Medya ve İletişim Sosyolojisi*, Halime Yücel (Çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*, (Çev. Osman Akınhay-Derya Kömürcü), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara,
- Mavnacıoğlu, K. (2015). *Kurumsal İletişimde Sosyal Medya Yönetimi: Kurumsal Blog Odaklı Bir Yaklaşım*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Mert, N. (2011). Türkiye İslamcılığına Tarihsel Bir Bakış. (Ed. Aktay, Y.) *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık* (pp. 411-419). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Meyer, F. S. (2015). *What Is Conservatism?* (Foreword to the new edition by Jonah Goldberg).
- Miner, B. (1996). *The Concise Conservative Encyclopedia*. Free Press, Simon & Schuster, New York.

- Mollaer, F. (2004). Rasyonalist Düşünce Geleneği Karşısında Muhafazakârlık: Burke'ten Hayek'e. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, Sayı 2, Ankara: Kadim Yayınları, s. 157-191.
- Mollaer, Fırat (2009). *Muhafazakârlığın İki Yüzü* (1. Baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Nalçaoğlu, H.(2007). “İnternet ve Görselin İmhası: İnternet İçeriğini Analiz Etmek için Kuramsal Model Arayışları”, *Yeni Medya Çalışmaları*, (Der.) Mutlu Binark, Ankara: Dipnot Yayınları.
- Nebati, N. (2014). *Ak Parti Teşkilatlarının Demokratik Değerlere Bakışı Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz: Milli Görüşten Muhafazakâr Demokrasiye*. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Nisbet, R. (2011). *Muhafazakârlık Düş ve Gerçek* (2. Baskı). (Hazırlayan: Kudret Bülbül). Ankara: Kadim Yayınları.
- Oakeshott, M. (2004). “Muhafazakâr Olmak Üzerine”. (Çev. İsmail Seyrek), *Muhafazakâr Düşünce*, Sayı: 1, Yaz 2004.
- Oakeshott, M. (2004). “Muhafazakâr Olmak Üzerine” (On Being Conservative). (Çev. İsmail Zeyrek). *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, Sayı 1, s. 55-78.
- Okmeydan, C. K. (2013). Partiler, Sosyal Medyaya İlgisiz, *Bilişim Dergisi*, Yıl 41, Sayı 157, <http://www.bilisimdergisi.org/s157/>. (Erişim Tarihi: 05.01.2015).
- Okutan, M. Ç. (2004). Müfrit Dinciler' ile 'Müfrit Devrimciler'in Orta Yolu: Türk Muhafazakârlığında 1950'ler. *Liberal Düşünce Dergisi*, Muhafazakârlık. Yıl: 9, Sayı: 34 Bahar, s. 33-40.
- E, Özbudun. (2014). AKP at the crossroads: Erdoğan's Majoritarian Drift”, *South European Society And Politics*, V:19, N:2, 2014, S.156.

- Özçelik, M. (2016). *Siyasi Bir İdeoloji Olarak Muhafazakârlık Ve Türkiye’de Muhafazakâr-Demokrat Siyasal Kimliğiyle Ak Parti*. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Özder, F. (2006). *1980 Sonrasında Türkiye’de Muhafazakâr Kimliğin Gelişimi ve Siyasal Partiler*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Özipek, B. B. (2011). *Muhafazakârlık Akıl, Toplum, Siyaset* (4.Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Özipek, B. B. “*Muhafazakâr Siyasetin Temelleri*”, Liberal Düşünce Dergisi, Liberal Düşünce Topluluğu Yayınları, Ankara, 2004, <http://libertedownload.com/LD/arsiv/34/02-Bekir-Berat-Ozipek.pdf>, (Erişim Tarihi: 20.06.2012019).
- Quintelier, E., Vissers, S. (2008). The Effect of Internet Use on Political Participation An Analysis of Survey Results for 16-year-olds in Belgium, *Social Science Computer Review* 26, 4, 411-427.
- Rybalko, D. Seltzer, T, “Dialogic Communication İn 140 Characters Or Less: How Fortune 500 Companies Engage Stakeholders Using Twitter”, *Public Relations Review*, 36, 2010, p. 336-341.
- Safi, İ. (2005). *Türkiye’de Muhafazakâr Siyaset ve Yeni Arayışlar*. İstanbul: Lotus Yayınları.
- Sarı, H. (2011). *Recep Tayyip Erdoğan Siyaset Sözlüğü*. İstanbul: Kalem Kitabevi.
- Scruton, R. (Ed.) (2001). *The Meaning of Conservatism* (3. Baskı). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Smith, B, (2010). “Socially Distributing Public Relations: Twitter, Haiti, And İnteractivity İn Social Media”, *Public Relation Review*, University Of Houston, United States, 36.
- Steinfels, P. (1979). *The Neo-Conservatives: The Man Are Changing America’s Politics*. New York: Simon ve Schuster.

- Şeyhanlıoğlu, H. H. (2009). *Demokrat Parti ve Siyasal Muhafazakârlık*. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Takvim, (2018.07.12), Sosyal Medya AK Parti'nin Seçim Kampanyasını Konuşuyor, <https://www.takvim.com.tr/galeri/guncel/sosyal-medya-ak-partinin-secim-kampanyasini-konusuyor> (Erişim tarihi: 17.056.2019).
- Thompson, J.B. (2008) *Medya ve Modernite*. Çev. Serdar Öztürk. İstanbul: Kırmızı Yayınları
- Türe, Fatih (2005). Muhafazakârlık, Yeni Sağ ve AKP. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, Sayı 12, Cilt 3, s. 40-57.
- Türköne, M. (2003). *Siyaset Bilimi*. Lotus Yayınları.
- Türköz, E. N. (2016). Özal'lı ANAP Döneminde Muhafazakâr Düşüncenin Gelişimi. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. Ocak 2016, C. 9, S.1, ss:103-116.
- Uluç, G. ve Yarcı, A. (2017). Sosyal Medya Kültürü. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (52), 88-102.
- Uluç, G. ve Yarcı A. (2017). Sosyal Medya Kültürü, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 52, Nisan 2017, s. 88-102.
- Ünal, M. A. (2005). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türk Devlet ve Siyaset Geleneğinde Değişim Problemi. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, Sayı 4, Ankara: Kadım Yayınları, s. 146-158.
- Ünsal, B. & Ramazanoğlu, F. (2013) Spor Medyasının Toplum Üzerindeki Sosyolojik Etkisi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2 (1), 36-46.
- Vural, M. (2011). *Siyaset Felsefesi Açısından Muhafazakârlık*. (3. Baskı). Ankara: Elis Yayınları.
- Wallerstein, I. (1998). *Liberalizmden Sonra* (1. Baskı). (Çeviren: Erol Öz). İstanbul: Metis Yayınları.
- Willett, D. (1992). *Modern Conservatism*. London: Penguin.

www.statista.com, “Dünyada Facebook kullananların sayısı 2008-2016”.
<https://www.statista.com/statistics/264810/number-of-monthly-active-facebook-users-worldwide/>, (Erişim tarihi: 12.06.2019).

Yağmur, H. (2015). *Sosyal Medyanın Siyaset ve Kamuoyunu Yönlendirmedeki Rolü*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Kamu Yönetimi Bilim Dalı. Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi.

Yayla, O, T. (2013). *20 Yılda Liberal Düşünce Topluluğu: Bir Entelektüel Hareketin Kronolojisi: 1992–2012*. Özgürlüğün Peşinde Atilla Yayla (1. Baskı), Hazırlayan: Özlem Çağlar-Yılmaz. Ankara: Liberte Yayınları.

Yerlikaya, T. (2018). Seçim Dönemlerinde Sosyal Medya Manipülasyonları. *Seta Perspektif*. 200,1-4.

Yıldırım, A, (2014). “Bir Halkla İlişkiler Aracı Olarak Tıwitter: T.C Sağlık Bakanlığı Örnek İncelemesi”. e-Gifder İletişim *Gümüşhane Üniversitesi Fakültesi Elektronik Dergisi*. 234-253.

Yılmaz, A. (2001). *Çağdaş Siyasal Akımlar*. Ankara: Vadi Yayınları.

Yılmaz, Hüseyin (2005). Gelenek, Gelenekçilik, Gelenekselcilik. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, Sayı 3, Ankara: Kadım Yayınları, s. 39-53.

Yılmaz, M. (2004), “Muhafazakâr Demokrat” Bir Politikanın Temel Özellikleri Neler Olabilir?. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 1: 143-147.

Zürcher, Eric Jan (2006). *Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Siyasal Muhafazakârlık*. (Editörler: Tanıl Bora ve Murat Gültekingil). *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Muhafazakârlık* Cilt 5 (3. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları, s. 40-43.

Zürcher, Eric Jan. (2000). *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*. 7. Baskı, (Çev. Gönen, Yasemin Saner), İletişim Yayınları, İstanbul.

<https://www.capital.com.tr/yazarlar/al-ries/sosyal-medyanin-secimlere-etkisi>. (Erişim Tarihi: 14.07.2019).

“Manipulating Social Media Undermine Democracy”, *Freedom House Report*, freedomhouse.org/report/freedom-net/freedom-net-2017, (Erişim tarihi: 05.07.2019).

TWITTER Kaynakları

TWITTER, (2016, 15 Temmuz). T. C Cumhurbaşkanlığı Twitter Resmi Web Sitesi <https://twitter.com/tcbestepe/status/754088908145721344> adresinden alındı. (Erişim Tarihi:21.07.2019).

TWITTER, (2016, 15 Temmuz). Recep Tayyip Erdoğan Twitter Resmi Web Sitesi <https://twitter.com/RTErdogan> adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 11.06.2019).

TWITTER, (2016, 15 Temmuz). Binali Yıldırım İletişim Ofisi Twitter Resmi Web Sitesi https://twitter.com/BA_Yildirim adresinden alındı. (Erişim Tarihi:21.07.2019).

TWITTER, (2016, 15 Temmuz). Binali Yıldırım Twitter Resmi Web Sitesi <https://twitter.com/BY> adresinden alındı. (Erişim Tarihi:21.07.2019).

TWITTER, (2016, 15 Temmuz). Süleyman Soylu Twitter Resmi Web Sitesi <https://twitter.com/suleymansoylu> adresinden alındı. (Erişim Tarihi:21.07.2019).

TWITTER, (2016, 15 Temmuz). Ömer Çelik Twitter Resmi Web Sitesi <https://twitter.com/omerrcelik> adresinden alındı. (Erişim Tarihi:21.07.2019).

TWITTER, (2016, 15 Temmuz). Berat Albayrak Resmi Web Sitesi <https://twitter.com/BeratAlbayrak> adresinden alındı. (Erişim Tarihi:21.07.2019).

TWITTER, (2016, 15 Temmuz). Mahir Ünal Twitter Resmi Web Sitesi <https://twitter.com/mahirunal> adresinden alındı. (Erişim Tarihi:22.07.2019).

TWITTER, (2016, 15 Temmuz). Yalçın Akdoğan Twitter Resmi Web Sitesi https://twitter.com/Y_Akdogan adresinden alındı. (Erişim Tarihi:22.07.2019).

TWITTER, (2016, 15 Temmuz). Hayati Yazıcı Twitter Resmi Web Sitesi https://twitter.com/Hayati_Yazici adresinden alındı. (Erişim Tarihi:22.07.2019).